

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

Resim Ana Sanat Dalı

MÜLTECİ SORUNLARININ SANATSAL ANLATIMI

Saime UYAR

Sanatta Yeterlik Tezi

Ankara, 2021

Hacettepe Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Resim Ana Sanat Dalı

MÜLTECİ SORUNLARININ SANATSAL ANLATIMI

Saime UYAR

Sanatta Yeterlik Tezi

Ankara, 2021

MÜLTECİ SORUNLARININ SANATSAL ANLATIMI

Danışman: Dr. Öğr. Üy. Mustafa Salim AKTUĞ

Yazar: Saime UYAR

ÖZ

Tarih boyunca göçün birden fazla nedeni olmuştur. Doğal ya da yapay göçlerin nedenleri insanları daima felakete sürüklemiştir. Özellikle savaşlar insanlık tarihinde her zaman yıkım olarak anılmıştır.

Sosyal, politik, ekonomik ve tarihi olarak ele alınan savaşlar her çağa tanıklık eden sanatın odaklandığı alanlardan birisini oluşturur. Tarihsel kaynaklara aktardığı görsel kayıtlarla önemli bir arşiv rolü gören sanatın çok yönlü pragmatik olduğu gerçeği aşikardır. Yakın tarihimizde yaşanan Suriye savaşı ve beraberinde getirdiği mülteci sorunu, küreselleşen dünyanın önemli ve ortak bir sorunu olmuştur.

Etkileri çok yönlü olan; sosyal, siyasi, politik, ekonomik, coğrafi gibi birçok alanı etkileyen mülteci sorunu, toplumsal sorunlara duyarsız kalamayan sanatın da ana temalarından birini oluşturmuştur.

Sanatçılar uluslararası platformlarda bireysel ve sosyal manifestolarla sorunun ciddiliğini duyulur kılmak için sanatlarını icra etmektedirler. Mülteciler hakkındaki küresel krizin büyüklüğünü yansıtan sanatsal aktiviteler, mültecilere olan tutumu değiştirmede katkıda bulunur ve sorunun rahatsız edici sunumlarıyla beraber yetkililere ulaşmada bir köprü görevi görür.

Çalışmanın amacı; mülteci sorununu geçmiş ile bugün arasında değerlendirerek, sanatın mülteci sorunu karşısındaki sorgulayıcı, düşündürücü, çare bulucu, onarıcı ve yapıcı rolünün etkilerini uluslararası alanda gerçekleştirilen sanat eserlerinden referanslar sunarak, ulusal alanda gerçekleştirilen birtakım sanatsal etkileşim ve ürünler üzerinden somut yargılara varmak ve çözümleyici katkılar sunmaktır.

Bu bağlamda, Malatya kent genelinde, Malatya Mülteci Kampı'nda ve İzmir Torbalı'da yaşayan mültecilerin yaşamları ele alınarak birtakım incelemelerde bulunulmuş, sanatın toplumsal sorunlar karşısındaki yapılandırmacı rolü üzerinden somut verilere ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sanat, mülteci, göç, proje, duvar resmi, fotoğraf, video, belgesel.

ARTISTIC EXPRESSION OF REFUGEE PROBLEMS

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mustafa Salim AKTUĞ

Author: Saime UYAR

ABSTRACT

Throughout history, migration has multiple causes. Natural or artificial, causes of migration always lead to disaster. Especially, wars have always been known for destruction in history.

Wars, which handled socially, politically, economically, and historically, are one of the focus areas where art witnesses every age. It is obvious that art, which plays important role as an archive in history with visual records it transfers to historical sources, is versatile and pragmatic. The recent Syrian war and the accompanying refugee problem have been important and common problems of the globalizing world.

The refugee problem has multifaceted effects; affects areas like social, political, economic and geographical; and is one of the main themes of art, which cannot remain insensitive to social problems.

Artists perform their arts to pronounce problems through individual and social manifestos on international platforms. Artistic activities reflecting the magnitude of the crisis against refugees contribute to changing attitudes towards refugees and serve as a bridge to reaching authorities with disturbing problem presentations.

The study aims to evaluate the refugee problem between the past and present, to make concrete judgments on artistic interactions and products realized in the national field, and to make analytical contributions by presenting references from international artworks to the effects of the questioning, thought-provoking, remedial, restorative, and constructive role of art in refugee problem.

Nevertheless, some studies were conducted by addressing refugees living throughout Malatya, Malatya Refugee Camp, and Torbalı, Izmir, and concrete data obtained through the constructivist role of art before social problems.

Keywords: Art, refugee, migration, project, mural, picture, video, documentary.

TEŞEKKÜR

Bu tezin tüm aşamalarına katkıda bulunan herkese teşekkür ederim. Mülteci sorunları trajedisini karamsar bir boyuttan kurtarıp bende çalışma aşkı uyandıran ve babacan kişiliğiyle tez süreci boyunca desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Salim Aktuğ'a özellikle teşekkürlerimi sunuyorum. Tez İzleme Komitesi sınavlarında öneri ve düzeltmeleriyle tezimin zenginleştirilmesine katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Cebail Ötgün ve Prof. Dr. Atilla İkyaz hocalarıma da çok teşekkür ederim. Tezimin özgün bir çizgide gelişmesinde model aldığım sevgili hocam Doç.Dr. Lütfiye Bozdağ'a çok teşekkür ediyorum. Ayrıca fotoğrafın görünmeyen zenginliğini yansıtan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Sağdıç'a, sunduğu katkıdan ötürü çok teşekkür ediyorum. Manevi desteklerinden ötürü sevgili anne ve babama ve tez süreci boyunca gösterdikleri içten sevgiden ötürü tüm mülteci halka teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
GÖRSEL DİZİNİ.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: MÜLTECİ KAVRAMI.....	9
1.1. Mülteci Sorunları	11
1.2. Mülteci Sorunlarının Sanatsal Anlatımı	15
BÖLÜM 2: DÜNYA SANATINDA GÖÇ VE MÜLTECİLİĞİ KONU EDİLEN SANATÇILAR.....	17
BÖLÜM 3: MÜLTECİ SORUNLARINI ULUSLARARASI DÜZEYDE ELE ALAN SANATSAL PROJELER.....	74
3.1. Mülteciler İçin Sanat, Za'Atari, Kale Sanatı, Skoun, Hatların Dışını Boya, Sürgün Sesleri, BMMYK	76
3.1.1. Mülteciler İçin Sanat	76
3.1.2. Za'Atari Projesi	77
3.1.3. Kale Sanatı.....	78
3.1.4. Skoun.....	79
3.1.5. Hatların Dışını Boya	79
3.1.6. Sürgün Sesleri.....	80
3.1.7. BMMYK.....	80
3.2. Göç Battaniyesi Projesi.....	81
3.3. Gri Hayatları Renklendiriyoruz Projesi	84
3.4. Malatya Mülteci Kampı'ndaki Çocukların Fotoğraflar Üzerinden Yorumlanması.....	112
SONUÇ	162
KAYNAKLAR	166
Etik Beyanı.....	175
Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu.....	176
Proficiency in Art Thesis Originality Report.....	177
YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	178
EKLER.....	179
EK-A: Mülteci Hayatlar 1 Videosu.....	179
EK-B: Mülteci Hayatlar 2 Videosu.....	179
EK-C: Mülteci Hayatlar 3 Videosu	179
EK-D: Mülteci Hayatlar 4 Videosu	179
EK-E: Mülteci Hayatlar 5 Videosu.....	179

EK-F: Mülteci Hayatlar 6 Videosu.....	179
EK-G: Mülteci Hayatlar 7 Videosu	179

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1: Anonim. https://bit.ly/35upA93	2
Görsel 2. Anonim. https://bit.ly/35upA93	3
Görsel 3. Anonim. https://bit.ly/35upA93	4
Görsel 4. Anonim. https://bit.ly/35upA93	4
Görsel 5. Anonim. https://bit.ly/35upA93	5
Görsel 6. Kötü Mayıs Günü, 1517, (British Museum). https://bit.ly/3sfyCk6	6
Görsel 7. Darwin Limanı'na gelen Vietnamlı mülteciler, 1976. https://bit.ly/39kwsXr	7
Görsel 8. Edward Bawden, Udine'deki Mülteciler, 1945. (Kâğıt üzerine suluboya, 55,2x76,2 cm). (İtalya, İmparatorluk Savaş Müzesi). https://bit.ly/3seZNLy	8
Görsel 9. Honore Daumier. Mülteciler. 1808-1879. (Heykeller, boyalı sıva, Boyut: 35,0 yx 74,2 gx 9,2 d cm, Çerçeve 95,0 yx 132,0 w cm). (Avusturalya Ulusal Galerisi). https://bit.ly/3q4i3pa	18
Görsel 10. Eugene Laermans. Landverhuizers (Göçmenler). 1896. (Tuval üzerine yağlıboya 159x420cm). (Museum of Fine Arts, Antwerp). https://bit.ly/3s6wESZ	19
Görsel 11. Marc Chagall. Mısır'a Göç. 1931. (Renklendirilmiş Gravür, 41x32cm). https://bit.ly/2LE15Po	20
Görsel 12. Ben Shan. Roosevelt. Jersey Homesteads. 1938. (Duvar resmi, 12x45). https://bit.ly/3qaJNIC	21
Görsel 13. Nuri İyem. Göç. 1970. (Tuval Üzerine Yağlı Boya, 200×100 cm). (Koç, Damla Can, 2017).....	22
Görsel 14. Nuri İyem. Göç. 1975. (Tuval üzerine yağlı boya, 56×36cm). Ümit İyem Koleksiyonu. ((Koç, Damla Can, 2017).....	23
Görsel 15. Cyprian Majernik. Mülteciler. (Slovak Ulusal Galerisi). https://bit.ly/2LkbOPI	24
Görsel 16. Jacob Lawrence. Sıcaklık. 1941. https://bit.ly/3ovZqdy	27
Görsel 17. Candida Portinari. Drought Refugees. 1944. https://bit.ly/2LFSqfj	28
Görsel 18. Bruno Catalano. Yolcular. 1960. https://bit.ly/3hWSm7e	30
Görsel 19. Bruno Catalano. Yolcular. 1960. https://bit.ly/3hWSm7e	30
Görsel 20. Banksy. Anti-Göçmen Kuşlar. 2014. (İngiltere). https://bit.ly/3nu45Lz	34
Görsel 21. Banksy. Jungle. https://bbc.in/35ftkO	36
Görsel 22. Banksy. Medusa'nın Salı. https://bbc.in/35ftkO	37
Görsel 23. Banksy. Balonlu Kız. 2002. (Londra). https://bit.ly/3oyW5u2	37
Görsel 24. Banksy. Balonlu Kız. 2014. https://bit.ly/2MUl8cd	38
Görsel 25. Banksy. Uçak Geçtiği Zaman Sevinmeyen Çocuklar Var. 2014. https://bit.ly/3s7Borz	39
Görsel 26. Banksy. Göçmen Çocuk. 2019. (Venedik). https://bit.ly/35nKsyH	40
Görsel 27. Ai Weiwei. Kristal Top. 2017. (100 x 100 x 100 cm).(Sydney Bienali). https://bit.ly/3i4xFWT	43
Görsel 28. Ai Weiwei. Yolculuk Kanunu. 2017. (Alüminyum çerçeveli takviyeli PVC, 60 x 6 x 3 m). (Sydney Bienali). https://bit.ly/3i4xFWT	44
Görsel 29. Ai Weiwei. Soleil Levant. 2017. https://bit.ly/38uaFxx	44
Görsel 30. Ai Weiwei. Soleil Levant. 2017. https://bit.ly/38uaFxx	45
Görsel 31. Alan Kurdi. Fotoğraf: Nilüfer Demir/DHA. https://bit.ly/3owEL9f	46
Görsel 32. Alan Kurdi. https://bit.ly/3owEL9f	47
Görsel 33. Ai Weiwei. Alan Kurdi. 2016. https://bit.ly/3skjrGn	49
Görsel 34. Kalliopi Lemos. Yedi Kişilik Tekne. 2006. https://bit.ly/3q8fTVu	50
Görsel 35. Kalliopi Lemos. Yedi Kişilik Tekne. 2006. https://bit.ly/3q8fTVu	51
Görsel 36. Adrian Paci. Geçici Kalış Merkezi. 2007. https://bit.ly/2MltF2G	53
Görsel 37. Halil Altındere. Hiçbir Yer/Neverland. 2019. https://bit.ly/39jltH5	55
Görsel 38. Saime Uyar, Malatya Suriye Mülteci Kampı, 2019.....	57

Görsel 39. Christoph Buchel. UNHCR. https://bit.ly/3q6wau7	58
Görsel 40. Marc Quinn. Bizim Kanımız. (New York Halk Kütüphanesi). https://bit.ly/3nqzizm ...	59
Görsel 41. Marc Quinn. Benliğim. 1991. https://bit.ly/2LnFqLD	61
Görsel 42. Gülsüm Karamustafa, Mistik Nakliye. 1992. https://bit.ly/3sflGdJ	63
Görsel 43. Kaynak: https://bit.ly/3sflGdJ	63
Görsel 44. Nil Yalter. El Kapıları, Hasan Hüseyin Korkmazgil şiiri, (Arter). https://bit.ly/3bq9Pnb	65
Görsel 45. Neş'e Erdok, Kurtuluş. 2016. (Tuval üzerine yağlıboya, 130x100 cm). https://bit.ly/39ngSKG	66
Görsel 46. Neş'e Erdok, Suriye, 2016. (Tuval üzerine yağlı boya). https://bit.ly/39ngSKG	67
Görsel 47. Claire Fontaine. Yabancılar Her Yerde. 2005. (100x18x4,5cm). https://bit.ly/2Xsmg9Z	68
Görsel 48. Giovanni Ludice. İnsanlık. 2011. (Tuval üzerine yağlıboya, 235x290 cm). https://bit.ly/38wnDLb	69
Görsel 49. https://bit.ly/3s9LGHv	70
Görsel 50. https://bit.ly/3s9LGHv	70
Görsel 51. Owais Husain. Sessiz Kalp. 2015. (Çoklu ortam kurulumu; Kağıt, ahşap, akrilik, grafit, çelik, su, aynalar ve video). https://bit.ly/2K2cgRD	71
Görsel 52. Reena Saini Kallat, Harita Çizimi. 1973. (Göteborg Uluslararası Sanat Bienali, 2011).	72
Görsel 53. Tammam Azzam, Özgürlük Heykeli, 2011. https://bit.ly/39n7vuq	73
Görsel 54. Mahmoud Salameh. 2015.	76
Görsel 55. Mahmoud Salameh. 2015.	77
Görsel 56. Za'Atari Mülteci Kampı. 2017. (Ürdün). https://bit.ly/35rLVnG	78
Görsel 57. Irak Halkının Yaşadığı Kuzey Irak Bölgesi. https://bit.ly/38wpAY3	79
Görsel 58. https://bit.ly/2K2RH7N	83
Görsel 59. https://bit.ly/2K2RH7N	83
Görsel 60. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).....	93
Görsel 61. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).....	94
Görsel 62. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).....	95
Görsel 63. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).....	96
Görsel 64. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	96
Görsel 65. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).....	98
Görsel 66. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).....	99
Görsel 67. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).....	99
Görsel 68. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).....	100
Görsel 69. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 630 cm x 270 cm).....	101
Görsel 70. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 630 cm x 270 cm).....	101
Görsel 71. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).....	102
Görsel 72. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).....	103
Görsel 73. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).....	103
Görsel 74. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).....	104

Görsel 75. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	105
Görsel 76. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 m x 7m 2,4 m).....	105
Görsel 77. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 m x 7m 2,4 m).....	106
Görsel 78. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 640 cm x 270 cm).....	107
Görsel 79. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (3 m x7 m 2,4 m).	108
Görsel 80. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (3 m x7 m 2,4 m).	108
Görsel 81. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (5000 cm x 270 cm).....	109
Görsel 82. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (5000 cm x 270 cm).....	110
Görsel 83. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye).	110
Görsel 84. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	113
Görsel 85. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	114
Görsel 86. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	115
Görsel 87. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	116
Görsel 88. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	117
Görsel 89. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	118
Görsel 90. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	119
Görsel 91. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	119
Görsel 92. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).	121
Görsel 93. Saime Uyar, 2019.(Tuval üzerine yağlı boya, 115 cm x 140 cm).	122
Görsel 94. Saime Uyar, 2019.(Tuval üzerine yağlı boya, 115 cm x 140 cm).	122
Görsel 95. Saime Uyar, 2019.(Tuval üzerine yağlı boya, 120 cm x 140 cm).	123
Görsel 96. "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" projesi ile ilgili ulusal kanalda çıkan bir haber.	157
Görsel 97. "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" projesi ile ilgili ulusal kanalda çıkan bir haber.....	158
Görsel 98. "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" projesi ile ilgili ulusal radyoda çıkan bir haber.....	158
Görsel 99. (Malatya Mülteci Kampı içerisinde Sanatta Yeterlik tez çalışmaları yapılacağına dair izin belgesi.)	165

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ACTED: Teknik İşbirliği ve Kalkınma Ajansı

AIDS: Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu

aptART: Sanatçılar ve Aktivistler Örgütü

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CARE: Küresel Yoksullukla Mücadele Örgütü

DEAŞ: Irak ve Şam İslam Devleti

DHA: Doğan Haber Ajansı

ECHO: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Direktörlüğü

GAR: Göç Araştırmaları Derneği

HIV: Bağışıklık Yetersizliği Virüsü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

LAS: Arap Devletleri Birliği

MFA: Görsel Sanatlar Okulu, Güzel Sanatlar Enstitüsü

PDES: Birleşmiş Milletler Mülteciler İçin Yüksek Komiserliği Politika Geliştirme ve Değerlendirme Hizmeti

TAGU: Göç ve Uyum Araştırma Merkezi

TAU: Türk Alman Üniversitesi

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TÜYB: Tuval Üzerine Yağlı Boya

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNRWA: Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı

WWF: Doğayı Koruma Vakfı

GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca yerlerinden edilmiş insan kitleleri, daima tarihin sayfalarına işlenmişlerdir. Savaşlar, sömürgecilik, ayaklanmalar vb. nedenler, yerli nüfusların topraklarından, vatanlarından uzaklaşmasına sebep olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel olarak nüfusta ciddi dalgalanmalar gerçekleşmiştir. Mülteciler sorununu geçmiş ve bugün üzerinden değerlendiren tarihçi Peter Gatrell, II. Dünya Savaşı sonrasında en az 60 milyon insanın yerlerinden edildiğini belirtmektedir. Bunun küresel mülteci krizinin sadece bir parçası olduğunu, Polonya ve Çekoslovakya'dan evlerinden zorla tahliye edilen birkaç milyon etnik kökenli Alman, Güney Asya için 15 milyon ve İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra 1948'de bir milyon Filistinli mülteci sayısının da bu sayılara dâhil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Bozdalıoğlu, 2014). Uzak Doğu'da 1938-1945 yılları arasında süren işgal savaşları ve 1949 Devrimi ile 90 milyon kadar insanın yer değiştirdiği kayıtlarda yerini korumaktadır (Bozdalıoğlu, 2014).

Polonyalı mülteciler 1942'de İran'a yelken açtı (sol üstte), İngilizlerin 1945'te Alman şehirlerini ele geçirdikten sonra (sağ üstte) yaklaşık 120.000 yerinden edilmiş kişi Hamburg Hayvanat Bahçesi topraklarına yerleştirildi; 1944'te Macaristan'dan kaçan Karadeniz Alman mültecileri (sol altta); 1945'te Berlin'de ulaşım bekleyen mülteciler (sağ altta) (Görsel 1) (Bozdalıoğlu, 2014).

Görsel 1: Anonim. <https://bit.ly/35upA93>

Çinli mülteciler 1944'te sadece evlerini yıkılmış olarak bulmak için evlerine dönüyorlar (sol üstte). 1951'de ilerleyen Çin ordusunun önünde güneye kaçan Koreliler (sağ üstte). Filistinli mülteciler 1948'de İsrail'in kurulması ve ardından gelen savaşın (dipte) ardından kaçmak zorunda kaldılar (Görsel 2) (Bozdaıoğlu, 2014).

Görsel 2. Anonim. <https://bit.ly/35upA93>

I. Dünya Savaşı sırasında Rus İmparatorluğu'nun batıdaki sınırlarının Alman ve Avusturya'nın eline geçmesiyle 8 milyona yakın kişi yerlerinden edilmeye zorlandılar. Bazıları kaçmışsa da Polonyalılar, Yahudiler, Letonyalılar ve diğerleri Çarlık Devleti tarafından içeride bırakılarak çeşitli baskılara maruz bırakılmışlardır (Bozdalıoğlu, 2014).

Görsel 3'te Rusya'nın Kars bölgesini Osmanlı İmparatorluğu'ndan ele geçirmesinin ardından 1877'de kaçan Türk mülteciler görülmektedir (Bozdalıoğlu, 2014).

Görsel 3. Anonim. <https://bit.ly/35upA93>

Bu kitlesel göçler, yalnızca sosyal alanda insanları etkilememiştir. Birçok ulusun sınırlarını yeniden çizmesini gerektirecek boyutta sonuçlar doğurmuştur. Örneğin 1947’de İngiliz yönetimindeki değişiklikle, Hindistan Bölümü, Hindistan ve Pakistan olmak üzere iki yeni devletin kurulmasını gerekli görerek bunu gerçekleştirmişlerdir (Bozdaloğlu, 2014).

Görsel 4. Anonim. <https://bit.ly/35upA93>

İnsanlık tarihinin en büyük göçüne aracılık eden aşırı kalabalık trenler, Hindistan’ın 1947’de bölünmesinden sonra Hindular ve Sihleri Hindistan’a ve

Müslümanları Pakistan'a getirdi (solda). Mülteciler, 1954'te Hindistan'dan Pakistan'a ayrılan mültecilere yönelik bu özel trende olduğu gibi, bölünmeden sonra yıllarca kaçıma devam etti (sağda) (Görsel 5) (Bozdalıoğlu, 2014).

Görsel 5. Anonim. <https://bit.ly/35upA93>

Yine bir başka örnek de Türkiye ile Yunanistan arasında sorun olan nüfus mübadelesi sorunudur. İki ülke arasında gerginliği çözüme kavuşturmak için 1923 yılında İsviçre'nin Lozan kentinde düzenlenen Lozan Konferansı'nda bu sorun detaylı şekilde ele alınmış ve 30 Ocak 1923 yılında, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan 'Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'ün imzalanmasıyla çözüme kavuşturulmuştur. Sözleşmenin 1. Maddesi uyarınca, Türkiye'de bulunan Ortodoks Rumlarla Yunanistan'da bulunan Müslüman Yunan uyruklu insanlar, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu göçe tabi tutulacaklar ve göç edenler Türk ve Yunan makamlarının izni olmadıkça geldikleri ülkelere yerleşmek amacıyla geri dönemeyeceklerdi (Oran, 2002, s. 332). Bu sözleşme uyarınca, yaklaşık 350.000 Müslüman Türk ve 200.000 Hristiyan Rum zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır (Kayam, 1993; Bozdalıoğlu, 2014).

Ancak tüm bu etnik ve dini homojenlik arayışındaki çabalar sonucu gerçekleştirilen bu zorunlu göçler, her iki ülkede de büyük bir mülteci akınına sebep

olmuştur. Mülteciler, gittikleri ülkelerde sosyal, kültürel ve siyasi gibi birçok sorunla mücadele etmek zorunda kalmışlardır (Gatrell, 2017).

Tüm bu tarihi kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, göç ve mültecilik, yüzyıllardır uluslararası bir kriz ve bir kaygı durumu yaratmıştır. Asla sayıları net olarak belirlenemeyecek ölümler ve yerinden edilmelerin olduğu aşikârdır. Geçmiş tarihten günümüze gelindiğinde, insani bir kaygıyı sembolize eden bu küresel sorunun hala devam ettiği gerçeğiyle karşılaşmaktayız (Gatrell, 2017).

Günümüzde göçe bağlı devam eden ırkçılığın, yabancı düşmanlığının tarihi kayıtlarda da örneklerini görmek mümkündür. 1517’de yaşanan “Kötü Mayıs Günü” isyanı, tarihe geçmiş en kötü yabancı düşmanlığı isyanlarından biridir. Londra Cheapside’da toplanan binden fazla insanın yabancılara saldırmasıyla başlayan isyan, 13 kişinin idam edilmesi ve çok sayıda kişinin hüküm giymesıyla son bulmuş ve tarihe kara bir leke olarak geçmiştir (Hadfield, 2016).

Görsel 6. Kötü Mayıs Günü, 1517, (British Museum). <https://bit.ly/3sfyCk6>

20. Yüzyılın başlarından itibaren dünyanın birçok yerinden insanlar, daha yaşanılır bir yaşam bulma umuduyla Avusturalya'ya göç etmiştir. 1945'ten bu yana yaklaşık 7 milyon kişinin Avusturalya'ya göç ettiği belgelenmiştir (National Museum Australia, 2020). 1976'da Vietnam'dan kaçan ilk mülteci botu, günümüzde Akdeniz sularında yaşanan mülteci dramlarını hatırlatmaktadır (National Museum Australia, 2020). Siyasi otoritelerin yaptırımları sonucu ülkesinden umutlarını yitiren Vietnamlılar, daha güvenli ve daha güzel bir yaşam umuduyla kitleler halinde Avusturalya'ya göç etmişlerdir. Avusturalya'nın yanı sıra Kanada ve İngiltere'ye de ulaşmaya çalışan birçok Vietnamlı, kalabalık kitleler halinde kalitesiz teknelerle azgın denizlerde hayatlarını kaybetmişlerdir (National Museum Australia, 2020). Artan sayıda göç eden Vietnamlı mülteciler, ulaştıkları coğrafyalarda ciddi bir yük oluşturmuşlardır. Bunun sonucunda karşılaştıkları sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlar, beraberinde birçok yeni sorunun oluşumuna da zemin yaratmıştır (National Museum Australia, 2020).

Görsel 7. Darwin Limanı'na gelen Vietnamlı mülteciler, 1976. <https://bit.ly/39kwsXr>

Görsel 8. Edward Bawden, Udine'deki Mülteciler, 1945. (Kâğıt üzerine suluboya, 55,2x76,2 cm). (İtalya, İmparatorluk Savaş Müzesi). <https://bit.ly/3seZNLy>

Polonyalı savaş esirlerini konu edinen 1945 tarihli Edward Bawden'in bu yapıtında, mültecilerin özgürlüklerinden yoksun, Katolik bir rahip etrafında huzursuz, çaresiz duruşları eserin bütünlüğünü oluşturmaktadırlar. Çoğunluğun işçilerden, kölelerden ve sürgünlerden oluştuğu mülteci topluluğu her dönem, başkalarının vadettiği bir hayatı yaşamaya mahkûm kalmışlardır (War Museum, t.y.).

Bu çalışmada, günümüzün önemli sorunlarında biri olan mülteci krizi ele alınmıştır. Uzun bir tarihi geçmişe sahip ve günümüzde güncelliğini koruyan mülteci krizini dünya sanatçılarının eserleri üzerinden değerlendirmelerde bulunmanın yanı sıra ulusal çapta mülteci yaşamlarına doğrudan tanıklık edilmiş, yaşadıkları ortamda sanatsal uygulamalarla yakın iletişim kurulmuş, bu uygulamalarla savaştan etkilenmiş hayatlarını onarmaya yönelik amaçlar doğrultusunda birtakım sanatsal faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Mülteci hayatlarını daha derinden anlayabilmek amacıyla hayatlarıyla özdeşleşim kurularak karşılaştıkları problemlere birebir tanık olunmuştur. Nitel araştırma kapsamında ulaşılan somut veriler üzerinden sanatın günümüz mülteci sorunu üzerindeki etkileri ve katkıları irdelenmiştir.

BÖLÜM 1: MÜLTECİ KAVRAMI

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; "İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir." (Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Sözleşme, 1951).

Kendisi de bir mülteci olan Hannah Arendt, 1943'te "We Refugees" adlı makalesinde, "mülteci" olarak adlandırılmaktan hoşlanmadıklarını bunun yerine birbirlerine "yeni gelenler" ya da "göçmenler" olarak hitap ettiklerini vurgulamıştır. Arendt'in tanımına göre mülteci, kendi ülkesinde siyasi veya politik, gerçekleştirdiği herhangi bir eylemden ötürü başka bir ülkeye iltica talebinde bulunan kişi/lerdir. Ancak süreç içerisinde bu tanım ciddi bir değişime uğramıştır. Arendt'in da belirttiği gibi Yeni Dünya'daki "mülteci", savaş, zulüm, çatışma gibi, kendisi dışında gelişen olaylar sonucunda vatanını terk etmek zorunda kalan şanssız insanlardır (Arendt, 2017).

Yine bir diğer tanımda MFA Sanat Bölüm Başkanı David Levi Strauss mülteci kavramını, "Mülteciler, bir şeyden veya birinden kaçarak yabancı bir ülkeye sığınan (sığınma, barınma, korunma) kişilerdir. Refugium, Latince "kaçış" anlamına gelir. Mülteci terimi, başlangıçta 1685'te dini zulümden İngiltere'ye kaçan Fransız Huguenot'lara uygulandı. Bir sonraki büyük "mülteci" dalgası sonunda "Amerikalılar" olarak adlandırılacaktı. Buna karşılık, göç sadece bir yerden başka bir yere harekettir ve Latince "gezinme" kelimesinden gelir. Bu, seçimi ima eden bir özlem terimidir." olarak açıklamaktadır (Strauss, 2017).

Ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanlar başka ülke sınırlarına girdiklerinde sığınma başvurusunda bulunarak mülteci olarak kabul edilme talebinde bulunurlar ve böylece yasal koruma ve maddi yardım alma hakkı elde etmiş olurlar. Öncelikli amaçları hayatta kalma ve güvenliğin sağlanması olan bu bireyler bulabilecekleri, sığınabilecekleri her yerde barınmaya çalışmışlardır. Bir hükümet ve bir birey arasındaki yasal bağı sağlayan vatandaşlık kavramı artık bu insanlar için kaybedilmiştir ve hangi ülkeye sığınmış olurlarsa olsunlar 'vatansız' bir birey olarak ifade edileceklerdir.

Göçün ortaya çıkmasında küresel çapta etkileri savaş kadar büyük olan bir diğer önemli sorun iklim problemidir. Küresel ısınmayla beraber iklim değişikliklerindeki ani bozulmalar dünyanın birçok bölgesinde etkilerini göstermektedir. Bir yandan şiddetli kasırgalar, seller meydana gelirken öte yandan uzun süreli kuraklık sonucu yangınlar ve çölleşmeler meydana gelmektedir. Eylül 2019'da meydana gelen ve bu tezin hazırlandığı sıralarda hala devam etmekte olan Avustralya'daki yangın felaketi küresel ısınma sorunu ciddiyetinin en çarpıcı örneğidir. Doğayı Koruma Vakfı (WWF)'nin yaptığı açıklamaya göre, küresel ısınma ve buna bağlı olarak aşırı sıcaklıkların neden olduğu yangında en az 25 kişinin hayatını kaybettiği ve 1,25 milyar hayvanın da telef olduğu belirtilmiştir (BBC, 2020).

Avustralya'daki bu yangın gibi felaketler, dünya haritasında ekolojik, jeolojik ve politik değişimlere de sebebiyet vermektedir. Ulusal ve uluslararası zorunlu göçlere sebep olabilen doğal felaketler sonucu birçok insan evlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalmaktadır. Ancak bu insanlar, mülteci statüsüne sahip olamamaktadırlar. Bunun sebeplerini raporlarla açıklayan The Economist Dergisi; küresel ısınmanın dünyanın dengesini değiştireceği yönünde birtakım somut veriler sunmaktadır. Buna göre; Batı Pasifik bölgesinin yılda 12 mm artan deniz seviyesinin artık dört katına çıktığı, Mikronezya'daki sekiz adanın tümünün son on yılda okyanus tarafından yutulduğu gibi ciddi boyutlu olayların yakın gelecekte yol açacağı felaketlerin sonuçları olarak birçok insanın yeni yaşam alanları bulma savaşına gireceğini açıklamaktadır. Birleşmiş Milletler Üniversitesi'nden yapılmış bir

çalışmanın verilerine göre, 2050 yılına kadar 200 milyon insan çevre şartlarından dolayı göç etmek zorunda kalacaktır (The Economist). Dolayısıyla zaten savaş, zulüm, çatışma gibi sebeplerden dolayı her gün sayıları artmakta olan mültecilere çevre şartlarından dolayı göç etmek zorunda kalan bu rakamları da eklemek “mülteci sorunları”na ilişkin çözümlerin kapısını da kapatacaktır. Bu sebeple bu insanlara, “mülteci” statüsü verilmemektedir ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında yer almamaktadırlar. Bu kapsamda BM Mülteci Ajansı (BMMYK) ve BM Kalkınma Programı, BMMYK’nın dünya genelinde 22,5 milyon mülteciye (savaş ve zulümden) yeterli desteği sağlamak için gerekli mücadeleyi verdiğini ve iklim sebebiyle yerinden edilen insanların “mülteci” kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. BM ajansları ve BMMYK’nın yanı sıra uzmanlar da küresel iklim sorunlarının ciddiyetine rağmen, iklim sebepli mültecilerinin uluslararası hukuka dâhil edilmesinin mevcut mültecilerin korunmasını azaltacağından endişe etmektedirler (The Economist, 2018).

Ancak tüm bu endişelerin yanında, tahribatları en az savaş kadar olabilecek bu ciddi iklim sorunlarının göz ardı edilemeyeceği gerçeğinden hareketle, Norveç Mülteci Konseyi’nde afetler ve iklim değişikliği konusunda kıdemli danışman Nina Birkeland, iklim değişikliğinin yaratacağı felaketlerin sonucu olarak ortaya çıkacak göç ve mülteci problemlerinin çözümüne zemin hazırlayan yasaların da mevcut mülteci anlaşmasına eklenmesi yönünde çalışmalarda bulduklarını açıklamıştır (The Economist, 2018).

1.1. Mülteci Sorunları

Günümüzde küresel savaşlar, şiddet, etnik çatışmalar, yoksulluk gibi birçok etkene bağlı olarak ortaya çıkan göç ve mülteci krizi, çağımızın en önemli evrensel sorunlarından biridir. Merkezi Washington’da olan CARE (Küresel Yoksullukla Mücadele Örgütü)’in verilerine göre, her dakikada dünyadaki 24 kişi evlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalmaktadır. Günde 34.000 kişi daha güvenilir, daha yaşanılır bir umut kapısı bulma umuduyla her şeyi geride bırakarak yollara düşmektedir (Care.org, t.y.).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) temsilcisi Katharina Lump, savaş, çatışma, zulüm, insan hakları ihlalleri yüzünden yaklaşık 80 milyon insanın zorunlu göçe maruz bırakıldığını belirtmiştir. Özellikle 2019'da savaş ve çatışmalardan dolayı artan bu göç hareketliliği, dünya nüfusunun %1'inden fazlasının can güvenliğini sağlamak için başka ülkelere sığındığını belirtmektedir (Erdoğan, 2020).

Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı verilerine göre 70,8 milyon insan 2018'in sonunda çalışma ve zulüm yüzünden evlerinden ayrılmak zorunda kaldı (Birleşmiş Milletler, t.y.). Bunların yarısı 18 yaşın altında olan yaklaşık 30 milyon mülteci ve milyonlarca vatansız, eğitim, sağlık, istihdam ve hareket özgürlüğü gibi temel haklara erişimden mahrum bırakılmış sayısız veriden oluşmaktadır (Birleşmiş Milletler, t.y.).

Özellikle son yıllarda yaşanan Suriye'deki savaş gibi zorunlu göç nedenleri birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yaşam savaşı veren binlerce insan gittikleri bölgelerde mülteci kavramı adı altında hem yeni bir sorun olup hem de birçok sorunla karşılaşmışlardır.

Suriye'de Arap Baharı'nın bitmediği, en ateşli yaşandığı dönem olan 2010 yılı sonrası, Beşar Esad, göstericileri ezmesi konusunda orduya emir verdi. Küresel güçlerin müdahalesinin olduğu Suriye'de Arap Baharı dokuzuncu yılına girdi. Dokuz yıldır devam eden iç savaşta 64- 400'e yakın kişi hayatını kaybetti. 9 milyon kişi ise evlerini terk etmek zorunda kaldı. Bu durum sanatçıları derinden etkiledi. Bazı sanatçılar her şeye rağmen ülkelerinde kalmayı seçerken bazı sanatçılar mülteci olarak başka ülkelere göç etti. (Al Abachee, 2000).

Mülteci sorunu, tarihi çok eskilere dayanan bir sorundur ve bu sorun herhangi bir ülkenin tekelinde olan veya tek bir ülkenin çözebileceği bir problem değildir. Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı kayıtlarına göre; Dünya savaşları sonrasında zulüm ve çatışmadan kaçan insanlara yardım amaçlı, 14 Aralık 1950'de BM Genel Kurulu tarafından çalışmalarını tamamlamak ve dağıtmak üzere üç yıllık bir görev için BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) kuruldu. Ertesi yıl, 28 Temmuz'da, mültecilere yardım etme yasal temeli ve BMMYK'nın çalışmalarına

rehberlik eden temel tüzük, Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsü İle İlgili Sözleşmesi kabul edildi (Birleşmiş Milletler, t.y.). Ancak dünya genelinde sonu gelmeyen savaşlar, çatışmalar, krizler BMMYK'nın aktif olarak o günden bu yana çalışmasına neden olmuştur (Birleşmiş Milletler, t.y.).

Etkisi yıllarca süren savaşların çoğu nihayetinde bir son bularak, bulunduğu coğrafya ve toplumlar üzerinde yıkıcı enkazlar bırakmışlardır. Ancak zamanın etkisiyle toplumlar ve mekânlar değişimden kaçamaz ve zaman, çoğu şeyi tarihe gömer. Oysa tarihin süresiz işlediği İsrail-Filistin savaşları başladığı tarihten bu yana güncelliğini korumaktadır. Siyasi krizlere siyasi çözümler bulunamaması, Filistinlilerin kuşaklar boyu mülteci konumunda olmalarına sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler verilerine göre, Ortadoğu'da kayıtlı Filistinli mültecilere hizmet sunmak amacıyla 1949 yılında Yakın Doğu'daki Filistin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), BM Genel Kurulu tarafından görevlendirilmiştir. Ajans, 1950 yılında faaliyete geçtiğinde yaklaşık 750.000 Filistinli mültecinin ihtiyacına cevap vermekte idi. Ancak günümüzde artarak devam eden bu mülteci krizi karşısında dünya ülkelerinin de göstermiş olduğu ırkçı ve barışçıl olmayan politikalar karşısında bu kurum ve kuruluşların siyasi ve ekonomik sıkıntı yaşadığı görülmektedir (Birleşmiş Milletler, t.y.).

21. yüzyılda zulüm ve çatışmalar insanları ülkelerinden uzaklaştırmaya iten tek etken değildir. Küresel ısınmanın artması, nüfusun artması, doğal kaynakların tüketiminin artması gibi birçok sebep iklim değişikliği üzerinde son derece olumsuz sonuçlar doğurmaktadır ve bunlar neticesinde oluşan depremler, kasırgalar, seller gibi doğal afetler, insanları çoğunlukla ülke içinde yer değiştirmeye sebebiyet verse de bazen başka ülkelere de sığınmaya zorlayan sebepler olabilmektedir. Ancak mevcut uluslararası ve bölgesel mülteci hukuku yasalarından hiçbiri bu tür sebeplerle mağdur olan insanların durumunu mülteci sıfatı altında ele almamaktadır.

Başka ülkelere sığınan bu yurtsuz insanlar, terk ettikleri yerlerde sorunlarını da bırakıp gitmiyorlar. Her ne kadar daha iyi bir yaşam için yeni umutlarla yola çıksalar da gittikleri yerlerde yeni sorunlar da yaratmaktadırlar. Beslenme, barınma, sağlık, güvenlik gibi hayati gereksinimler yeterince sağlanamadığında yeni sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle savaş gibi felaketlerin yarattığı toplu göç durumlarında BM bünyesindeki yardım kuruluşlarının varlığı son derece önemlidir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve BMMYK, yerlerinden edilmiş bu vatansız insanların korunmasına öncülük eden ve Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu ile acil barınma konusunda iş birliği içerisinde hareket eden temel kurumlardır (Birleşmiş Milletler, t.y.).

“Küresel Kompaktların Orta Doğu’daki Mülteciler ve Göçler Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi” adlı makalesinde Boston Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde hukuk profesörü ve uluslararası insan hakları hukuku kliniği direktörü Susan M Akram, mültecilerin durumuna yönelik birtakım araştırmalarda bulunmuştur (Bianet). Buna göre: Günümüzde yaşanmakta olan göç ve mülteci krizinin küresel bazda etkilerinin her geçen gün artmasında, uzun süredir yaşanmakta olan ve günümüzde devam eden Orta Doğu’daki çatışmalar büyük rol oynamaktadır (Bianet). Bununla beraber Orta Doğu’daki birçok devlet, mülteci hayatlarının iyileştirilmesi yönünde yapılmış olan uluslararası antlaşmalar, 1951 Mülteci Sözleşmesi, 1967 Protokolü, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi ve Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi’ni kabul etmemişlerdir. Menşe ve ev sahibi devletlerin sergilediği tutarsız yasalar, vatansız anneden doğan çocukların yalnızca “vatansız” mirasını devralmalarına sebep olmaktadır. Sürgün hayatları yaşamak zorunda bırakılan bu insanlar, herhangi bir doğum, kimlik veya seyahat belgesine sahip olamamaktadır ve savaşta parçalanmış aile üyeleriyle yeniden bir araya gelmek, sosyal veya sağlık hizmetlerinden yararlanmak gibi hayati hizmetlerden mahrum bırakılmaktadırlar. BMMYK verilerine göre; Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da yaklaşık 500.000 vatansız kişi, dünya çapında

ise en az 10 milyon vatansız kişi bulunmaktadırdır. Bu rakamlar Filistinlileri içermemektedir. (Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecileri Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) bu sorumluluğa sahip BM olduğu için Filistinli mülteciler üzerinde bir yetkisi bulunmamaktadır.) Mültecilerin yaşadığı bu vatansızlık sorununu sona erdirmek için BMMYK, "Vatansızlığı Sonlandırmak İçin Küresel Eylem Planı: 2014-2024" adlı bir eylem başlatmıştır. Mayıs 2017'de BMMYK, New York Mülteciler ve Göçmenler Bildirgesi'nde devletlerin taahhütlerini yerine getirmek için bir Eylem Programı etrafında bölgesel çabaları teşvik etmek amacıyla "Mülteciler Üzerinde Küresel İlkeler Sözleşmesi'ne Doğru: Bir Yol Haritası" sunmuştur. Başta çocuklar olmak üzere cinsiyet eşitliğine odaklanan çeşitli kampanyalar düzenlenmiştir. Bu çerçevede düzenlenen kampanyalara Arap Devletleri Birliği (LAS) de gerekli destekleri sunmuştur. Arap Devletleri, tüm mülteci ve vatansız çocukların vatandaşlık haklarını koruyucu bir dizi reformlar düzenlemek amacıyla "Aidiyet ve Kimlik" adlı konferansta BMMYK ile güçlerini birleştirerek ortak çözüm önerileri üzerinde çalışmışlardır. Akademik camiada da ele alınan bu sorun, Ekim 2017'de, "Avrupa-Akdeniz Alanında Mültecilerin Sorumluluk Paylaşımı" konulu bir konferansta, bir grup akademisyen ve diğer uzmanlar "Mülteci Sözleşmesi"ni oluşturma yollarını görüşmek üzere Kahire'de toplanmışlardır. Konferanstan çıkan sonuç bildirisinde, mülteciler ve yerlerinden edilmiş vatansız insanlar için 'insan merkezli bir yaklaşım'ın benimsenildiği ve bu insanların hayatlarını normalleştirmeye yönelik ilgili anlaşmalara taraf olmayan Devletlerin küresel sorumluluk paylaşımına odaklanması gerektiği teyit edilmiştir (Akram, 2018).

1.2. Mülteci Sorunlarının Sanatsal Anlatımı

Genel olarak eleştirel kuramcılar ve kültürel sosyologlar sanatın, toplum ile ilişkisinin bir arabulucu rol olduğunu savunmaktadırlar. Çoğu zaman bir sorundan doğan sanat, yine aynı sorunu sorgulayıcı, eleştirel bir perspektiften ele alarak etkinliğini aktif bir şekilde ortaya koymaktadır. Sorunları irdeleyici duyarlılığıyla yeni çözümler, yeni oluşumlar ve mevcut sorunu giderme çabasına girişir. Mevcut sorun üzerinden üretimini gerçekleştirerek yaşama katkıda bulunur.

Günümüz tarihinin en büyük sorunlarından biri olan göç ve beraberinde getirdiği mülteci sorunu, küresel bir sorun olarak sanatın odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Küresel mülteci sorunu, dünyanın farklı ülkelerinde milyonlarca insanı etkileyen bir durumdur. Geniş bir kitleye yayılan bu sorunla ilgilenen sanat da dolayısıyla etki alanını genişletmiş durumdadır. Bu kapsamda, dünyanın birçok yerinde bireysel ve kolektif çalışmalar yapılmaktadır. Sanat camiasında büyük yankı uyandıran bu mesele, birçok farklı açıdan ele alınarak çeşitli sanat formlarıyla yorumlanmaktadır. Bu sosyal vakanın irdelenmesine ve çözümlenmesine eylemsel bir ifade aracı olarak duyarlılık gösteren sanat, “toplum için sanat” yargısını en net biçimiyle günümüze yansıtmaktadır. Günümüz sanatı, yalnızca sanat eseri ve sanat eserine ilgi duyan kitle arasındaki ilişkiden çok daha ötededir. Gerçek yaşamdan edindiği mülteci krizini, sanata ilgisi olsun veya olmasın tüm insanlığa bir haykırış olarak her kesimden insanları soruna dâhil ederek muhalif bir çizgide üretimine devam etmektedir.

BÖLÜM 2: DÜNYA SANATINDA GÖÇ VE MÜLTECİLİĞİ KONU EDİLEN SANATÇILAR

İnsanlık tarihinde birçok “ilk”ler yaşanmıştır. Örneğin uzay çağını başlatan ilk yapay uydu Sputnik, 4 Ekim 1957’de uzaya gönderilmiştir. İçinde yaşadığımız 2020 yılının mayıs ayında ise Amerika’ya ait bir özel şirket SpaceX’in ilk insanlı uçuş denemesi başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Aynı günlerde bir “siyahi” olan George Floyd, renginden ötürü “beyaz” bir Amerikan polisin dizleri altında “nefes alamayarak” son nefesini vermiştir. Elbette ki bu olay, dünya genelinde yaşanan vakalardan yalnızca biridir. Dolayısıyla insanlığın, bu metal çağdaşlaşmanın çok gerisinde kaldığını görmekteyiz. Güncel sanat kulvarında yer alan sanatçılar, tüm bu olup bitenlerden bağımsız bir sanat yaratma şanslarına sahip olamamaktadırlar. Artık gösterişin ön planda olduğu, güzel, naif, huzur verici yaratılardan uzak, çağın nabzına göre şekillenen ürünler ortaya çıkmaktadır. Tarafsız, eleştirel ve mesafeli bir çizgide olup bitenleri değerlendiren sanat, yaratılarını alışılmışın dışında “ilginç” bir biçimde izleyiciye sunmaktadır. İnsanlığın yaşadığı bu olaylardan biri olan mülteci krizi, bir direniş alanı olarak güncel sanat içerisinde ele alınmaktadır. Uluslararası sanat dünyasında bireysel ve kolektif performanslar sergileyen sanatçılar, evrensel hümanizmin araçları olarak mülteci hayatlarının ardındaki dramı küresel boyutta ele alarak, sanata ve topluma karşı sorumluluklarını sergilemektedirler. Seslendiği kurum/kuruluşlar ve toplumlarda ahlaki bir sorumluluk yükleyerek sorunun insani çerçevede ele alınıp çözüm odaklı kapıların aralanmasını amaçlamaktadırlar.

Bu alanda dünyanın birçok yerinde çeşitli sanatsal örgütlenmeler ve faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, bunlar içerisinde yer alan birtakım sosyal-sanatsal faaliyete yer verilip bunlar üzerinden mülteci sorunlarının geçmiş ve günümüz sanatı üzerindeki etkisi irdelenmektedir.

1840’larda ve 1850’lerin başlarında Avrupa’da baş gösteren savaş, zulüm, baskılar ve 1848 Devrimi’nden sonra Fransa’da yaşanan 1851 darbesinden sonra sürgün

edilen siyasi tutukluların yerlerinden ve yurtlarından edilmelerini konu edinen “Mülteciler” isimli önemli yapıtı ile tüm bu yaşananların belgesini tutan Fransız ressam, heykeltıraş, baskı, resim ve karikatürist sanatçısı Honore Daumier, 19.Yüzyıl’da Fransa’da yaşanan çalkantılı döneme ilişkin sosyal-politik içerikli eleştirel sanatsal üretimleriyle bulunduğu çağda isim yapan önemli sanatçılardan birisidir (National Gallery of Australia, t.y.).

Göç temalı birçok eskiz yapan Daumier, kadın, çocuk ve erkeklerin kitlesel göçünü anlattığı bu yapıtta kasvetli, pürüzlü ve çamurlu görünümüyle, savaşın yarattığı tahribatı sert bir betimlemeyle sunmaktadır. Mülteciler adlı bu eserinde (Görsel 9) bitkin ve tükenmiş yüz ifadelerinin ağırlıkta olduğu figürleri çıplak tasvir etmesi, “mülteciler”in hiçbir şeye sahip olmadığı izlenimi yaratmaktadır (National Gallery of Australia, t.y.).

Görsel 9. Honore Daumier. Mülteciler. 1808-1879. (Heykeller, boyalı sıva, Boyut: 35,0 yx 74,2 gx 9,2 d cm, Çerçeve 95,0 yx 132,0 w cm). (Avusturalya Ulusal Galerisi). <https://bit.ly/3q4i3pa>

Brüksel (1864-1940) doğumlu ressam Eugene Laermans, Georges Eakhoud’un bir romanından esinlenerek yaptığı göç temalı eseri (Görsel 10), 19. Yüzyılın sonlarında Belçika’dan Güney Amerika’ya ve Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eden yüzlerce işçi ve çiftçinin göçünü hareketli bir kompozisyonla sunmaktadır. Üç panelli tek parçadan oluşan bu kompozisyonda, kalabalık silüetli figürleri arasındaki keskin biçimsel ayrılık, yumuşak renk tonları arasındaki naif geçişler göze çarpmaktadır. Kitlesel bir göçün sahnelendiği bu resimde kişilerin ve çoluk

çocuğun hayvanları ile birlikte yangından kaçır vaziyetteki endişeli ve ürkmüş hallerinin yanı sıra terk etmek zorunda kaldıkları yurtlarına dönük bakışları, onların istemedikleri bir göçün kurbanı olduklarının hüznünü yansıtmaktadır (Useum, t.y.).

Kariyerine, 1875'te mustarip olduğu sağırlık ve dilsizliğe 50'li yaşlarda kaybettiği görme yeteneği de eklenince resmi bırakmak zorunda kalan Learmans, 1927'de kral tarafından kendisine baron unvanı takdim edilen değerli bir ressamdır (Useum.org).

Görsel 10. Eugene Laermans. Landverhuizers (Göçmenler). 1896. (Tuval üzerine yağlıboya 159x420cm). (Museum of Fine Arts, Antwerp). <https://bit.ly/3s6wESZ>

Çocukluğundan beri tanık olduğu Yahudilerin yaşadığı zorlu hayatı doğrudan yaşayan Beyaz Rusya doğumlu Fransız ressam Marc Chagall (1897-1985), resimlerinde mantık kurallarından ziyade duygusal ve şiirsel ilişkiler temelinde çalışmalar yapmıştır. 1917 Ekim Devrimi'nde Yahudilere uygulanan baskı ve kargaşa sürecini doğrudan yaşayan Chagall, sanatında Yahudi konularına daha ağırlık vermeye başlamıştır. Göç konusunu dini betimlemelerle ifade eden Chagall, Yakup peygamberin Mısır'a olan göçü konu edinen "Mısır'a Göç" adlı eserinde (Görsel 11), gravür baskı tekniğiyle, Yakup peygamber ve ahalisinin Mısır'a geçişini naif figürsel yorumlamalarla ifade etmektedir. Ele aldığı göç konusunu gerçek hayattan edinen sanatçı, bunu masalsi bir hava içerisinde sunmaktadır (Brittanica, t.y.).

Görsel 11. Marc Chagall. Mısır'a Göç. 1931. (Renklendirilmiş Gravür, 41x32cm).
<https://bit.ly/2LE15Po>

Ben Shan, 12 Eylül 1898, Kaunas, Rusya doğumludur. Ailesi 1906'da New York'a göç etmiştir. Her göçmen gibi gittiği ülkenin alt tabakasına mensup olan sanatçı, Brooklyn'de bir işçi sınıfı mahallesinde büyümüştür. Ressam ve grafik sanatçısı olarak kariyerine devam eden Shan, gerçekçiliğin ve soyutlamanın nedenlerini sosyal ve politik açıdan ele almıştır. Bir göçmen olarak kendi deneyimlerinden esinlenen sanatçı, genellikle toplumu koruyucu sosyal ve politik reformları teşvik eden adaletsizlik sahnelerini tasvir etmiştir. Yirminci yüzyıl sanat tarihinde kendine özgü modernist yaklaşımıyla kalıcı bir iz bırakmıştır. Liseli yıllarında yoğun olarak çalıştığı litografi tekniği ile sanat yaşamına başlayan Shan, göç temalı büyük bir duvar resmi gerçekleştirmiştir. Sanatçı, Yahudilerin Nazi Almanyası'ndan Amerika'ya göçünün konu edildiği bu resimden elde edilen geliri de göçmenlere bağışlamıştır (Brittanica, t.y.).

Üç panelden oluşan bu duvar resminde (Görsel 12), dönemin içerisinde bulunduğu sosyal-politik durumlar detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bu melankolik göç

sahnesinde izleyiciye yeni bir deneyim yaşatan Shan, Amerika'nın siyasi manzarasındaki güncel olayların birer yansıması durumundadır.

Görsel 12. Ben Shan. Roosevelt. Jersey Homesteads. 1938. (Duvar resmi, 12x45).
<https://bit.ly/3qaJNIC>

Sol panel, 1930'larda Doğu Avrupa ve Almanya'dan göç etmek zorunda bırakılan Yahudilerin, Amerika'ya gelişini gösteriyor. Göçmenlerin arasında Shan'ın annesi (Gittel Lieberman Shan), ressam Raphael Soyer ve Albert Einstein yer alıyor. Aynı tabloda göçmenlerin New York City'nin kötü şartlarda çalıştırılan ve toprak ağaları tarafından sömürülen işçiler olarak gösterildiğini ve Sacco ve Vanzetti (tabutların içinde) gibi yabancı düşmanlığı güden kişilerin cenazeleri arasında görüyoruz. Merkezdeki ikinci tabloda göçmenler işçi sendika hareketi konu edilmiş. Fabrikasının önünde toplanmış kalabalığa konuşan, sendika organizatörü John L. Lewis (sözleri, arkasında duran ilana yazılmış olan kişi) ve "International Ladies Garment Workers Union" Uluslararası Kadın Giysileri İşçileri Sendikası'nın başkanı David Dubinsky'nin görüntüleri yer alıyor. Sağdaki tabloda kooperatif, Roosevelt planlaması ve gelişimi içinde işçi hareketinin meyvelerini görüyoruz. Yeni eğitim programları içinde, Roosevelt şablonunu çevreleyen adamlar arasında bulunanlar: mimar Alfred Kastner (bize arkası dönük) ve (yukarıdan aşağıya) Heywood Broun (aktivist /gazeteci), Rexford Guy Tugwell (ekonomist/New Deal danışmanı), Senatör Robert Wagner (Ulusal İşçi İlişkileri Yasası'nın asıl yazarı), Sidney Hillman (FDR danışmanı ve 1936 yılında Amerikan İşçi Partisi'nin kurucusu) ve John Brophy (CIO'nun ilk Ulusal Direktörü) (Üner, 2018)

Amerika tarihinde sivil özgürlüklerin risk altında olduğu bir dönemde, yaptığı siyasi sanatın etkisinin büyük yankı bulduğu ender sanatçılardan biridir.

Türk resmine bakıldığında birçok sanatçının göç olgusunu tema aldığı görülmektedir. 1950'li yıllardan itibaren ele alınan göç olgusu üzerine, Nuri İyem, Neşet Günal, Nuri Abaç ve Mehmet Pesen gibi isimler eserler üretmişlerdir.

1915 yılında İstanbul'da doğan Nuri İyem'in çocukluk yılları, İstiklal Savaşı'nın zor günlerine rastlamış ve Diyarbakır'dan Arnavutluk'ta yer alan İşkodra'ya ve oradan da Mardin'e uzanan taşınmalar içerisinde geçmiştir. Sanatçının resimle ilk tanışması da bu yıllarda Mardin'de yaşadığı zamanlara rastlamaktadır (İyem, 1986; Giray, 1998).

Nuri İyem, Yeniler Grubu'nun kurucuları arasındadır. Sanatçı, 1940'larda toplumsal sorunları dile getiren gerçekçi-figüratif resimler, 1950'lerde non-figüratif üslupta çalışmalar yapmıştır. Yeniler Grubu'nun her yıl iki kez açılan sergilerine katılmıştır (1941-1951). 1946-1983 yılları arasında yaklaşık kırk kadar kişisel sergi açmıştır. Paris'te (1946), Hollanda'da (1947), Venedik'te (1956), Sao Paulo'da (1957) resimlerini sergilenmiştir (Tansuğ, 2005). Cumhuriyet tarihinin toplumsal, siyasi ve kültürel değişimine tanıklık etmiştir ve bu ilerlemeye katkıda bulunarak 3500 civarında eser üretmiştir. (Koç, 2017).

1950-2004 yılları arası göç konusu üzerine yoğun şekilde çalışan Nuri İyem, Anadolu'nun kırsal kesimlerinden büyük kentlere ve yurt dışına daha güzel bir hayat umuduyla göçen insanların hikâyelerini konu edinen eserler üretmiştir.

Görsel 13. Nuri İyem. Göç. 1970. (Tuval Üzerine Yağlı Boya, 200×100 cm). (Koç, Damla Can, 2017).

Eserde (Görsel 13) yoğun şekilde kullanılan sarı renk, sonbaharın hüznünü çağrıştıran bir atmosfer yaratmaktadır. Mevsimsel göçü çağrıştıran bu atmosferde insanların sırtlarında taşıdığı çoluk çocuğu ve yükleriyle, daha yaşanılabilir bir

hayata doğru ilerleyen umudun ve buna eşlik eden hüznün, yüzlerine vuran yansımaları görülmektedir. Yeni bir yaşam umudunun genç yaşlı demeden herkese gerekli kılındığı eserde açıkça belirtilmektedir. Eserde yer alan hayvan figürü, göçün yalnızca insanları değil, onların sorumlu oldukları diğer canlıları da etkileyen geniş kapsamlı bir etkileşim olduğunu göstermektedir.

Görsel 14. Nuri İyem. Göç. 1975. (Tuval üzerine yağlı boya, 56×36cm). Ümit İyem Koleksiyonu. ((Koç, Damla Can, 2017).

İyem'in göç temalı resimlerinde daha çok, yoksulluğun etkili olduğu yaşamların bir hareketliliği dikkat çekmektedir (Görsel 14). Anılarını geçmişte bırakmanın hüznünü betimleyen bu resimlerinde göçün, hiçbir zaman keyif verici bir durum olmadığını da vurgular niteliktedirler. Boynu bükük bu yoksul insanlar için yaşam, parçalanmış umutlardan örülen duvarlar kadar çetindir. İçeriğin yoğun olduğu bu çalışmalarda biçim oldukça sade ve yalın bir şekilde yorumlanmıştır. Nuri

iyem, Türk resminde kendi ekolünü yaratarak 65 yılı aşan yaşamında 2 bin 600'den fazla yapıt üreterek sanat tarihinde önemli bir yer edinmiştir (Koç, 2017).

II. Dünya Savaşı sırasında Slovakyalı sanatçı Cyprian Majernik, savaşın insanlar üzerinde yarattığı dehşeti tasvir etmek için sanatını görsel bir arşiv olarak sunmuştur. Avrupa tarihini belgeleyen birçok eseri bulunmaktadır. Bunlar içerisinde savaşın kaçınılmaz sorunlarından olan mülteci hayatları görüntülerinin yer aldığı "Mülteciler" adlı eseri (Görsel 15), küçük bir kayıkta, savaşın ürkütücü sonuçlarının yüzlerine vurduğu sayısız insanın yaşam mücadelesinin görsel bir kaydı niteliğindedir (Europana, t.y.).

Görsel 15. Cyprian Majernik. Mülteciler. (Slovak Ulusal Galerisi). <https://bit.ly/2LkbOPI>

1932'de Marc Chagall ve Giorgio de Chirico'nun etkisinde kalan Majernik, kariyerinin önemli noktasındayken kendisine multipl skleroz teşhisi kondu. Ancak Majernik, 1942'lerde Nazi rejiminin hapisane kamplarındaki faşizme, ölüm yürüyüşlerine ve diğer baskılara muhalif sanatıyla direnmeye devam etmiştir (Europana, t.y.).

20. Yüzyılın önde gelen Afrikalı-Amerikalı sanatçılarından Jabos Lawrence, daha çok “Göç Serisi” ve “Savaş Serisi” ile tanınmaktadır (Biography). Harlem, New York’ta yaşayan Lawrence, siyah ve kahverengi figürlerine karşı kullandığı canlı renklerle sayısız sergiler oluşturmuştur. Bir dönem depresyonla mücadele eden sanatçı, 1949’da yaklaşık bir yıl kadar Queens’teki Hillside Hastanesi’nde kalmak zorunda kalmıştır. Bu süreçte, duygusal, bastırılmış renkler ve melankolik figürler içeren çalışmalar üretmiştir. 1971’de Seattle’daki Washington Üniversitesi’nde profesör olarak görev yapan Lawrence, ölümünden birkaç hafta öncesine kadar (9 Haziran 2000) sanatsal üretimlerine devam etmiştir (Biography, 2014).

Çoğu sanatçı için, atalarının göçü veya kendi göçleri, onların kimliklerini ve sanatını şekillendiren temel olgular olmuştur. Göç Serisi, Afrika kökenli Amerikalıların kırsal Güney’den kuzey şehirlerine göçünü anlatmaktadır. Yaklaşık 6 milyon insanın bu büyük göçünü tasvir eden 60 panelli bir seri üzerinde çalışmaya başlayan Lawrence, sanatı aracılığı ile yaşadıkları bu göç hikâyesini sergilemiştir. Oluşturduğu bu serideki her panele alt başlıklar ekleyerek bir filmin şeritleri halinde görsel bir bütünlük sağlayan sanatçı, Afrika-Amerika tarihinde yaşanan göç dramını, kendi yaşam felsefesinden kesitler aktararak görsel sunumlarla belgelemiştir (Jacob Lawrence, t.y.).

Lawrence, bir sanatçının, sanatının temelini oluşturan yaşama yaklaşımının geliştirilmesinin önemli olduğunu vurgular. Kendi yaşam felsefesini yeterince geliştiren bir sanatçının tuval üzerine yansıttığı şeyin boya değil kendisi olduğunu ifade etmektedir. Lawrence’nin eserlerinde bunu açıkça görebilmekteyiz. Yaşadığı döneme damga vuran ırkçılığın izleri sanatında belirgin şekilde ön plana çıkarılmıştır (Jacob Lawrence, t.y.).

Lawrence, içerisinde altmış panelin yer aldığı Göç Serisi için, her bir panelin bir hikâyeyi anlattığını ifade etmiştir. Güney’deki aşırı ırkçılık ve Kuzey’deki endüstriyel şirketlerden doğan iş gücü ihtiyacı, kendi yaşam biçimlerinden tamamen

uzakta bir hayata onları sürüklemiştir. Bu insanların yerlerinden edilişine doğrudan tanıklık eden ve onlarla aynı kaderi yaşayan sanatçı, bu zorlu süreç içerisinde yaşananların görsel kayıtlarını tutmuştur adeta. Göçün, bir mücadele hareketi, bir yaşam ritmi olduğunu belirterek bunun da güzellikleri olduğunu, eserlerinde kullandığı canlı renklerden çıkartabiliriz (Brittanica). Mart 1942'de tamamladığı altmış panelden oluşan bu anlatı dizisi, yaklaşık bir yıl sonra Modern Sanat Müzesi koleksiyonları arasında eşit olarak bölünerek New York ve Phillips Koleksiyonu'nda yerini almıştır (Büyük Göç, t.y.).

Ancak Güneyde maruz kaldıkları ırkçılık, hayatın daha güzel olacağına inandıkları Kuzey'de de karşılıklarına çıkmıştır. Örneğin bu eserde (Görsel 16) sanatçının, bunu net biçimde izleyiciyle paylaştığı görülmektedir. İnsan ırkçılığının etkilerinin sade ve çarpıcı biçimde anlatıldığı bu eserde, sağdaki insanları soldaki insanlardan açık şekilde ayıran altın görünümlü bir sınır vardır. Soldaki insanların yüz hatları ayrıntılı olarak verilmiş, tehditkâr ve güçlü bakışları, buldukları konumun gücünü sembolize ederken sağdaki insanların yalnızca gölge şeklinde, zayıf ve buldukları metrekarelik alanda dahi ezilip büzülerek oturmaları bu insanların yaşam içerisindeki etki alanlarının da bir göstergesidir (Jacob Lawrence, t.y.).

Görsel 16. Jacob Lawrence. Sıcaklık. 1941. <https://bit.ly/3ovZqdy>

Aynı kaderi yaşayan yaklaşık altmış milyon insanın topraklarını terk etme sürecinden yeni bir coğrafyaya geçiş sürecini ve sonrasında yaşananların hikâyesini bir bütün olarak anlatan sanatçı, bu altmış panelin tek tek olmadığını, bir bütün olduğunu belirtmiştir (Jacob Lawrence, t.y.).

Yine İtalyan göçmen bir aileden gelen Candida Portinari, 29 Aralık 1903'te Sao Paulo'da doğmuştur. Çocukluğu boyunca yoksulluğun eşiğinde yaşayan ailelerin dramlarına tanık olmuş ve bunu bizzat yaşamıştır. Kuzeydoğu'nun kuraklığından kaçan ailelerin yaşamış oldukları zorlu süreç, yoksulluk, sosyal eşitsizlik, eserlerinin ana temalarını oluşturmaktadır (Humanities Center, 2020).

Resimde neo-gerçekçilik tarzının önde gelen önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Birçok farklı temada çalışmaları bulunan sanatçının "Drought

Refugees” adlı göç temalı eseri, Brezilya’nın en yoksul kesiminin çetin yaşamlarını tasvir eden etkileyici bir çalışmasıdır. Avrupa’daki faşizmin yükselişi, savaşlar ve Brezilya’daki bu sert hayatta kalma mücadelesinin yankılarının tüm dünyada duyulmasını isteyen sanatçı, siyasi içerikli eserler üretmiştir (Humanities Center, 2020).

Görsel 17. Candida Portinari. Drought Refugees. 1944. <https://bit.ly/2LFSqfj>

“Drought Refugees” tablosu (Görsel 17), bu etkileri çarpıcı şekilde betimlemektedir. Kuzeydoğudaki kuraklık yüzünden topraklarını terk etmek zorunda kalan bu insanların görüntüsü oldukça dramatik biçimde yansıtılmıştır. Yarı iskelet görünümlü bu yoksul insanların göçü, hem yoksul bir geçmişin acı izleri hem de umutsuz bir geleceğin gerçekliğini vurgulanmaktadır. Dehşet içindeki yaşlı, çocuk, yetişkin yüzlerdeki bu ortak ifade, kasvetli gökyüzü altında uçan akbabalarla aynı kompozisyonda yer alarak ölümün soğukluğunu çağrıştırmaktadır. Perişan haldeki bu yoksul aileler, dönemin ruhunu yansıtan trajik görsel bir kayıt olarak sanat tarihinde yerini almıştır.

Bruno Catalano, 1960 yılında Sicilyalı bir aileden gelmektedir. Küçük yaşta ailesinin Fransa'ya göç etmesiyle birlikte doğduğu topraklara veda etmek zorunda kalmıştır. Fransız sanatçı, göçün geride bıraktığı anıları ve yaşanmışlıkları vurgulayan heykel çalışmalarında, günümüzdeki mültecilerin yaşamlarını en gerçekçi şekilde betimlemektedir. Göç eden insanlar, gittikleri yere yalnızca bedenlerini taşıyarak bir bütün halinde gitmemektedirler. Bruno Catalano'nun bu eserlerinde; valizleriyle beraber eksik biçimde tasarlanmaları, parçalanmış hayatlarıyla, geride bıraktıkları sevdikleriyle, eksik bir şekilde yeni umuda yolculuk tasvir edilmektedir. Kamasal alanda sergilenen bu heykeller, göçü yaşamış yaşamamış herkesin ruhuna dokunmayı amaç edinmektedir (Bozkurt, 2016).

Catalano, Les Voyageurs (Gezginler) isimli sürrealist koleksiyonu ile "eksik heykel" akımını başlatarak kamasal alanda sergilediği bu heykellerdeki (Görsel 18,19) eksikliğin anlamını, hüznünü, tüm toplum üzerinde bir sorgulama oluşturarak göç ve mülteci dramına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Sanatçı çalışmalarını için şu açıklamalarda bulunmuştur sanatçı:

Hayat yolunda hepimiz birer yolcuyuz, kimimiz iş kimimiz ise kendimizi aramak uğruna yola koyuluyoruz. Heykellerim de bir sebepten yola çıkmış, bir dünyanın insanı değil de dünyada bir insan olan ve çıkılması kaçınılmaz yolculuklara koyulmuş kişiler... Ayakları üzerinde duran ve evleri valizleri olan özgür ruhlar. Eğer yüzlerine bakarsanız hepsinde ortak bir şey görürsünüz, gurur. Yola çıkmış olmanın ve yol alıyor olmanın haklı gururu ile başı dik yürüyen insanlar hepsi. En önemlisi de kendilerini gerçekleştirmeye çalışan, her an kendilerini tamamlayan 'eksik' insanlar... (Bozkurt, 2016).

Görsel 18. Bruno Catalano. Yolcular. 1960. <https://bit.ly/3hWSm7e>

Görsel 19. Bruno Catalano. Yolcular. 1960. <https://bit.ly/3hWSm7e>

Göç ve mülteci temaları üzerinden geçmişe ayna tutan sanat, yalnızca tarihe tanıklık etmez, aynı zamanda tarihle beraber ilerler. Süreç içerisinde yaşanan olumlu ve olumsuz toplumsal olaylara farkındalık oluşturma sürecinde etkili bir kavramdır. Geçmişten beri süregelen savaşlar, etnik-kültürel çatışmalar, doğal afetler, ekonomik sebepler, 21. yüzyıl dünyasında da devam eden en önemli sorunları oluşturmaktadır. Bunların kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan göç ve

mülteci sorunu, evrensel boyutta varlığı şiddetli bir tartışma konusu olarak yerini almıştır. Özellikle son yıllarda çıkan Suriye savaşı krizinden itibaren Avrupa ülkeleri, kendilerini korumak için çıkabilecek olası risklere karşı göçmen ve mültecilere yönelik daha katı ve kısıtlayıcı politikalar geliştirmişlerdir. Tüm dünyada siyasi söylemler artık çok daha kutuplaştırıcı hale gelmiştir tüm dünyada. Açıkçası Batılı demokratik parti ve örgütler dahi, yaşananlar karşısında insan hakları kavramından uzak bir demokrasi (!) uygulamaktadırlar.

Savaş sebebiyle yerlerinden, yurtlarından edilen insan topluluklarının adeta yeryüzünde hiçbir yaşam hakkının olmadığını iddia ederek mültecilere yönelik ırkçı eylemlerde bulunan ülkelere/çevrelere karşılık sanatın, göç ve mülteci olgusunu yeniden tanımlanmasında ve farkındalık yaratmasında önemli bir rolü görülmektedir. Çağın yaşamsal konuları etrafında şekillenen güncel sanat, günümüzün en can alıcı sorunlarından biri olan mülteci krizine odaklanarak üretimini sürdürmektedir.

Dünyanın birçok ülkesinde “vatansız” bir insanın sahip olduğu haklar oldukça kısıtlıdır, özellikle “kimliksiz” kişilerin her türlü yaşam hakkından mahrum olduğu aşikârdır. Ancak, hiçbir resmî belge talep etmeden, hiçbir kimliğe gerek duymadan, evrensel eşitlik ilkeleriyle dili, dini, ırkı, cinsiyeti, milliyeti ayırt etmeden yerlerinden edilmiş bu vatansız insanlara tüm kapılarını açan sanat, bu insanların fikirlerini, yaşamlarını, umutlarını özgürce ifade edebilecekleri önemli bir kanaldır.

Tüm sınırları ortadan kaldıran resim, müzik, edebiyat, fotoğraf, heykel, tiyatro gibi sanatın birçok formu, göçmen ve mülteciler için yaratıcılıklarını sergileyebilecekleri birçok alternatif sunmaktadır.

Siyasi kısıtlamalara rağmen sanat, bir aracı ve bir ürün olarak mültecilerin yasal statülerinden bağımsız şekilde endişelerini dile getirmeye çalışmaktadır. Yerlerinden edilmiş bu insanların varlıklarını yok sayan yerel ve ulusal politikalara karşı kamusal alanlarda somut uygulamalarla eylemleştirmektedir.

Göçmen ve mültecilere yönelik herhangi bir yerde gerçekleştirilen sanat faaliyetleri (göçmen ve mültecilerin de dâhil edildiği), ev sahibi ülke halkı ile aralarındaki ayrımın bulanıklaşmasını sağlar.

Yaşamlarının temsili dili olarak uygulanan sanatsal faaliyetler, mülteciler için güçlendirici bir alan olarak, kendilerini her anlamda ifade edebilmelerine olanak sağlayan bir alandır. Sorunları vurgulamada, siyasi ve politik söylemlerden doğrudan bağlantı kurmadan politik bir amacı görünür kılan sanat, daha fazla anlayış üretmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda muhalif çizgide ilerleyen çağdaş sanatçılar, müze duvarlarını aşan, daha çok kamusal alanda halkla iç içe üretimlerde bulunarak ve mülteci krizi sorununun küresel platformlara taşınmasına katkıda bulunmaktadır.

Uzun süredir eserlerinden etkilendiğim ve kendi üretimlerimde de etkisinin olduğuna inandığım dünyaca ünlü sokak sanatçılarından biri olan Banksy, şöhretine rağmen kamuoyunda kimliği henüz bilinmemektedir. İngiliz sanatçı, genellikle savaş, göçmen, mülteci, yoksulluk gibi küresel sorunlar üzerine sanatsal yorumlamalarda bulunmaktadır. Aktivist sanatçı, günümüzü simgeleyen ikonik çalışmalarıyla dünyanın birçok yerinde ses getirci işler yapmaktadır.

Dünya üzerinde yaşanan eşitsizlikler, adaletsizlikler, yoksulluk, kapitalizm gibi olumsuzluklara bir iletişim aracı olarak grafiti sanatıyla karşı çıkan sanatçının politik ve siyasi yorumları, dünyadaki birçok kentin sokaklarında halka açık olarak sergilenmektedir. Çalışmalarının çoğu mutlaka siyasi otoritelere, kurumlara ve topluma bir mesaj verme kaygısı taşıyan, zekice kurgulanmış, entelektüel birikime sahip, ideolojik açıdan güçlü, protesto görünümlü, aydınlatıcı yaratılardan oluşmaktadır. Eserlerinin yasadışı olmasına rağmen yaptığı grafitilerdeki sanatsal çekicilik ve protestonun estetiği, Banksy'yi diğer protestoculardan ayıran en önemli farktır. Yerleşmiş kurallara karşı gösterdiği muhalif sanatı, aynı zamanda sanatın artık burjuvaziye aidiyetliğinin yıkıldığını ve yüksek medeniyetin göstergesi olmadığını da göstergesidir.

Burada, aşırı tüketimden küresel iklime ve hayvan haklarına birçok konuyu ele alan sanatçının daha çok savaş sonrası yaşanan göç ve devamında oluşan mülteci sorunlarına yönelik çalışmaları üzerine analizlerde bulunulmuştur.

2014 yılında İngiltere’de Essex’in Clacton-on-Sea bölgesinde yapmış olduğu “Anti-Göçmen Kuşlar” adlı çalışması, Afrikalı göçü temsil amaçlı yapılmıştır. Eserde, bir grup güvercinin egzotik görünümlü bir kuşa yönelttikleri pankartta “Afrika’ya geri dön”, “Göçmenler hoş gelmedi” gibi ifadeler yer almaktadır (Hughes, 2017).

Eserde de görüldüğü gibi (Görsel 20) göçmenlere yönelik tutumun ne derecede ırkçı olduğunu belirten duvar zemini bile ince bir detay olarak gösterilmektedir. Göçmen kuşun bulunduğu duvar zemini daha pürüzlü, kentsel kuşları temsil eden kuşlar ise daha pürüzsüz bir zeminde oluşturulmuştur. Ancak dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli özellik; göçmen kuşun renkli oluşu, farklı bir güzelliğin de göstergesidir. Göçmenlerin, topluma kozmopolit bir zenginlik kattığını ifade eden bu eserde “ötekileştirme”nin yanlışlığına da dikkat çekmektedir. Banksy, eserlerini yaratırken mekânın konumuna da titizlikle dikkat etmektedir. Bu eserini oluşturduğu Clacton-on-Sea bölgesi, son derece popüler bir turistik mekândır (Hughes, 2017).

Ancak Essex kentinin Clacton-on-Sea belediyesi, Banksy’nin bu eserini “ırkçı” ve “rahatsız edici” olduğu yönündeki şikâyetler nedeniyle kısa süre içerisinde kaldırmıştır. İngiliz sanat eleştirmeni Jonathan Jones’ın The Guardian’a yapmış olduğu açıklamada bu durumu ilginç hatlarıyla ele almaktadır. Jones, “Banksy, Clacton-on-Sea’nın ırkçılıkla yüzleşmesini istedi, ancak onun yerine kendisi yüzleşti.” ifadesinde bulunmuştur. Jones, yalnızca fikirsel bir görselden ibaret olan bir eserin, resmi kesimlerce bu kadar korkuya sebebiyet oluşturuyorsa eserde verilen mesajın yalnızca fikirlerden oluşan bir hayalden ibaret olmadığını, gerçek yaşamda yaşanan korku, öfke ve önyargı akımlarının somut bir yansıması olduğunu savunmaktadır (Jones, 2014).

Jones, Afrika insanının yok edici bir tehdit olarak algılanılmaması, aksine zenginleştirici bir varlık olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Toplumun bir gerçeği olan göç olgusunun yaşamlarının bir parçası olduğunu ve Banksy'nin de bu doğal gerçeği manzaralaştırdığını ifade etmektedir. Esere yöneltilen ırkçı saldırılara yönelik, "Ağaçlarımızdaki kuşlar bile dünya vatandaşıdır. Bir görüntünün içeriğinin sadece bir kısmı sanatçı tarafından belirlenir. Gerisi bakan kişinin zihninde doğar. Gördüğünüz şey elde ettiğiniz şey değil, getirdiğiniz şeylerdir. Banksy, bakanın gözündedir." ifadelerinde bulunmuştur. Eseri kınayan sessiz ırkçılığın birçok toplumda endemik hale geldiğini ve Banksy'nin bu çalışmasının ırkçı olduğu için kaldırılmadığını, gerçeği ortaya çıkardığı için yasaklandığını belirtmektedir (Jones, 2014).

Görsel 20. Banksy. Anti-Göçmen Kuşlar. 2014. (İngiltere). <https://bit.ly/3nu45Lz>

Sanat ve sanatçının direnişçi ruhuna karşı elbette ki baskılayan otoriteler olacaktır. Ancak sanatın başkaldırı ruhunun çok daha yeni yaratılar ürettiği gerçeği de unutulmamalıdır. Tıpkı burada Banksy'nin mülteci krizini çok daha politik bir örnekle ele alarak (Görsel 21) Steve Jobs resmini kullandığı bu çalışması, bunu güçlü şekilde göstermektedir.

Yazar Tndra Thor, sokak sanatının genellikle yasa dışı, taahhütsüz ve günlük kentsel sanat olarak tanımlamaktadır (Thor, 2018).

Sokak sanatının grafiti ile bağlantılı olduğunu ancak grafitinin daha estetik ve muhafazakâr bir uygulama olduğunu belirtmektedir. Halk diline daha yakın olduğundan dolayı çözümünün daha kolay olduğunu ifade etmektedir (Thor, 2018).

Sokak sanatı kamuoyuna açık alanda yapılandığından, birçok açıdan kritiktir. Mekânsal görselliğin çok daha ötesinde bir konumdadır. Kalıcılığı yoktur, bu açıdan göçebe bir sanat olduğunu söyleyebiliriz. Ancak politik söylem ve estetik değeri vurgulayan işler olarak ayrılan sokak sanatında politik söylem içeren işler, daha çok sistem eleştirileri içeren, mesaj verme kaygısıyla yapılan işlerdir (Güneş, 2009).

Sokak, “Ben yaşıyorum, ben buradayım ve söyleyecek sözüm var, itirazım var” demenin en uygun yeri, en uygun şeklidir. Hiçbir beklenti ve çıkar ilişkisinin olmadığı bu alan sosyal ve toplumsal hayatın sağlamaştırılması yönünde oldukça kalıcı fikirler sunmaktadır (Güneş, 2009).

Banksy, Calais’teki Jungle mülteci kampında Apple’ın kurucusu Steve Jobs’ı tasvir eden bir sanat eseri yaratmıştır. Apple bilgisayarı ve bir çöp kutusu taşıyan Jobs, Suriyeli göçmen bir ailenin oğludur. Ailesi, Jobs doğmadan önce ABD’ye göç etmiştir. Göçmenlere yöneltilen ön yargı ve olumsuzluklara karşılık olan bu çalışmada Banksy, Jobs’ın biyolojik mirasına atıfta bulunmaktadır (Thor, 2018).

Avrupa siyasetinde yer alan siyasi konuları sokağa taşıyarak, genel halkın bilinçlendirilmesinde önemli katkılar sunan Banksy’nin sanatı için “halk sanatı” demek mümkündür.

Bu çalışmasında, eğer imkân verilirse göçün faydalarına da dikkat çekilmektedir. Eğer ABD bu Suriyeli göçmen aileye kapılarını açmasaydı Apple gibi bir marka olamayacaktı mesajı, farklılıkların doğuracağı zenginliğe dikkat çekmektedir.

Görsel 21. Banksy. Jungle. <https://bbc.in/35tftkO>

Göçmen Steve Jobs'un resmedildiği bu karede (Görsel 21), "Kimse bu şekilde yaşamayı hak etmiyor!" sloganı, grafitinin bir parçası halindedir.

Çoğunluğu Suriye, Afganistan ve Eritre'den oluşan yaklaşık 7000 göçmen ve mülteciden oluşan Calais kampında Banksy, yine mültecileri konu edindiği Theodore Gericault'un "Medusa'nın Salı" adlı eserini gösteren bir çalışma yapmıştır (BBC, t.y.).

Görsel 22. Banksy. Medusa'nın Salı. <https://bbc.in/35ftkO>

Kampta yaşayan binlerce mülteciye karşı olumsuz tutumları ele almayı amaçladığını ifade eden sanatçı, göçün faydalarına dikkat çekmeyi hedeflediğini belirtmiştir. Sanatçının Calais mülteci kampında yapmış olduğu bu çalışmalar, siyasi içerik taşımanın yanı sıra toplumsal ön yargıyı kıran mesajlar içermektedir.

Banksy, illegal mekânlarda oluşturduğu sanatını, dünyanın birçok yerine taşıyarak küresel sanatsal faaliyetler gerçekleştirmiştir. Mülteci krizini evrensel boyuta taşıyan projeler gerçekleştirmiştir.

Görsel 23. Banksy. Balonlu Kız. 2002. (Londra). <https://bit.ly/3oyW5u2>

Ünlü eserlerinden biri olan “Balonlu Kız” adlı eserini (Görsel 23) 2002’de Londra’daki South Bank’taki bir köprü’nün kenarına yapmıştır. Masumiyet, umut ve sevgiyi temsil eden bu eserdeki kırmızı balon simgesi, bir çocuğun oyuncağından çok daha fazla şeyi ifade etmektedir. Uçup giden balonun verdiği çaresizlik ve umutsuzluğa rağmen duvarın üzerine yazdığı “Her zaman umut vardır.” sloganı, çaresiz insanlar için her şeye rağmen daima umudun olduğunu vurgulayan önemli bir yapıttır. Dünyanın birçok yerinde ikonlaşan bu eserin farklı bir versiyonunu Mart 2014’te Suriye’deki iç savaşın üçüncü yıl dönümünü anmak için yeniden düzenlemiştir. Suriye’nin etnik-kültürel değerlerini dikkate alarak yeniden tasarladığı Balonlu Kız, Suriyeli mülteciyi tasvir etmek için bir başörtüsüyle ortaya çıkmaktadır (Myartbroker, t.y.).

Görsel 24. Banksy. Balonlu Kız. 2014. <https://bit.ly/2MUI8cd>

Üç yıl süren savaşın yıkıcılığı ve kurbanları için farkındalık yaratmak ve savaşın mağdurlarına destek amaçlı #withsyria kampanyası için kullanmıştır bu eserini (Görsel 24). Yitirilen yaşamları ve savaşın acımasızlığını kınayan bu kampanyaya diğer ünlü sanatçılar da katılarak Banksy ile güçlerini birleştirmişlerdir (Myartbroker, t.y.).

Jonathan Rhys Meyers, Edith Bowman, David Milliband ve Peter Gabriel, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya hesapları üzerinden, Banksy'nin Kırmızı Balon şablonu tarzında Suriyeli çocukların balonlu fotoğraflarını yayınlamaya çalışmışlardır. 13 Mart'ta Balonlu Kız, Nelson Sütunu ve Eyfel Kulesi'ne yansıtılmıştır. Banksy, web sitesinde yaptığı açıklamada savaştan dolayı vatanını terk etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyelinin yanında olduklarını duyurmuştur. Savaşın soğuk yüzünü yansıtan bu ortak projede yer alan Banksy, "Uçak geçtiği zaman sevinmeyen çocuklar var." (Görsel 25) adlı video çalışmasıyla da bu vatansız insanların sesini olabildiğince geniş kitlelere ulaştırmıştır (Myartbroker, t.y.).

Görsel 25. Banksy. Uçak Geçtiği Zaman Sevinmeyen Çocuklar Var. 2014. <https://bit.ly/3s7Borz>

Disiplinler arası gerçekleştirilen bu projede aktör Idris Elba ile rock grubu Elbow da bu video aracılığı ile Suriyeli savaş mağdurları ile bir dayanışma çağrısında bulunmaktadır. Videonun arka fonunda Elbow'un "The Take Off and Landing of Everything, The Blanket of Night" şarkılarının çaldığı videoda İngiliz aktör Idris Elba, "Suriyeli insanların birbirlerini öldürerek kaybettikleri bir yıla daha izin mi vereceğiz? Suriyelilerin yanında durmayacak mıyız?" çağrılarında bulunmaktadır. Bu sanatçıların gerçekleştirdiği bu sosyal sorumluluk projesi, 15 Mart 2014'te yaklaşık 35 ülkede gösterilerek savaşın yıkıcılığına ve Suriyeli mültecilerin çaresizliğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Myartbroker, t.y.).

Yine yakın tarihte gerçekleştirdiği bir diğer eseri, Venedik'te bir duvar yüzeyine yaptığı "Göçmen Çocuk" adlı eseridir (Görsel 26) (Goldstein, 2019).

Görsel 26. Banksy. Göçmen Çocuk. 2019. (Venedik). <https://bit.ly/35nKsyH>

2019 Venedik Bienali'ne kendine özgü sıra dışı üslubuyla katılan Banksy, mekânsal olarak bienalin dışında yer almış olsa da bienalin "İlginç Zamanlarda Yaşayalım" sloganına ilginç bir eseriyle katılarak fikirlerini güncel sanat kulvarında tutmayı başarmıştır. Venedik'in durgun su kanallarında politik yüklü bu yapıtı, çağın ve bienalin ruhuna uygun olarak tasarlanmış, siyasi içerikli bir protest görseldir. Can yeleği giymiş ve pembe parıltıyı tutan genç bir çocuğun bu görüntüsü, bir mülteciyi göstermektedir. Özellikle son yıllarda denizlerde yaşamlarını yitiren binlerce mülteciyle özdeşleşen can yeleği, mülteci kavramının simgesi haline gelmiştir. Aydınlığın kapısını temsil eden meşale görünümündeki pembe parıltı ise kurtarıcılarını arayan çaresiz insanların durumunu yansıtmaktadır. Mülteci krizine dikkat çeken sanatçının bu çalışması, "Balonlu Kız" eserini de anımsatmakla birlikte hala umudun olduğuna ve sorunun çözümü için yapılabilecek çok şeyin olduğu mesajını da vermektedir. Banksy'nin Balonlu Kız yapıtında olduğu gibi burada da çocuk figürlerinden yararlanması, hayatlarını ellerinden alan savaşların nedenlerini dahi anlamadan bir yerden bir yere savrulan çocukların çok daha fazla etkilenen

kitle olmalarındandır diye düşünebiliriz. Ayrıca siyasi otoritelere seslenmek için verilmek istenen mesajın çok daha etkili olabilmesi için de çocuk figürlerinden yararlandığını söylemek mümkündür.

Banksy'nin bu yapıtını, bienalin bir diğer etkili yapıtlarından biri olan İsviçreli-İzlandalı sanatçı Christoph Büchel'in bir projesi olan "Barca Nostra" adlı gemi enkazı kurulumu ile karşılaştıran Artnet News yazarlarından Sarah Cascone, Büchel'in gemi enkazı kurulumunun, ölen mülteciler için ürkütücü bir anıt olarak umutların tükenişi olarak sunulduğunu, Banksy'nin bu yapıtının ise umut dolu duygular yayarak izleyicide yardım etmeye açık kapılar sunduğunu ifade etmektedir (Goldstein, 2019).

Dünya üzerinde yaşanan zulümlere karşı açık sözlü politik tavırlarıyla zamana tanıklık eden Pekin doğumlu (1957) Ai Weiwei, yaşayan en ünlü sanatçılardan biridir. Sanatçı ve aktivist olan Ai Weiwei'nin çalışmaları genellikle sanat ve aktivizm arasında bulunmaktadır. Politik içerikli sanatının ardındaki dramın içerisinde, şair babasının ve kendisinin Çin Devleti karşısında verdiği mücadelenin izlerini görmek mümkündür. Politik bir sürgün olan babasının Ai Weiwei'ye ölmeden önce verdiği "Basit yaşa, mutlu bir hayata sahip ol, gerisini boş ver..." nasihati, kendisi de bir sürgün olan Ai Weiwei'nin hayatında ve sanatında çok fazla şey değiştirememiştir. Sanatçı, sanat ile hayat arasındaki sınırları görünmez kılarak politik sanat çizgisinde ilerlemeye devam etmektedir. Sanatı, bir görsel formdan çıkarıp bir iletişim aracı olarak kullanmaktadır. Bir sürgün olarak ele aldığı mülteci hayatlarıyla aynı kaderi yaşayan sanatçı, "mülteci krizi"nin yanlış değerlendirildiğini öne sürerek, bunun bir sorun değil bir sonuç olduğunu savunmaktadır (Unlimited).

Ai Weiwei'nin sanatını genel olarak değerlendirecek olursak; keyif verici konforlu yaratılardan uzak, gerçek yaşamdan doğrudan beslendiğini, bir karşı çıkış ve çok güçlü bir iletişim dili olarak sanatsal üretimler gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Evren üzerinde yaşanmakta olan en güncel olayları iyi bir şekilde takip

ettiğini ve politik çekincelerden uzak, meydan okuyucu cesur performanslar olduğunu görmekteyiz (Unlimited).

Ai Weiwei'nin mülteci temalı eserlerinin birçoğunda kullandığı malzemeler, can yelekleri, cankurtaran botları gibi mülteci krizinin sembolü haline gelen nesnelere oluşturduğunu görmekteyiz. Mülteci hayatlarında önemli rol oynayan basit fakat hayati öneme sahip bu nesnelere birer sanat eserine dönüştürerek yaratıcı uygulamalar gerçekleştirmektedir.

2015-2016 yılları arasında Yunanistan'ın Midilli kıyısındaki toplu geçişlerde mülteciler tarafından bölgede bırakılan materyallerden (can yelekler, şişme botlar, folyo battaniyeler) yola çıkılarak yaklaşık bir milyondan fazla mültecinin Avrupa'ya ulaşmak için Akdeniz'den geçtiği tahmin edilmektedir. Fotoğrafçı Tyler Jump, Midilli Adası'ndan kaçan mültecilere yönelttiği "yanınızda neler bulunduruyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplarda, yalnızca cep telefonları, sim kartları, çeşitli para birimleri, şişelenmiş su gibi yük olmayacak nesnelere aldıklarını ifade etmişlerdir (Kaya, 2018).

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere Ai Weiwei'nin sanatında kullandığı bu materyaller, basit bir nesne veya herhangi bir çöp değildir. Örneğin her bir can yeleği bir insan hayatını ve bir mücadele hikâyesini anlatmaktadır. Sosyal-kültürel ve siyasi anlamlar yükleyerek birer sanat eserine dönüştüren Weiwei, mülteci krizine halka açık ortamlarda alışılmadık dışında eserleriyle dikkat çekmektedir. Hareket halindeki yaşamlar hakkında kamusal tartışmaları körükleyen bu eserler, mültecilerin yaşadığı gerçek dramın birer parçası olarak doğrudan izleyiciye sunulmaktadır (Görsel 27, 28).

Editörlüğünü Arjun Appadurai'nin yaptığı "The social life of things" kitabından yazar Davenport, sanatın nesnelere ilişkisi üzerine yaptığı açıklamalarda; her "gerçek"ten harika bir sanat eserinin yaratılabileceğini ancak bunun istisnai durumlarda geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Olağanüstü estetik becerilerle, yalnızca kişisel zevk için seçilmiş nesnelere sanatlaştırılmasının sanat

olamayacağını vurgulamaktadır. Dolayısıyla sıradan metallerin birer sanat formuna dönüştürülmesi, Ai Weiwei'nin seçmiş olduğu materyallerde olduğu gibi, yoğun anlam yüklü olmaları gerekmektedir (Arjun, 2014).

Sanatın, başlangıç veya bitiş sınırları olmayan özgür bir alan olduğu gerçeği de bir kez daha doğrulanmış olmaktadır.

Görsel 27. Ai Weiwei. Kristal Top. 2017. (100 x 100 x 100 cm).(Sydney Bienali).
<https://bit.ly/3i4xFWT>

Görsel 28. Ai Weiwei. Yolculuk Kanunu. 2017. (Alüminyum çerçeveli takviyeli PVC, 60 x 6 x 3 m). (Sydney Bienali). <https://bit.ly/3i4xFWT>

Görsel 29. Ai Weiwei. Soleil Levant. 2017. <https://bit.ly/38uaFxx>

Sanatçının, Kopenhag'daki Kunsthall Charlottenborg cephesinde sunulan kurulumu için (Görsel 29, 30), 2017'de yayımladığı bir reklamında arka plan olarak kullanan Volkswagen'e, telif hakkı ihlali nedeniyle dava açmıştır. Sanatçı, fikri mülkiyet ve ahlaki haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle Volkswagen'e dava açtığını belirtmiştir (Cascone, 2019).

Görsel 30. Ai Weiwei. Soleil Levant. 2017. <https://bit.ly/38uaFxx>

Yaşamdan gerçek kesitler sunan Weiwei, Artnet News'e yaptığı röportajda: "Benim için önemli olan, gerçek zamanlı olarak zamanımızın en önemli öykülerinden biriyle meşgul olmaktır. İçinde yaşadığımız zamana şahit olmak bir sanatçının işi gibi hissediyorum. Sanatçının, döneminin görsel kaydını tutması sorumluluğu olduğunu düşünüyorum." açıklamalarında bulunmuştur (Cascone, 2019).

Ai Weiwei'nin Suriyeli mülteci çocuğun kıyıya vurulmuş cesedini protesto etmek için gerçekleştirdiği sanatsal performans belki de eserlerinin en önemlisidir (Görsel 33). Yüzyıllardır devam eden mülteci krizinin tarihi simgesi olarak kayıtlara geçen Suriyeli Alan Kurdi isimli çocuğun kıyıya vurulmuş cesedi, tüm dünyada yankı uyandıran olaylardan biri olmuştur.

Sığınmacılara mezar olan Akdeniz'in soğuk sularında şimdiye kadar binlerce yaşam söndü. Suriye'deki barbarlık ve felaketi istatistiklere sığdırmak olanaksız ve mümkün değildir. Birleşmiş Milletler, 2014 yılının başında ölenleri saymaktan vazgeçmiştir. Tehlikeden kaçmayı denemek de giderek tehlikeli olmaya başladı.

2014 yılında İtalya veya Yunanistan'a ulaşmak için kaçarken boğulanların sayısı 3419. Bu sayı büyük olasılıkla çok daha yüksek. Cesetleri bulunamayanlar var. Avrupa sınırlarını geçilmez kıldıkça, kaçakçılar durmadan daha tehlikeli yollar seçmek zorunda kalıyor (Bauer, 2018).

Kapımızdaki Yabancılar adlı kitabın yazarı Zygmunt Bauman, Batı'nın göç ve mültecilere yönelik tutumunun iyi niyetli olmadığını eleştirel bir dille ifade etmektedir. Bauman, "Avrupalı liderlerin "Göç sorunu" başlığı altında çözmeye soyundukları ve tartıştıkları şey aslında kıtanın hudutlarını "yeniden denetim" altına alma ihtiyacıdır." diye belirtmektedir (Bauman, 2018).

Görsel 31. Alan Kurdi. Fotoğraf: Nilüfer Demir/DHA. <https://bit.ly/3owEL9f>

Alan Kurdi, annesi ve babası Kuzey Suriye'de bulunan Kobane'deki evlerinden DEAŞ güçlerinden kaçarak yeni bir hayat uğruna Kanada'ya gidebilmek

için tüm varını yoğunu ortaya koyarak ölümüne Akdeniz'in sularına yönelmişlerdi. Ancak 2 Eylül 2015'te Türkiye kıyısındaki Muğla'nın Bodrum ilçesinden Yunan adası Kos'a şişme botla geçmeye çalışırken gece yarısı alabora olan tekneden annesi ve kardeşinin de içlerinde olduğu 12 Suriyeli ile birlikte boğularak hayatını kaybeden üç yaşında bir çocuktü (Strauss, 2017).

Alan Kurdi, savaşta veya denizde hayatını kaybeden ne ilk ne de son çocuktü. 2 Eylül 2015'te küçücük cansız bedeni kıyıda bulunduğunda, çoğu çocuk olan 2500'den fazla Suriyeli mülteci, savaş ve zulümden kaçarken yeni bir hayat uğruna aşmaya çalıştığı Akdeniz'in, Ege'nin soğuk sularında hayatlarını kaybetmişti (Strauss, 2017).

Ancak Alan bebeğın ölümü farklıydı. Çünkü çoğu, gecenin karanlığında denizlerde boğulan sessiz ölümlerden değildi. Kıyıya vuran narin bedeninin görseliyle (Görsel 31, 32) insanların yüzleşeceği bir trajedinin sembolü haline geldi (Strauss, 2017).

Görsel 32. Alan Kurdi. <https://bit.ly/3owEL9f>

Türkiye'den Doğan Haber Ajansı (DHA)'ndan foto muhabiri Nilüfer Demir tarafından çekilen bu fotoğraflar 12 saatte dünya çapında 20 milyon kişinin ekranına taşındı.

Yine birçok gazeteci ve aktivistin Twitter’da paylaştığı tweetler kısa süre içerisinde milyonlarca kişiye ulaştı. Teknolojik gelişmişlikler sayesinde küresel alana yayılan bu görüntüler önemli politik sahalarda da etkisini kısa sürede gösterdi. Cenevre’den İnsan Hakları İzleme Örgütü Acil Durum Direktörü Peter Bouckaert, Alan Kurdi’nin fotoğraflarına yaptığı yorumlarla birlikte attığı tweetlerle ABD, İngiltere ve Avustralya gibi dünyanın birçok ülkesine göndermelerde bulunmuştur. Politik, siyasi, sosyal ve sanat camialarında geniş yankı uyandıran Alan bebeğin fotoğrafları, uzun vadeli olmasa da Suriyeli mültecilerin kaderinin kısmen değiştirilmesinde etkili olan önemli bir trajedi olmuştur (Strauss, 2017).

Kurdi’nin kıyıda yatan cansız bedeninin görüntüsü, mülteci sorununu küresel kamu tartışmalarının merkezine getirtti. Mültecilerin göç süreçlerinin kolaylaştırılması için olumlu siyasi yaptırımların gerçekleştirilmesini sağladı (Balca, 2019).

3 Haziran 2017’de mülteci temalı “Görüntü, Medya ve Politika” adlı sempozyuma katılan Görsel Sanatlar Bölümü Başkanı David Levi Strauss, mültecilerin medyada tasvir edilme biçiminin politik değişiklikler üzerine olumlu ve olumsuz etkilerine değinerek görsel medyanın toplum hafızası üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir (Strauss, 2017).

Görsel 33. Ai Weiwei. Alan Kurdi. 2016. <https://bit.ly/3skjrGn>

Alan Kurdi'nin ikonlaşan görüntüsü sanat camiasında da geniş yankı uyandırmıştır. Aktivist ve politik sanatçı Ai Weiwei tarafından sorgulayıcı bir yeniden yaratma eylemi olarak masumiyet ve ölümün acımasız koşullarının birleştiği imgede, sorgulayıcı bir algı yaratılmıştır. Sanatçı, Yunanistan'ın Midilli adasında masumiyetin ve çaresizliğin sembolü haline gelen Alan bebeğin küçücük bedeninin yerine kendi bedenini koyarak boğulmuş bir çocuk gibi pozlandığı bu performansında kamuoyunda mülteci krizine dikkatleri çekip empati ve özdeşleşim duygularının güçlenmesine katkıda bulunmaya çalışmaktadır. İzleyicide daha çok sorgulayıcı bir hava yaratan rahatsız edici bu performansta sanat ve sanatçının mevcut sorunun ele alınıp değerlendirilmesinde, kamu bilinci oluşturulması ve ilgili otoriter mercilere seslerini duyurabilmesi, söz konusu sorunun çözümü için hayati önem arz etmektedir (Strauss, 2017).

Yakın Yunan tarihinde yaşanmış olan "Küçük Asya Felaketi", Yunanlı insanların hafızasında trajik bir anı olarak kalmıştır. Küçük Asya kentlerinde yaşayan Yunanlıların evlerinden, yurtlarından edilerek bir anda geçmişlerinin harap edilip, geleceğe dair sadece kuru bir umut dışında hiçbir şeyleri kalmayan mülteci kimliğine dönüştürüldüğü, bir felaket olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Oinousses ve Chios'a

gelen Küçük Asya mültecilerinin Sakız kıyılarında terk edilmiş harap teknelerinde, mülteci öykülerinden geride bırakılan yurtlarına olan özlem ve duyguyu, kendi de bir göçmen olan heykeltıraş, ressam ve enstalasyon sanatçısı Kalliopi Lemos, yıllar önce yaşanan bu trajediyi insani değerler üzerine gerçekleştirdiği bir enstalasyon ile sembolize etmektedir (Görsel 34, 35). 1951 yılında Sakız Adası yakınlarında bulunan bir Yunan adası olan Oinousses’de doğan sanatçı, çalışmalarında yerinden edilme, zorunlu göç politikaları ve mülteci hayatlarına yer vermektedir (Koroxenidis, 2006).

Lemos, bu teknelerin son 70 yıl içerisinde Türkiye’den Yunanistan’a kaçak göçmen taşıyan tekneler olduğunu belirtmiştir. Yerel liman yetkililerden gerekli izinleri aldıktan sonra, tüm insanlığa, yaşanan facianın seslerini duyurabileceği, insanlığın empati duygusu çerçevesinde yeniden sorgulanmasına yönelik geliştirdiği bu yarattığı, Elefsina Belediyesi’nin düzenlediği 2006 Aeschylea kültürel etkinliklerin bir parçası olarak sergilenmiştir (Koroxenidis, 2006).

Görsel 34. Kalliopi Lemos. Yedi Kişilik Tekne. 2006. <https://bit.ly/3q8fTVu>

Bir zamanlar mültecileri Türkiye’den Yunanistan’a taşıyan bu tekne, dalgaların coşkusundan akıp giden umutların, hayallerin, hayatların ahşap bir teknede demirlendiğini, o umutların, hayallerin hiç gerçekleşmediğini, beton bir zeminde son bulduğunu temsil eden trajedi dolu bir simge haline gelmiştir.

Teknedeki donuk, çaresiz, umutsuz yüzler, tüm bunları soğuk bir tel örgüsüyle çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır (lanvisits).

Görsel 35. Kalliopi Lemos. Yedi Kişilik Tekne. 2006. <https://bit.ly/3q8fTVu>

Sanatçı, göç sonucu yaşanan trajedilere karşı bir birey olarak tepki vermenin ya da insani yardım gerektiren durumlar karşısında güçsüz kaldığını ancak sanatı aracılığıyla, bu insanların yaşadıklarına empati duyabilmeyi, bu insanlara karşı gereken hassasiyet ve saygının duyulmasına yönelik çabalarda bulunduğunu belirtmektedir (Thespaces).

İnsanlığın hayatta kalma mücadelesini anlatan bu dramatik heykel, yalnızca Yunanistan sınırları içerisinde yaşanmış olan mülteci trajedisini değil, günümüzde de yaşamakta olan mülteci hayatlarının evrensel mücadelesini de sembolize etmektedir. Çünkü bu, birçok ülkenin sahiplenmesi gereken küresel bir sorundur. Heykelin, özgürlüğü simgeleyen denizin dalgalarında değil de stabil bir ortamda sunulması, mülteciler için yaşamın, umudun sonunu göstermektedir (Horsti, 2016).

Toplum eleştirel düşünmeye teşvik edici bu sanatsal yaratılar, sürecin kültürel, sosyal ve politik açıdan değerlendirilmesine zemin yaratmaktadır. Zaman ve mekân bağlamında değerlendirdiğimizde sanatçının bu eseri, halka açık bir alanda yer almasıyla birlikte toplumun tüm kesimlerine zaman sınırlandırılması

olmadan sergilenmiş olması, çağdaş sanat şemsiyesi altında toplumsal hafızada kalıcı bir etki yaratmaktadır (Horsti, 2016).

Sanatçının burada kullandığı ahşap tekne, ayrılığı simgeleyen bir yolculuk sembolü olarak da bilinmektedir. “Avrupa’nın Sınırlarını Hayal Etmek: Göçmen Trajedilerinin Hatıra Sanatı” adlı makale yazarı Horstri ve Karina, büyük gemilerin endüstriyel başarısının sembolü olduklarını, küçük ahşap teknelerin ise savaş ve yoksulluktan uzak Yeni Dünya’ya düzensiz göçü temsil ettiğini ifade etmiştir. Göçmenlerin zorlu yaşantılarının kalıntılarını taşıyan, tarihe tanıklık eden bu ahşap tekneler, ne acıdır ki günümüz çağdaş dünyasında da güncelliğini korumaktadırlar (Horsti, 2016).

Uluslararası çağdaş sanat sahnesinin aktif sanatçılarından biri olan Adrian Paci, 1969’da Shkoder, Arnavutluk’ta doğmuştur. 1991’de Arnavutluk’ta çıkan siyasal rejim, çatışma ve rahatsızlıklardan ötürü ailesiyle birlikte İtalya’ya göç etmek zorunda kalmıştır. Siyasal çatışmalardan dolayı vatanından ayrılmak zorunda kalan sanatçı, bu zorunlu göçten sonra yaşanan hayatın gerçeklerine daha fazla odaklanmıştır. Genellikle savaş, yerinden edilmeler, göçün yarattığı enkazlar, göçmenler ve mülteciler gibi temalar üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Mülteci insanların kaybolan kimliklerinin yeniden yaratılması mücadelesinde bulunmuştur. Ülkelerin ve toplumların, göçmen ve mültecilere daha hümanist bir yaklaşımla bakabilmelerini sağlayıcı, empati duygusu etrafında şekillenen çalışmalar yaratmıştır (Astrid vd. 2019).

Arnavut kökenli Adrian Paci’nin yerinden yurdundan edilmeyi konu edinen videosunda, oyuncuların bir kısmı kaçak ve göçmen gündelik işçilerden oluşmaktadır. Videonun başlığı açık göçmenlerle sığınmacıları barındıran İtalya’daki tutukevlerine yapılan bir gönderme niteliğindedir. Sanatçı, “Geçici Kalış Merkezi” adlı video çalışmasında, küresel göçün tatsız bir görüntüsünü yerleştirmektedir. Daha iyi bir yaşam arayışındaki göçmen işçiler piste tek sıra olmuş kameraya doğru yürürlerken yakıcı güneşin altında kısa, keskin gölgeleri

piste düşer. Yanaşma merdivenlerinin basamaklarını çıkarlar (Hicks, 2015). Daha iyi bir yaşam için umut, sonu hüsrarla biten birçok hayatın sonu olmuştur.

Görsel 36. Adrian Paci. Geçici Kalış Merkezi. 2007. <https://bit.ly/2MitF2G>

Rotası belli olmayan bir uçağın merdiveninde duran bu mültecilerin görüntüsü (Görsel 36) ne olacak, ne yapacaklar, nereye gidecekler, nasıl gidecekler gibi soru imgeleriyle izleyicide olumsuz bir merak havası yaratmaktadır.

Sanatçı güçlü ve hümanist bir dil ile gerçekleştirdiği bu yapıtta, umut, bekleyiş, çaresizlik, hayal kırıklığı gibi duyguları aynı karede birleştirmiştir. Adrian Paci'nin bu yapıtı, mülteci toplumlarının acı bir gerçeğini yansıtmaktadır. Hiç gelmeyecek bir uçağın kapısında umutla umutsuzluk arasında yaşanan hayatların dramının bir yansımasıdır. Bilinmeyen bir yolculuğa doğru çıktıkları bu yolda toplulukların yok olmasını görmekteyiz.

Burada, bir tepki hareketi olarak ortaya çıkan Dadacılığın izlerini görmek mümkündür. Dadacılık felsefesine göre toplumun değer yargıları, teknolojideki ilerlemeler, kültürel değişimler ve elbette sanatın yeniden sorgulanması ve değerlendirilmesi gerekiyordu” (Şenyapılı, 2008).

Güncel sanat içerisinde önemli bir tema olan mülteci krizi, bienellerin de odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Önemli sanat endüstrilerinden biri olan Venedik Bienali, 58. Uluslararası Sanat Sergisi kapsamında Paolo Baratta başkanlığında, Ralph Rugoff küratörlüğünde 11 Mayıs 2019'da düzenlenmiştir. İlginç "Tuhaf zamanlarda yaşayalım!" sloganıyla günümüzde yaşanan siyasi ve toplumsal krizlere dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Zamanın ruhuna seslenen bienelde, kaos ve gerilimin hüküm sürdüğü günümüzün güncel sorunları ele alınmaktadır. Ralph Rugoff, sanatın, toplumsal krizlere değinmedeki bu yaklaşımını; "Belki de sanat, tuhaf zamanlarda nasıl yaşanacağına ve nasıl düşünüleceğine dair bir rehber olabilir" sözleriyle sanatın, toplumsal yapılanma üzerindeki etkin rolünü vurgulamaktadır. 90 ülkeden katılımın gerçekleştiği sergide 80'den fazla sanatçı yer almıştır. Pakistan, Cezayir, Gana ve Madagaskar ilk kez bu uluslararası sergide yer almışlardır (Yürüten, 2019).

Çağdaş sanat bulvarına yeni bir bakış açısı kazandıran mülteci sorunları, bienalde tartışma konusu olmuştur. Mültecilerin merkezde olduğu sanatın, toplumu değiştirmeye çalışmasının gerekli olup olmadığı üzerine bir tartışma başlatmayı amaçlayan katılımcı sanatçılardan Ai Weiwei ve Richard Mosse gibi uluslararası sanatçıların yanısıra Suriye, Irak, İran, Fildişi Sahili ve Somali'den olan mülteci sanatçıların eserleri de yer almıştır. Bienalin temasını, sosyal meseleler üzerinden düşünmeyi kışkırtan meseleler üzerine farkındalık yaratmak ve Avrupa'nın mülteci krizine yönelik tepkilerini tetikleyen imgeler oluşturmaktadır (Yürüten, 2019).

Mülteci statüsüne farklı şekillerde yanıt veren sanatçılardan İran'dan Majid Adin, kara ve denizde tehlikeli bir yolculuk süreci geçiren mülteci bir ailenin çizgi film videosunu sergilemiştir. Fildişi Sahili'nden Mohammed Keita, İtalya'daki yeni evinden sokak sahnelerini fotoğraflayarak katılmıştır. Yine bir diğer sanatçı, Suriyeli Rasha Deeb, mülteci sorunundan öncelikli olarak savaşı odak sorun olarak gördüğünü ifade etmektedir. Savaşın bir sonucu olarak mültecilerin var olduğunu ve asıl sorunun mültecilik değil savaş olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmaları sergilenen bir diğer sanatçı, Somali'den bir illüstratör olan Hassan Yare, seyahat belgelerini alamadığından sergiye katılamamıştır (Yürüten, 2019).

Sergiye, Türkiye'den davet edilen Halil Altındere, "Neverland" isimli enstalasyonu katılarak mülteci krizine dikkat çekmeye çalışmıştır. Ötekileştirilen, istenmeyen göçmen, mülteci ve iltica isteyen azınlık grupları temsil eden bu çalışması (Görsel 37), yeryüzünde metal, soğuk, itici bir imge oluşturan bir hava yaratmaktadır (Yürüten, 2019).

Görsel 37. Halil Altındere. Hiçbir Yer/Neverland. 2019. <https://bit.ly/39Jlth5>

1971 yılında Mardin'de doğan Halil Altındere, heykel, video, fotoğrafçılık, kurulum gibi sanatın birçok alanında çalışmalar üretmektedir. Göç temasının yarattığı çatışmalara karşılık olarak, ulus, devlet, milliyetçilik, kültürel kimlik, aidiyetsizlik, ötekileştirilme gibi kavramlar arasında sanatsal bir sorgulamaya yönelmektedir. Halka açık alanlarda yarattığı ironik ve eleştirel eserleri, sanatçıda ve izleyicide yeni, eleştirici ve sorgulayıcı bir hava bırakmaktadır. Sosyal ve kültürel değerleri ve tanımlamaları gelenekçi bir yaklaşımın ötesinde yapılandırmacı bir eksende ele almaktadır (Çeber, 2018).

Bienalde yer alan Neverland adlı bu çalışmasında Altındere, görünen ve görünmeyen gerçekleri yalnızca bir açıdan görünür kılarak, ötekileştirilen mültecilerin, göçmenlerin ve azınlıkta kalan toplulukların sorunlarını, trajedilerini arka planda görünmezliğe itildiği gerçeğini tek boyut üzerinde somutlaştırmaktadır.

Bu görmezden gelinmek istenen sorunları gün yüzüne çıkararak günümüzün, yani bizlerin sorunsalı olduğu gerçeğini rahatsız edici bir biçimde sergilemektedir. Özellikle otoriter rejimlerde illegal yapılanmaların bu “öteki” kişi veya toplumlar üzerindeki soyutlama politikasına karşılık eleştirel bir etki yaratmaktadır (Yürüten, 2019).

Her zaman için tüm ulus ve toplumlarda azınlık, göçmen ve mültecilere karşı görünür kılınan gerçeklerin yanında bir de zihinlerde kalıplaşan ve gün yüzüne çıkarıldığında hem yasalara hem de vicdani, etik ve insani değerlerle çelişen birtakım gerçekler yatar. Altındere'nin “Neverland” adlı bu yapıtı işte tam bu gerçekçiliğin somut bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halil Altındere'nin bu projesiyle yakından ilişkili olarak Saime Uyar'ın, Suriyeli mültecilerin yaşadığı Malatya Mülteci Kampı'nda çektiği bazı fotoğraflar (Görsel 38) üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

15 Mart 2015'te patlak veren Suriye iç savaşı, binlerce insanın ölümüne sebep olmuş, milyonlarca insanın ülkesini terk etmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin izlediği “açık kapı” politikası desteğiyle bu insanların büyük çoğunluğu Türkiye'ye sığınarak çeşitli kentlerde bulunan kamplarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Ancak yıllardır savaşın son bulamaması, savaştan kaçan insanların sayısında devasa bir artışa neden olmaktadır. Ev sahibi olan Türkiye'nin bu insanlara göstermiş olduğu ılımlı politika, misafirperver Anadolu yaklaşımı bu insanların parçalanmış hayatlarına bir nebze de olsa ilaç olabilmiştir. Lakin tüm bunlar, onları “mülteci hayatların kaderi” gerçeğinden alıkoyamamıştır. Artık vatansız olan bu insanlar için hiçbir yer “vatan” olamamaktadır. Hiçbir yer onlara ait olamamaktadır. Temmuz 2013'ten beri Malatya Mülteci Kampı'nda yaşayan insanların Temmuz 2019 tarihinde, yetkili kurumlar tarafından kampın boşaltılması kararı çıktığında, çaresizlik, hüznün, umutsuzluk duyguları tekrardan canlanmıştır. Tıpkı daha önce anılarını, geçmişlerini, sevdiklerini bırakmak zorunda kaldıkları kendi ülkelerindeki eski durumları yeniden canlanmıştır. Elbette ki bu kamp onların

vatanı, toprağı veya yurdu değildi ancak bu süre zarfında birbirlerinin yaralarını sarmaya çalışmışlar, bir arada yaşamalarından dolayı birbirilerine destek olmuşlardı. Hayata, umuda dair anılar biriktirmişlerdi. Ancak kampın kapanması kararı, hepsinde derin bir hüznün ve çaresizlik yaratmıştır.

Görsel 38. Saime Uyar, Malatya Suriye Mülteci Kampı, 2019

Bienalin ana sergi alanı olan Arsenale’de, 18 Mayıs 2015’te Libya’dan İtalya’ya göçmen taşıırken batan ve yaklaşık 1000 civarında mülteci ve göçmenin ölümüne sebep olan geminin sergilenmesi, yaşanan trajedinin ne kadar büyük olduğunun en çarpıcı boyutunu oluşturmaktadır. İsviçreli-İzlandalı sanatçı Christoph Büchel’in bir projesi olan “Barca Nostra” adlı gemi enkazı (Görsel 39), içinde bulunduğumuz hayatın doğrudan yansıması olarak bienalin tüm özeti gibidir. Gerçekle yaratı arasında bir çizgide duran bu gemi enkazı, mülteci hayatlarının, mülteci krizinin, mülteci trajedisinin tüm boyutlarını çarpıcı bir gerçeklikle ele alan Büchel, tüm devletlere ve toplumlara yönelttiği sanatsal bir provokasyon eylemi olarak değerlendirilebilir. Bu durum aynı zamanda günümüz sanatının yaşadığımız olaylar örüntüsünde şekillendiğinin açık bir göstergesidir (Gompertz, 2019).

Görsel 39. Christoph Buchel. UNHCR. <https://bit.ly/3q6wau7>

2019 Venedik Bienali'ni değerlendiren BBC sanat editörü Will Gompertz, güncel sorunlar üzerinden insanlığın geldiği sefilliği eleştiren sanat yaratılarına ilaveten, bienale izleyici rolünde katılanlar için, "Sergide her yer doluydu. Sanatçılar, bayiler, küratörler, bürokratlar, sahte ürünler, posterler, züppeler, gazeteciler, taklitler, narsistler, hepsi kutudan çıkmış çağdaş sanatın bir anını görmek için kalabalık ve gürültülü salonda yer kapmaya çalışıyorlardı." ifadelerinde bulunmuştur. Duyguların arka plana devrildiği dijital çağın kölesi olmuş olan bu insanlar için, sergideki temaya karşılık herkesin bir göz atıp, bir fotoğraf çekip sosyal medyada paylaşmak dışında bir etkilenim veya harekete geçme durumunda bulunmadıklarını ifade etmiştir (Gompertz, 2019).

Günümüzde yaşananlar karşısında insanlar; göstermiş olduğu basitleştirme, kendi konforlarını riske atmama uğruna takındıkları duyarsızlık ve ırkçı politikalarla milliyetçilik kavramının arkasına sığındıkları, var olmayan insani kişiliklerinin kurbanı olmaktadır.

Dijital yayımla beraber tüm insanlığa ulaşabilen bu gibi sanatsal faaliyetler, insanlığın yeniden sorgulanmasına imkân yaratmaktadır.

Sanatçı, etkilendiği durumu sadece hissetmekle kalmaz, ne kadar çok farklı kanallara ulaştırabilirse sanattaki sorumluluk görevini o kadar çok yerine getirmiş

olur. Bu bağlamda mülteci sorununu bambaşka bir açıdan yorumlayan sanatçı Marc Quinn'in, önemli birkaç eseri üzerinde durulmuştur.

New York'un merkezinde sergilemiş olduğu "Bizim Kanımız" adlı sanatsal kurulumu, sıra dışı olmanın ötesinde yoğun duygu yüklü bir yapıttır (Görsel 40).

Görsel 40. Marc Quinn. Bizim Kanımız. (New York Halk Kütüphanesi). <https://bit.ly/3nqzizm>

Zamanımızın sosyopolitik sorunu olan mülteci krizine uluslararası alanda dikkat çekmeyi amaçlayarak tasarladığı bu eserinde, birçok mültecinin de dâhil olduğu yaklaşık 10.000 donöre ait kan bulunmaktadır. Mülteci çadırı görünümü şeffaf kurulumda yer alan bu iki tüp kanın birinde mülteci kanları diğerinde mülteci olmayanların kanı bulunmaktadır. Tüm insanlarda eşit olan kanın rengi, insanlığa dair yapılan ötekileştirmenin, dışlanmanın, sınıfsal farklılığın ne kadar gereksiz olduğunun en net örneğidir. Sanatçının burada vurgulamak istediği de hepimizin biyolojik düzeyde aynı olduğu, dolayısıyla bu tür ayrımcılığın geride bırakılıp etik-ahlakî değerler çerçevesinde bir yapılanmaya gidilmesi gerekliliğidir. Projesine başlamadan önce Avrupa'daki mülteci kamplarını ziyaret eden Quinn, mültecilerin, çalışmadıkları için kendilerini topluma herhangi bir katkısı olmayan yararsız bireyler olarak gördüklerini, paraları olmadıkları için insanlara yardım etme fırsatlarından mahrum hissettiklerini fark ettiğini belirtmektedir. "Ancak vücutları bir başkasına yardımcı olabilecek bir şey sunabilir." vurgusunda bulunarak, mağdur olan bu çoğunluğun sesini tüm dünyaya duyurabilmek için mültecileri projeye

gönüllü bağışçı yaparak onlardaki maddi yetersizliği böyle etkili bir maneviyatla doldurduğunu da söylemek mümkündür (Levesley vd. 2019).

GQ'nun Genel Yayın Yönetmeni Dylan Jones ile göç ve mülteci temalı "Bizim Kanımız" adlı yapıtı hakkında yaptığı röportajda Quinn, 2012'de Suriye mülteci krizinde ülkelerinden kaçmak zorunda kalan çaresiz insan görüntüleri, yeni bir umut kapısı uğruna teknelerle boğuşan insan çığlıkları ve tüm bu yaşanan insanlık dramına dünyanın sessiz kalması karşısında duyduğu öfkenin bir yansıması olarak "Kanımız" adlı eserini oluşturduğunu ifade etmektedir. Tüm bu olup bitenleri dünyaya duyurmak için sanat yapmak istediğini belirtmiştir (Levesley vd. 2019).

Kamusal alanda sergilenen bu yapıtla ilgili "Neden Kızıl Haç gibi bir organizasyona gidilebilecekken bu kadar çok kan harcadınız?" gibi sorular, tartışmalar da doğurmuştur. Sanatın toplum üzerinde yarattığı etki penceresinden değerlendirecek olursak; Kızıl Haç'a yapılacak kan bağışları tek yönlü bir amaç olacaktı ve yalnızca bağışçı yapan ile kurumun görevlileri durumdan haberdar olacaktı. Ancak kamusal alanda gerçekleştirilen böyle bir sanatsal organizasyon, iyi-kötü, güzel-çirkin, zengin-fakir gibi toplumun her kesiminden insanlara ulaşarak zihinlerini meşgul edecektir. İnsanlarda merak uyandıracak, onları çeşitli sorgulamalara yöneltecektir. Mültecileri sevmeyen bir kesimde vicdani bir rahatsızlık yaratacaktır. Ayrıca yapıtın sergilendiği mekânın da gelişi güzel seçilmemiş olması, verilmek istenen mesajın daha kısa sürede amacına ulaşacağını sağlayan önemli bir husustur. New York gibi yaşayan bir kentin göbeğinde insanların gözleri önüne konulan bu eser, mülteci konusunda en ufak fikri dahi olmayan insanlarda bile yeni sorgulamalar yaratacaktır. Sanata erişimi kolaylaştıran bu tür kamusal alan sunumlarının günümüzün en etkili sanat uygulamaları olduğu aşikârdır (Dafoe, 2019).

Sanatın, dünyanın kültürel hafızası olduğunu ileri süren Quinn, bu sanatsal projeden elde edilen gelirin yarısının insani krizlere yardım sağlayan Uluslararası Kurtarma Komitesi'ne, diğer yarısının da kendisine ait olan Human Love isimli

yardım kuruluğu aracılığıyla çeşitli mülteci kuruluğlara dağıtıldığını belirtmiştir (Dafoe, 2019).

Kanı bu eserinde ilk kez kullanmayan Quinn, daha önce 1991’de kendi donmuş kanının 10 pintinden oluşan, “Benliğim” (Görsel 41) olarak adlandırdığı heykel büstünde kullanıp her beş yıldı bir çalışmanın yeni versiyonlarını yapmıştır. Benliğin yinelenmesi olarak kendi kanından oluşturduğu heykel büstleri için, kanın bu denli önemli olduğunu, insanların AIDS krizi sırasında yaşadıklarının farkına vardığını belirtmiştir. Yaşam ile ölüm arasındaki paradoksun kendisi olduğunu ve kendisini etkileyen bu varlığı sanatına da taşıdığını ifade etmiştir (Dafoe, 2019).

Görsel 41. Marc Quinn. Benliğim. 1991. <https://bit.ly/2LnFqLD>

Göç, kimlik, aidiyet gibi konulara değinen sanatçı Gülsüm Karamustafa, Ankara doğumludur (1946). İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’nde eğitimini tamamladıktan sonra ulusal ve uluslararası üniversitelerde akademisyen olarak çalışmıştır. Ankara, İstanbul, İzmir ve Bodrum’da kişisel sergiler açan sanatçı, 2. 3.

ve 4. Uluslararası İstanbul Bienali, 3. Kwangju, 8. Havana, 3. Ctinje, 1. Sevilla Bienallerine katılmıştır (Kaplan, 2018).

1980'lere kadar geleneksel anlamda resimler yapan Karamustafa, daha sonrasında çağdaş sanat ağırlıklı işler üretmeye başlamıştır. Video, enstalasyon, performans gibi çağdaş sanatsal formlar kullanmaya başlayan sanatçı, geliştirdiği disiplinler arası yaklaşımıyla Çağdaş Türk sanatında önemli bir başlangıç gerçekleştirmiştir (Kaplan, 2018).

Anadolu'nun kırsal kesimlerinden İstanbul gibi büyük şehirlere göç eden insanların yaşadığı mekânları yakından inceler. Kırsal ve kentsel alan ilişkisinde insanların yarattığı melezleşmenin sonuçları üzerinde durur. Toplumsal göç sonucunda şekillenen yeni kültürlerin sanatı üzerindeki etkilerini kendine özgü biçimde sunmaktadır (Kaplan, 2018).

Türkiye'de kırsaldan kentlere olan göçlerin kültürel değişimlerini yansıtan figüratif resimler üreten Karamustafa, ülkenin sosyo-kültürel belleğini yansıtan gerçek hikâyeler etrafında, toplumun göz ardı edilen topluluklarına daha çok odaklanmıştır.

Sanatçının 1992'de "Mistik Nakliye" isimli çalışması, dünyanın dört bir yanında sergilenerek, yaklaşık 30 yıldan beridir işlediği göç temasının güncelliğini koruduğunun bir belgesi niteliğindedir. Tekerlekli sepetlerin içerisinde klasik Anadolu yorganları yer almaktadır. Yurt içinde yaşanan göçe göndermede bulunurken, sorunun evrenselliğine de dikkat çekerek birçok uluslararası bienal ve sergide de izleyici ile buluşmuştur (Bianet; Kaplan, 2018).

Her biri farklı renklerde olan yorganlar (Görsel 42), farklı hayatların farklı hikâyelerin demir parmaklıklar arasına hapsedilerek, tekerlek üzerindeki bir yere ait olamama, sürekli yolculuğu, gidişleri çağrıştıran farklı anlamlar barındırmaktadır.

Görsel 42. Gülsüm Karamustafa, Mistik Nakliye. 1992. <https://bit.ly/3sflGdJ>

Göçün toplumsal alandaki etkisine dikkat çeken sanatçı, İrlanda'nın Sligo kentinde, 2 Ocak-22 Nisan 2017 tarihleri arasında düzenlenen "Türbülans" isimli sergide yer alarak, mülteci krizine olan tepkilerini dile getirmektedir. Post-kolonizasyon, sosyo-politik, misafirperverlik ve insanlık temaları etrafında şekillenen sergide Gülsüm Karamustafa'nın üç eseri yer almıştır. Zorla yerlerinden edilen insanların karşılaştıkları zorlukları anlatan sanatçının bu eserlerinde (Görsel 43), kitlesel bir çaresizliğin yaşandığı bir atmosfer içerisinde kaygıyla bekleyen insanlar, yeni bir umut kapısı için denizin uçsuz bucaksız engeli ile boğuşarak yeni bir çıkış kapısı arayan insan mücadelelerini görmekteyiz (Kültürlimited).

Görsel 43. Kaynak: <https://bit.ly/3sflGdJ>

Farklı coğrafyalardan geçen yaşamının, kariyeri üzerine çok çeşitli yansımaları olan bir diğer sanatçı Nil Yalter, Türkiye'nin ilk kuşak feminist sanatçılarından biridir. Resim, çizim, fotoğraf, performans, kolaj gibi farklı teknikleri kullanmış çok yönlü bir sanatçıdır. Ayrıca Türkiye'nin ilk video sanatçısı olma ayrıcalığına da sahiptir.

1938 Kahire doğumlu Yalter, 1965'te Fransa'ya taşınarak bazı devrimci siyasal akımlar içerisinde aktif olarak yer almıştır. 1970'lerden itibaren ürettiği sanatsal yapıtlarının çoğunda ağırlıklı olarak toplumsal hareketler etkili olmuştur. Sanatında konu edindiği başlıca temalar; göçebelik, kadınların odak noktası olduğu sosyokültürel değişimler gibi toplumsal konuları kendine has üslubuyla somutlaştırmıştır (Gökçe, 2016).

Babasının mesleği gereği Kahire'den Fransa'ya kültürel bir göç yaşayan Yalter, gurbetliğe vurgu yaptığı "Şu Gurbetlik Zor Zanaat Zor" adlı Doğu motifli halı desenlerinden oluşturduğu serisinde, konfeksiyon işçilerinin fotoğraflarını Nazım Hikmet ve Hasan Hüseyin Korkmazgil'in şiirleriyle bütünleştirmektedir (Görsel 44). Göçmen işçilerin yüzlerindeki gurbet özlemi, onların ruh durumları, bu fotoğraf karesinde ölümsüzleşmiştir (Gökçe, 2016).

Görsel 44. Nil Yalter. El Kapıları, Hasan Hüseyin Korkmazgil şiiri, (Arter). <https://bit.ly/3bq9Pnb>

14 Ekim 2016'da Arter'de açtığı "Kayıt Dışı" adlı sergisi, Nil Yalter'in sanat yaşamı boyunca İstanbul'da açtığı en kapsamlı sergisidir. Toplumda görülmek istenmeyen, ötekileştirilen, yok sayılan, kaydı tutulmayan, başta göçmenler, kadınlar ve işçiler olmak üzere bu azınlıktaki kesimin varoluş mücadelelerini konu edinen işler üreterek yaşadığı döneme tanıklık etmektedir (Gökçe, 2016).

Yalter'in evrensel dünya görüşü üzerine "Kayıt Dışı" serginin küratörlüğünü gerçekleştiren Eda Berkmen, "Arter'in kapısından içeri girdiğimde Nil Yalter'in dünya ve insan algısını anlatan bir şiiriyle karşılaşıyorum. "Ben bir sanatçuyum / Bosna Hersekli bir Müslüman / Selanikli bir Yahudiyim / Rusyalı bir Çerkez'im / Bir Abhaz'ım / Kadın bir yeni-çeriyim / Rum Ortodoks'um / Türkiyeliyim, Fransalıyım Bizanslıyım / Küçük Asyalıyım / Bir Moğol, bir göçebe, bir göçmen işçiyim / Gurbetteyim / Mesaj benim" diyor sanatçı." (Gökçe, 2016).

Balkan Harbi'nde Türkiye'ye göç eden bir aileden gelen Neş'e Erdok, mesleği asker olan babasından dolayı yaşamı boyunca yurtiçi ve yurtdışı sürekli bir yer değiştirme serüveni içerisinde olmuştur. Sürekli bir "yabancı" kimliğiyle yaşayan Erdok, yabancılaşmanın ve yalnızlığın etkilerini resimlerine de yansıtmıştır (Neş'e Erdok, t.y.).

Daha çok toplumun hassas kesimini temsil eden sokak çocukları, yaşlılar ve hastaların yanı sıra göç eden insanların toplumdan soyutlanmış hayatları üzerinde de yoğunlaşmaktadır. Göçmen hayatını yakından yaşayan sanatçı, 2016 tarihlerinde yaptığı resimlerde, özellikle son yıllarda yaşanan Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan binlerce mülteciyi konu edinmiştir (Görsel 46) (Neş'e Erdok, t.y.).

Mülteciliğin simgesi haline gelen can yeleği giydirilmiş çocuğunu omuzunda taşıyan bir babanın yüzündeki hüznü ve endişe, naif, yalın ve soğuk renklerle ifade edilmektedir (Görsel 45).

Görsel 45. Neş'e Erdok, Kurtuluş. 2016. (Tuval üzerine yağlıboya, 130x100 cm).
<https://bit.ly/39ngSKG>

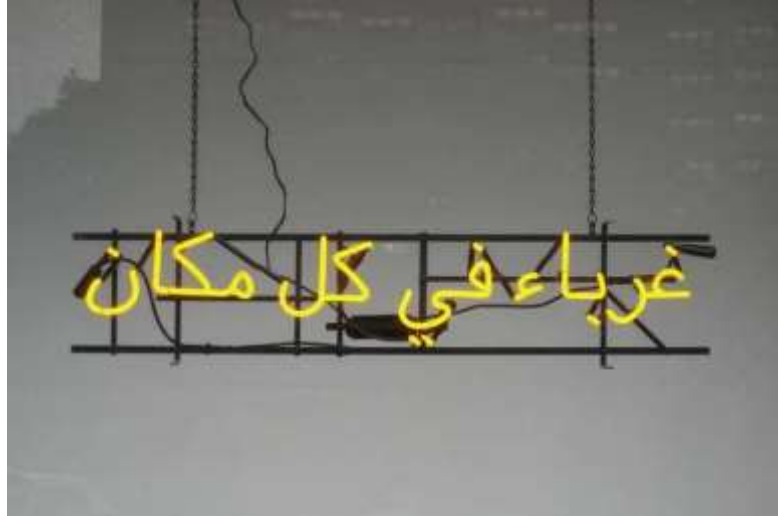

Görsel 46. Neş'e Erdok, Suriye, 2016. (Tuval üzerine yağlı boya). <https://bit.ly/39ngSKG>

Arapça olarak “Yabancılar Her Yerde” adlı çalışmasıyla, göçmenlerin yaşadığı yabancılaşma deneyimini sorgulamaya açan çalışmasıyla Batılı bir sanatçı olan Claire Fontaine, özellikle Arapça harflerle oluşturduğu bu çalışmasıyla kültürler arası bir etkileşim yaratmayı ve yabancılaşma sorununa dikkatleri çekmeye çalışmaktadır (Görsel 47) (Günaydın, 2020).

İngilizce dışında birçok farklı dilde, farklı ülkelerde yeniden tanımlanan bu yapıt, izleyicide “hepimizin dünyanın farklı yerlerinde birer yabancı olabileceği” algısı oluşturmaktadır.

Sanatçının bu çalışması, sıradan nesnelere neon, video, resim, enstalasyon gibi formlar oluşturarak mevcut sorunun eleştirel bir biçimde sanat dünyasına taşınmasında katkıda bulunduğu da bir göstergesidir.

Görsel 47. Claire Fontaine. Yabancılar Her Yerde. 2005. (100x18x4,5cm). <https://bit.ly/2Xsmg9Z>

Giovanni Ludice, Sicilya'nın güneyinde bulunan memleketi Gela'da yaşadığı dönemlerde, Sicilya sahillerinde tanık olduğu birçok göçmen kaçakçılığı vakalarına tanıklık eder. Savaş, çatışma ve zulümlerden kaçan insanların umuda yelken açtıkları Sicilya sahilleri, bu çaresiz insanların kanını emen, insanlık dışı görüntülere dönüştürülmüştür. Tüm bu çağ dışı olaylara kayıtsız kalamayan Ludice, sanatında bu trajedileri belgelemeyi seçmiştir. Tüm bu olup bitenler karşısında "İnsanlık" adını verdiği eserini 2011 54. Venedik Bienali'ndeki İtalyan Pavilyonunda sergileyerek bu trajediyi tüm insanlığın gözleri önüne sermiştir (Chiari, 2018).

Karanlığın ortasında yüzlerinde çaresizlik, umutsuzluk, hüznün ifadelerinin yoğunlaştığı bir grup mülteci insanın yaşam karşısındaki çaresizliği tüm çıplaklığıyla yansıtılmıştır. Ludice'nin fotogerçekçi tarzda yaptığı bu çalışması, gerçeklikle sanat arasındaki sınırların hem maddesel hem de manevi olarak kaldırıldığının da ayrıca bir göstergesidir (Chiari, 2018).

Ludice'nin bu eseri (Görsel 48), sanatın hikâyeler anlatmaktan çok daha fazlasını yaptığının objektif bir belgesidir.

Görsel 48. Giovanni Ludice. İnsanlık. 2011. (Tuval üzerine yağlıboya, 235x290 cm).
<https://bit.ly/38wnDLb>

Gerçek hayat hikâyelerinden esinlenerek sanatını oluşturan sanatçılardan Issam Kourbaj, İngiltere'ye göç etmiş bir Suriyeli göçmen aileden gelmektedir. Suriye mülteci krizinden etkilenerek gerçekleştirdiği “Başka Bir Gün Kayıp” adlı çalışmaları, Suriye'nin son yıllarda içinde bulunduğu durumu temsil etmektedir. İlaç ambalajları, atılmış kitaplar, kibrit kutuları gibi atık malzemelerden oluşturduğu bir dizi enstalasyon çalışmasında kamplardaki görüntüye benzer mekanlar oluşturarak, yanmış kibrit çöpleri ile etrafını çevreler (Görsel 49, 50). Londra'da gerçekleştirdiği bu enstalasyonun, Suriye çatışmasında kaybedilen her bir günü simgelediğini ifade etmektedir. Kamplardaki çadırların görüntüsü ve çokluğu, yerlerini yurtlarını terkeden, yakınlarını kaybetmiş, hayatları yarıda tükenmiş sayısız insanın dünyadan izole edilmiş durumunu yansıtmaktadır. Kourbaj, çatışmalarda kimin öldüğünü bilmedikleri için, çalışmalarındaki figürlerin yüzlerinin olmadığını ifade etmiştir (Issam Kourbaj, t.y.).

Görsel 49. <https://bit.ly/3s9LGHv>

Görsel 50. <https://bit.ly/3s9LGHv>

Çağdaş çoklu medya sanatçısı Owais Husain, eserlerinde sıklıkla göç, kimlik ve aidiyet kavramlarına yer verir. Kentsel mitoloji araştırmalarını geleneksel Hint sanatıyla ilişkisini soyutlayan Husain, nesilden nesile geçişin evrimsel sürecini yansıtmaktadır.

Mumbai ve Dubai’de yaşayan sanatçı, resim, fotoğraf, video ve enstalasyon yöntemlerinde sanatını icra etmektedir (Owais Hussain, t.y.).

Yerinden edilme, kültürel kimliğin yok oluşunu soyut-modern bir çizgide sergilemektedir. “Sessiz Kalp” isimli çalışmasında (Görsel 51), üç büyük kâğıttan oluşan evin içerisi aydınlanmış durumdadır. İçlerinde farklı yaşamların, farklı

hikâyelerin bulunduğu huzur verici bir his uyandıran bu sıralı evlerin tersine dönderilmiş olmaları, halk dilinde dolaşan “hayatım altüst oldu!” tümcesini hatırlatmaktadır. Yerlerinden edilmiş hayatların birer yansıması olan bu kurulumdaki standart ev görüntüsü, göç ve mülteciliğin dünyadaki herkesin başına gelebilecek evrensel bir sorun olduğuna dikkat çekmektedir.

Görsel 51. Owais Husain. Sessiz Kalp. 2015. (Çoklu ortam kurulumu; Kağıt, ahşap, akrilik, grafit, çelik, su, aynalar ve video). <https://bit.ly/2K2cgRD>

Dünyanın dört bir yanındaki göçmen hareketlerini kinetik bir harita ile dile getiren Hint asıllı sanatçı Reena Saini Kallat, kültürel kimliklerin fiziksel olarak birbiriyle örüntülü olduğunu gösteren yapıtında, aslında tüm toplumların sembolik olarak birbirinden kopamadığı gerçeğini ifade etmektedir (Görsel 52). Elektrik telleriyle oluşturulmuş yapıtta, bir yerden bir yere enerji ileten elektrik akımıyla, küreselleşen dünyanın bir sonucu olarak tüm ulusların bu akımdan etkilendiği ve dâhil olduğu vurgulanmaktadır. Sanatçı, kitlesel göçlerin tüm dünyayı etkisi altına aldığını görüntüleyerek, küresel akış içerisinde insanların sürekli bir veri aktarımı içerisinde olduklarını yansıtmaktadır.

Görsel 52. Reena Saini Kallat, Harita Çizimi. 1973. (Göteborg Uluslararası Sanat Bienali, 2011).

Tammam Azzam, ülkesinde devam eden çatışmaları doğrudan ele alarak sanatına yeni bir yol belirleyen çağdaş bir Suriyeli sanatçıdır. Savaşın tüm yıkıcılığına çağdaş dünya döneminde tanıklık etmiştir. Azzam, 1980 Suriye'nin Şam kentinde doğmuş, Şam Üniversitesi'nde resim eğitimi almıştır. Suriye savaşından önce ressam olarak başarılı bir kariyere sahip olan sanatçı, Suriye'deki birçok insan gibi ülkesini, toprağını terk etmek zorunda kalmıştır. Dubai'ye göç eden Azzam, sanat hayatına burada devam etmektedir. Resmin yanı sıra grafik tasarım, dijital çalışmalar, heykeller de üretmeye başlamıştır. Savaştan sonra sanatına yeni bir yön veren Azzam, moloz yıkıntılardan oluşmuş Özgürlük Heykeli gibi (Görsel 53) sosyal-politik içerikli yapıtlarının yanında, dünyaca ünlü sanatçıların başlıca eserlerini, Suriye'deki enkazlarla birleştirerek görsel metaforlar oluşturmaktadır. Azzam bu durumu; "Bir sanatçı olarak yapabileceğim tek şey, dünyaya, durumu daha iyi anlayabilmeleri için tanık olduğum şeylerle ilgili uyarıcı ve düşündürücü görüntüler üretmeye çalışmaktır." şeklinde açıklamıştır (Artnet).

Sanatçı, iç savaşa karşı gösterdiği muhalif duruşuyla dünyanın dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Yaşamla sanatı aynı mekânda buluşturan Azzam, savaşın yıkıcılığını savaş enkazlarına işleyerek sergilemiştir. Harabe olmuş mekânlar üzerine iliştirilen ünlü tablolar, aynı zamanda geçmişle bugün arasındaki zamansal farklılığın haricinde hala savaş kültürünü sürdüren insanların/iktidarların, çağdaşlaşmadan uzak kaldıklarını vurgulayıcı niteliktedir.

Görsel 53. Tammam Azzam, Özgürlük Heykeli, 2011. <https://bit.ly/39n7vuq>

BÖLÜM 3: MÜLTECİ SORUNLARINI ULUSLARARASI DÜZEYDE ELE ALAN SANATSAL PROJELER

Savaş ve göç sonrası yaşanan faktörler mülteci ve sığınmacıların ruh sağlığı üzerinde uzun süreli tahribatlar yaratmaktadırlar. Mültecilere ev sahipliği yapan gelişmiş ülkelerde göç sonrası faktörlerin, mültecilerin ruh sağlığı üzerindeki etkisine dair birtakım klinik çalışmalar yapılmıştır. Çok değişkenli bu analizlerde, göç sonrası sorunların ruh sağlığı üzerindeki ilişkileri araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda, artan sayıda travma, adaptasyon güçlükleri, kültür ve destek kaybı korkusu gibi ciddi derecede stres bozukluğu semptomları ve duygusal sıkıntılar yaşandığı gözlemlenmiştir (Carswell v.d., 2009).

Sorunların çözümüne ilişkin politik düzeyde çözümlenmelerin yanısıra bu süreç içerisinde sığınmacı ve mültecilerin hayatlarını kısmen de olsa iyileştirmeye yönelik sosyal-sanatsal aktivitelerin mültecilerin yaşamları üzerinde olumlu etkiler yarattığını söylemek mümkündür. Bu kapsamda dünyanın farklı coğrafyalarında birtakım sosyal-sanatsal projeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle mültecilerin yaşadıkları kamplarda gerçekleştirilen bu tür sanatsal faaliyetlerde sanatın, bireylerin kendilerini ifade etmeyi sağlamanın yanısıra bir terapi biçimi olarak da işlev gördüğünü söyleyebiliriz.

Yaratıcı sanatlarla mülteci hayatlarına dokunulabilir. Müzik, resim, drama, dans gibi çeşitli sanatsal yollar, birer terapi işlevi görebilir. Onları hayata entegre etmeyi sağlayıcı bu sanat formları aracılığıyla olumlu sonuçlara ulaşılabilir. Mülteciler, bu yöntemlerle yaşadıkları travmaları dışa aktarabilme imkânı bulabilirler. Ayrıca bu sanatsal yöntemler, mültecilerin kültürel kimliklerini korumasına da katkıda bulunur. Sanat onlar için bir sığınak işlevi haline gelir böylelikle. Sanat terapisinin temelinde yaratıcı sanat yapma sürecinin iyileştirilmesi ve yaşamı destekleyen doğası vardır. Bireyler sanat yapma sürecinde duygularını özgür bırakır ve özgür bıraktıkları bu duygular çeşitli sanat formlarında yeni bir yaratı olarak şekillenir. Mülteciler, sanat çalışmalarıyla kayıp duygularını işlediklerinde kendi hayatlarındaki kayıpları, yıkıntıları, özlemleri ve umutları temsil eden

hayatlarının kolajlarını oluştururlar. Eski benliklerini ve yeni ortamdaki gelişmişliklerini birbirine entegre etmeye çalışırlar.

Ancak bir kültürden diğerine geçiş her zaman başarılı olamayabiliyor. Özellikle kadınlar için bu durum çok daha güçtür. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından genellikle yeni bir kültüre uyum sağlayabilirler. Fakat genellikle ataerkil sosyal yapılardan gelen kadın mülteciler özellikle savunmasızdır ve hem mülteci hem kadın olarak iki taraftan da pasif hale getirilerek onların yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır bu durum.

Bütün bunlarla beraber yaratıcı sanatlar, yetenekli bir terapistin eşliğinde görsel sanat, müzik, drama, dans gibi yollar sadece mülteci bireylerin ruh hallerini iyileştirme, kültürel kimliklerini yaşatmakla kalmaz aynı zamanda onların bu estetik yaratma sürecinde eski kimliklerini yeni kimlik ve yaşantılarıyla entegre etme arasında bir köprü inşa eder. Ve böylelikle ev sahibi ülke ile kendi ana ülkesi arasında bir bağ kurabilmesi daha kolay olacaktır.

Uluslararası düzeyde sanatçılar, mültecilerin maruz kaldığı acı ve travmalara iyileştirici çıkışlar sağlayabilmek, umutsuzluklarından öte yaşanılabilir güzelliklerin de olduğuna yönelik teselli edici ve umut verici girişimlerde bulunmuşlardır. Mültecilerin seslerini yaratıcı ve evrensel bir dilde duyurabilmelerini sağlamak için 2015 yılında 7 sanatsal proje gerçekleştirilmiştir.

3.1. Mülteciler İçin Sanat, Za'Atari, Kale Sanatı, Skoun, Hatların Dışını Boya, Sürgün Sesleri, BMMYK

3.1.1. Mülteciler İçin Sanat

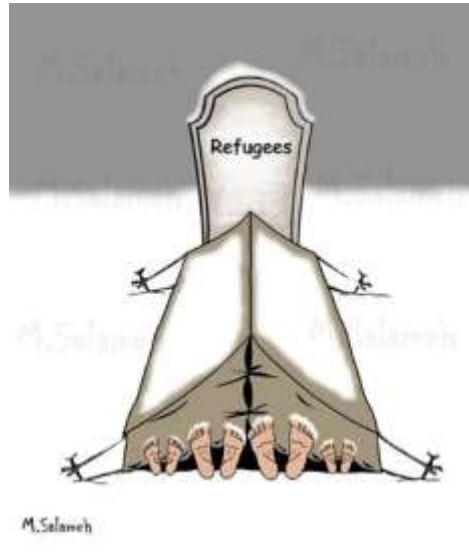
Mülteci Sanatı Projesi, Suriye, Sri Lanka, İran, Irak, Afganistan ve Ortadoğu'nun kuzey Kürt bölgesinden sığınmacılar ve mültecilerin resimlerini içeren sanat atölyeleri ve sergilere ev sahipliği yapan akademisyenler ve sanatçılar tarafından oluşturulan kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. Sanat aracılığıyla mültecilerin kendilerini ifade etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Projenin özel sanatçısı, kendisi de bir mülteci olan Filistinli Mahmoud Salameh, Suriye sınırları içerisinde yaşamını sürdürürken Suriye halkı ve hükümeti arasında yaşanan gerilimi ve tartışmayı betimleyen yıkıcı karikatürler yaratmıştır. İnsan haklarını ihlal eden politik ve sosyal temalara karşı direniş gösteren politik sanatsal faaliyetler gerçekleştirmiştir. Yakından tanıklık ettiği insanlık trajedisini tüm dünyaya iletme sorumluluğuyla, topraklarını terk etmek zorunda kalan, anne-babasız, barınaksız kalan binlerce çocuğun sessiz çığılığı gibi birçok trajik konu, sanatının odak noktası olmuştur. Görsel 54'teki bu eserinde, yaşamlarını sürdürürken hiç planlamadıkları hatta birçoğunun olup bitenlerden dahi haberi yokken kitlesel bir göçe maruz kalmaları yansıtılmaktadır ve hala topraklarını, ülkesini yerinde tutmaya çalışan, direnen insanların mücadeleleri vurgulanmaktadır (Parater, 2015).

Görsel 54. Mahmoud Salameh. 2015.

Mülteci dramının yalnızca bir söylemden ibaret olmadığını gösteren Salameh'in bu eseri (Görsel 55), mülteci hayatlarının ardındaki trajediyi net biçimde yansıtmaktadır. Savaşta öldürülen ailelerden ziyade, savaştan kaçmak zorunda kalan bu insanlar, gittikleri yere tüm aile bireyleri ile gidememektedirler. Parçalanan aileler, bir araya gelemeyen aileler, ailesinden ölen bireylerle umudu, yaşam sevincini toprağa gömen bu insanları temsil eden "mülteci" kavramı, sanata da en soğuk yüzüyle yansıtılmıştır (Parater, 2015).

Görsel 55. Mahmoud Salameh. 2015.

3.1.2. Za'Atari Projesi

Za'Atari Sanat Projesi, "sanatçılar ve aktivistler örgütü" aptART tarafından başlatılan, UNİCEF, ACTED, ve Mercy Corps ve işbirliği ile Ürdün'ün Za'Atari Köyü'ndeki Za'Atari Mülteci Kampında mülteci çocuklarla çalışmak için yerel ve uluslararası sanatçılar tarafından gerçekleştirilen bir girişimdir (Joel Artista; Parater, 2015).

Proje, savaştan etkilenen ve ötekileştirilmiş gençlerle sanatsal bir deneyim ifade etme fırsatı sunmayı amaçlamaktadır. İnsanların yaşamlarını etkileyen konular hakkında farkındalık yaratmak ve önlenmesini teşvik edici çalışmalar yapılmıştır. Gençler ve çocuklarla gerçekleştirilen bu projenin hayata geçmesine öncülük eden

sanatçılar; mültecilerin ülkelerine dönme özlemlerini, anılarını ve hayallerini bu faaliyetlerle yansıtarak hem kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamışlar hem de seslerini duyurmaya yardımcı olmuşlardır (Joel Artista; Parater, 2015).

Yaptıkları çeşitli duvar resimleriyle hayatın kamusal alanda sanatsal dönüşümünü sağlayan mülteci halklar ve sanatçılar, çeşitli medya araçlarıyla farklı coğrafyalarda yaşayan mültecilere de ilham olmaktadır (Görsel 56) (Joel Artista; Parater, 2015).

Görsel 56. Za'Atari Mülteci Kampı. 2017. (Ürdün). <https://bit.ly/35rLVnG>

3.1.3. Kale Sanatı

Kale Sanatı, Suriyeli mülteci çocuklar için Irak'taki Akre kampında Rise Vakfı tarafından finanse edilen kâr amacı gütmeyen bir sanat girişimidir. Eskiden diktatör Saddam Hüseyin tarafından Irak hapishanesi olarak kullanılan Akre yani kale, mültecilerin sığındıkları bir kamp alanı olmuştur (Parater, 2015).

Akre, Dohuk'taki mülteci kampının duvarlarında rengârenk bir hava yaratmak, umut dolu hayaller yansıtmak için gerçekleştirilmiş bir proje olmuştur. Kampta yaşayan gençlerin yaratıcı potansiyellerini özgürce ifade edebilmeleri için eşsiz bir mekân olmuştur (Parater, 2015).

Rise direktörü Tom Robinson, Castle Art'ın amacının, yüzlerce aileye ev sahipliği yapan heybetli ve sönük yapı içinde topluluk hissini arttırmak olduğunu

söylemiştir. Girişimin, özellikle genç ve hevesli bireyler için eşsiz bir yaratıcı çıkış noktası sağladığını ifade etmiştir (Parater, 2015).

3.1.4. Skoun

Skoun Derneği, genç mültecilerin, acılarından ve travmalarından arınmalarını sağlayıcı sanatsal, kâr amacı gütmeyen bir Lübnan kuruluşudur. Dernek, asıl amaçlarının sanat öğretmek olmadıklarını, sanat aracılığıyla Suriyeli çocuk ve gençlerin yaşadıkları travmalara odaklanarak “Terapötik? Terapatik olabilir mi?” psikososyal destek sunmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Sanatçı ve klinik psikolog Anna Toutikian, Lübnan ve Suriye arasında yaşanan gerilimlerin artmasıyla bu gençleri bir arada tutmayı sağlayacak ortak sanatsal aktivitelerle onların şiddet içeren gruplara katılmalarını engellediklerini açıklamıştır (Parater, 2015).

3.1.5. Hatların Dışını Boya

Hatların Dışını Boya Projesi, Irak kamplarında kürtlerin yaşadığı Kuzey Irak bölgesinde aptART ve ACTED'den ulusal ve uluslararası sanatçıları getiren UNICEF ve ECHO ile kendi topluluklarında yaratıcı bir çıkışı olan gençleri cesaretlendirmek için ortaklık yapan bölgesel bir sokak sanatı projesidir. Ülke sınırları içerisinde yerlerinden edilmiş bu insanların yaşadığı kamplarda kolektif gerçekleşen bu sanatsal faaliyetler, onların birliktelik gücünün bir yansıması olarak kamusal alanlarda hayat bulmuştur (Görsel 57) (Parater, 2015).

Görsel 57. Irak Halkının Yaşadığı Kuzey Irak Bölgesi. <https://bit.ly/38wpAY3>

3.1.6. Sürgün Sesleri

Kawergosk Mülteci Kampında öğrencilere sanat fotoğrafçılığı yoluyla eğitim vermek, Sürgün Sesleri Projesinin asıl amacı olmuştur. Aralık 2013'te dünyaca ünlü sanatçı Reza, Irak'taki Suriyeli Mülteci kampına giderek kampın 11-15 yaş arası çocuklar için bir fotoğraf atölyesi kurmuştur. Bu atılım, daha sonrasında BMMYK ile beş yıllık bir ortak projeye dönüşen ve tüm dünyadaki mülteci kamplarındaki gençlere atölye çalışmaları için çalışan Sürgün Sesleri Projesi'nin doğuşu olmuştur (Parater, 2015).

Sanatçının son otuz yıl boyunca çektiği görüntüler ve Kawergosk Mülteci Kampı çocukları tarafından çekilen görüntüler 15 Ekim 2015'e kadar Paris'te Seine Nehri kıyısında sergilenmiştir (Parater, 2015).

3.1.7. BMMYK

BMMYK, Ürdün'ün dört bir yanından gelen mültecileri, iletmek istedikleri mesajları ifade edebilmeleri için sanat yoluyla paylaşmaya davet etmiştir. Barındıkları mekânları canlı sanat eserlerine dönüştürerek yaratıcılıklarını sergileme imkânı bulmuşlardır (Parater, 2015).

Yaklaşık iki yüz mülteci, BMMYK çadırlarını boyayarak umutlarını, anılarını ve savaşın onlar üzerinde bıraktığı etkiyi ifade eden sanatsal görseller oluşturmuşlardır. Mültecilerin yaptığı bu sanatsal çalışmalar, dünyanın farklı yerlerinde sergilenmişlerdir (Parater, 2015).

Projede UNHCR için çalışan yönetmen Hannah Rose Thomas: "Amaç, bu kayıp ve yer değiştirme sembollerini mültecilerin durumu hakkında farkındalığı arttırmak için birer sanat eserlerine dönüştürmekti." diye ifade etmiştir (Parater, 2015).

3.2. Göç Battaniyesi Projesi

Dünyanın farklı yerlerinde mülteciler ve onların sorunlarına duyarlılık gösteren kişisel ve toplu insani eylemlerden birini gerçekleştiren uluslararası bir sanatçı bir aktivist olan Salma Zulfiqar'ın önemli sanatsal projesidir.

Proje, mülteci bireylerin yaşadıklarını dile getirmekte, duydukları acıdan ötürü zorlandıkları ve bunu farklı bir yol ile ifade etme imkânı yaratmayı amaçlamaktadır.

Sanatçı, Suriye, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Somali, Yemen ve Senegal'den gelen mülteci kadınlarla birlikte, yaşanan trajedinin onlar üzerinde yarattığı duygu yıkımlarını, somut bir şekilde ifade edebilmelerine olanak sağlayacak "Göç Battaniyesi" adlı ortak bir sanat çalıştayını/sergisi gerçekleştirmiştir (Zulfiqar, 2018).

Sanat Konseyi ve Milli Piyango tarafından finanse edilen projede yer alan mülteci kadınların birçoğu, kişisel entegrasyon hikayelerini paylaşarak sanat eserlerine ilham veren gazeteci, yazar ve ırkçılık karşıtı kampanyalar yürüten Yasmin Alibhai-Brown'dan da destek almıştır (Zulfiqar, 2018).

Mülteci kimliğinin zorluklarını yansıtan bu kadınlar için böyle bir sanatsal projede yer almak ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü özellikle Pakistan, Hindistan, Somali gibi ülkelerde kadınların bir birey olarak sosyal hayatta ikincil bir konuma itilmesi ve önemli bir statüye sahip olamaması, onların böyle sanatsal ve sosyal bir aktivite içerisinde yer almasını oldukça önemli kılmaktadır (Zulfiqar, 2018).

İnsanlar her ne sebeple olursa olsun kendi ülke sınırları dışına çıktıklarında daima özgürlüklerinden feragat ederler ve etmek zorunda kalırlar. Normal şartlarda durum böyle iken mecburi durumlarda bu, kaçınılmazdır. Özellikle kadın ve çocuklar için durum çok daha kötüleşebilmektedir.

Savaşlardan kaçarak parçalanmış yaşamlarıyla hayata tutunmaya çalışan çoğu mülteci için vardıkları yerde de izole edilmiş, bunalımlı, korkulu ve umutsuz bir yaşam söz konusudur ve bunlardan sıyrılmak oldukça güç bir durumdur. Bu savunmasız insanlar için hayati önem arz eden yeme-içme, barınma, güvenlik gibi gereksinimlerin yansıra ruh hallerini iyileştirici aktivitelerin yapılması da hayati bir öneme sahiptir. Onların yaşama karşı umutla bakabilmelerini sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir.

Böyle ortamlarda gerçekleştirilen bu tür yaratıcı faaliyetlerin söz konusu mülteciler üzerindeki etkisi aynı zamanda karşıt birey/toplum üzerinde de oldukça etkili olmaktadır. Farkındalık, sorumluluk, empati ve insani duyguların yaratılmasında ve geliştirilmesinde aktif rol oynamaktadır.

Bu projede yer alan kadınların ifadelerinden: “İlk defa bir sergi ile bir sanat projesine katılıyorum ve kendimi gururlu hissediyorum. Bu aktivite içerisinde yer almak hepimiz için iyi oldu. Hikâyelerimizi bu şekilde anlatmak istiyorum, böylece insanlar bizi daha iyi anlayabilir ve bizleri bizden öğrenmiş olurlar böylece birlikte uyum içerisinde yaşayabiliriz. Ancak kadınların daha fazla desteğe ve bunun gibi daha fazla aktiviteye ihtiyacı var.” diye duygularını belirtmişlerdir (Zulfiqar, 2018).

Göç Battaniyesi sergisinden bahseden sanatçı Salma Zulfiqar: “Nefretin arttığı bir dünyada yaşıyoruz ve projem insanları sanat yoluyla kültürleri daha iyi anlayarak bir araya getirmeyi amaçlıyor. Rahip Jo Cox’un dediği gibi, ‘Bizi ayırandan daha fazla ortak noktamız var’ ve projem bunu göstermeyi amaçlıyor” diye ifade etmiştir (Zulfiqar, 2018).

Mülteci ve göçmen kadınların mücadelelerini, umutlarını ve hayallerini ifade eden sergi, Paris, Londra, Birmingham, Yunanistan ve Kabil’de sergilenmiştir (Görsel 58, 59) (Zulfiqar, 2018).

Görsel 58. <https://bit.ly/2K2RH7N>

Görsel 59. <https://bit.ly/2K2RH7N>

Bu kamu projesinde yer almak, aynı zamanda kendi içerisinde farklı kültürlerden oluşan mülteci bireyleri birbirine yaklaştırarak yaşamışlıklarını, acılarını, sevinçlerini, hayallerini ve umutlarını birbiriyle paylaşarak hayata birlikte ve güçlü bakabilmeyi de sağlamıştır.

3.3. Gri Hayatları Renklendiriyoruz Projesi

Evrensel bir sorun olarak tanımlanan göç, çözümü siyasi ve politik makamlarca ele alınması gereken bir sorun olmasının yansira sanatsal açıdan da irdelenmesi gereken bir sorundur. Sanatın toplumsal rolü düşünöldüğünde bunun tarih ve toplum açısından önemi inkâr edilemez.

Özellikle son yıllarda Suriye, Irak, İsrail, Filistin gibi ölkelerde yaşanan savaşlar, yalnızca bu ölkelerle sınırları içerisinde olup biten sorunlar değildir. Komşu ölkeler ile birlikte dünyanın birçok ölkesi, bu ölkelerdeki savaşların sonucundan doğrudan etkilenmektedirler. Dolayısıyla her ne kadar sınırları farklı olsa da aynı dünyayı paylaşan ölkeler aynı sorunlardan etkilenmektedirler.

Ölkelerin dışardan gelen insan kitlesine yönelik tutumlarında göçmenler, özellikle de düzenli ve nitelikli göçmenler, yaşadıkları ölkeye birer “katma değer” olarak algılanırken; mülteciler/sığınmacılar bir sorun ve risk unsuru olarak görölmekte ve devlet politikaları da buna göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, büyük sayılardaki mülteciler için uyum politikaları konusunda planlamalar ve uygulamaların oldukça sınırlı olduğu açıktır. (Erdoğan, 2020).

Ancak toplumların bu kaçınılmaz sorunlar karşısında çözümleyici ve yapıcı bir tavır sergilemeleri gerekmektedir. İnsani değerlerin coğrafi sınırlarla sınırlandırılmaması gerektiği ölkelerin siyasi söylemleri arasında yer bularak bunların topluma aşılması gerekmektedir. Mülteciliğin bir seçenek olmadığı, zorla dayatılmış bir kaderden ibaret olduğu gerçeği topluma fark ettirilmelidir.

Son yıllarda Suriye savaşından kaçarak ölkemize sığınan mültecilerden fazlasıyla etkilenen ölkemiz, bu sorunlara yakından tanıklık etmektedir. Hatta tüm ölkelerdeki bireylerini yaşantılarını doğrudan etkileyen bu sorun, hepimizin ortak sorunu haline gelmiştir. Suriye savaşı ve doğurduğu göç ve mülteci sorunları hayatımızın birer parçası haline gelmiştir. Savaştan kaçıp ölkemize sığınan bu insanlarla aynı

ortamda bulunup aynı yaşamı paylaşıyoruz. Gerek politik gerek siyasi, gerek insani değerler olarak olayı irdelediğimizde sorunun insani değerler çerçevesinde ele alınması konusunda çözümlenelerde bulunmamız gerektiğini görmekteyiz.

Türkiye, jeopolitik olarak oldukça sorunlu bir bölgenin ortasında yer almaktadır. Bölgedeki siyasi iktidarsızlıklar nedeniyle uluslararası göç hareketleriyle sıkça karşılaştığından dolayı karşılaşılan sorunlara geçici çözümler sunma yerine köklü çözümler üretme, insani ve yapıcı bir dış politika geliştirmeyi tercih etmiştir (Aygül vd. 2019).

Gerek siyasi, gerek ekonomik alanda birçok zorlukla karşılaşan Türkiye, mülteci hukuku konusunda sürecin başından beri uluslararası kamuoyu ile birlikte hareket etmiştir (Erdoğan, 2020).

Suriye Savaşı'ndan bu yana sahada ciddi çalışmalar yürüten Türk Alman Üniversitesi (TAU) Siyaset Bilimi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı ve TAU Göç ve Uyum Araştırma Merkezi-TAGU Müdürü Murat Erdoğan, "Suriyeliler Barometresi-2019" adlı kapsamlı çalışmasında, 2011'den itibaren Suriye'nin durumunu birçok açıdan ele almıştır (Erdoğan, 2020).

Erdoğan'ın "Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum Çalışması"nda, Türkiye'de 2011 yılında Suriyeliler geldiğinde toplam göçmen sayısının 58.000 olduğu, bir anda bu sayının milyonlara ulaştığı tespit edilmiştir (Erdoğan, 2020).

Dünyanın hiçbir ülkesinde birdenbire böyle bir sayıyla karşılaşılabilir ve kapılarını sonuna kadar açan bir ülke olmamıştır. Özellikle son dönemlerde Avrupa'nın göçmenlere yönelik politikasını değerlendirdiğimizde, göçmenlerin sınırlarına ulaşamaması uğruna Akdeniz'in soğuk sularında onları ölüme terk ettiklerine açıkça şahit oluyoruz (Erdoğan, 2020).

Ancak, 2011’de Suriyeliler ÷lkemize geldiğinde hem T÷rkler hem de Suriyeliler olaya geçici olarak bakıyordu. Ve yaklaşık 11 yıldır ÷lkemizdeler. Elbette başlangıçta misafir hoşg÷r÷s÷yle baktığımız, kucak açtığımız bu insanların bu kadar uzun s÷reli kalması insanlarda endişeye sebep olmaktadır. Yerini zaman zaman tahamm÷ls÷zlyēe bırakan hoşg÷r÷ kavramı s÷re içerisinde yalnızca bir kavramdan ibaret olabilmektedir (Erdoēan, 2020).

T÷rk toplumuna bu konuda ciddi bir sorumluluk d÷şmektedir. Artık yalnızca Suriyeliyi deēil, kendi geleceēi için de Suriyeliyi d÷ş÷nmek durumundadır. Erdoğan’ın da ifade ettiēi gibi, “Suriyelilerin kalıcılıēa doēru evirildiēini tespit ettikten sonra “biz bir arada nasıl yaşarız”ın kaygısına d÷şmemiz gerekmektedir.” Dolayısıyla eēer birlikte yaşıyorsak geleceēimizi de paylaşacaēımızı unutmamamız gerekmektedir (Erdoēan, 2020).

T÷m bu yaşananlar karşılarında duyarsız kalamayan sanatın toplumsal işlevlere açık olması konusunda birey olarak rollerimizi gerçekleştirebileceğimiz bir s÷rele baş başa kalmaktayız. Bu durum, çoēu zaman istemsizce gerçekleşen insani bir d÷rt÷d÷r. Postmodern d÷nyada s÷rekli bir deēişim halinde olan aēın getirdiēi karmaşıklıklar etrafında şekillenen sanatın, kendi çalışmalarındaki etkiye deēinen sanatçı ve akademisyen Mustafa Salim Aktuē, genel olarak yaşamı canlı ve rengârenk bir biçimde ele aldıēını ancak son d÷nem çalışmalarında, d÷nyada yaşanmakta olan acı ve trajedilerin hüzünl÷ bir atmosferde yapıtlarına işlendiēini ifade etmektedir. “Zamanın Hüzünl÷ Akışında” adlı resim sergisinde (17-21,2018) hüzünün hâkim olduēu yapıtlarını görmek mümkündür (Yapı Dergisi).

“2018 Eylül ayında Malatya Beydaēı Geçici Barınma Merkezi Konteyner Kent sınırları içerisinde yer alan Süleyman Şah Ortaokulu’nda Görsel Sanatlar Öēretmeni olarak görevlendirildim. İlk kez bir kamp bölgesinde öēretmenlik mesleēime devam edecektim. Kampın soēuk, sessiz, ürkmüş soēukluēu kampa her girdiēimde yüzüme çarpan ilk şey oluyordu. Ve devamında korkmuş, umutsuz, endişeli, mutsuz insan

yüzleri beliriyordu. Sevdiklerini, geçmişlerini, vatanlarını, yurtlarını geride bırakmak zorunda kalmış sayısız insan vardı kampta. Kimisi annesini bir bomba saldırısında kaybetmiş, kimisi tüm ailesini kaybetmiş, kimisi sevdiklerini, yerini yurdunu kaybetmiş. Bazıları, belki de nedenini dahi bilmediği bir savaşta bedenini tekerlekli bir sandalyeye mahkûm etmiş, hayata anlamsız bakışlarla bakıyordu. Annesinin ölümünü Suriye'den gelen bir telefonla öğrenen Fares adlı bir öğrencimin gözlerindeki o çaresizlik, o özlem savaşın yıkıcılığının en trajedik özetiydi. Geçmişini geride bırakarak yeni bir ülkede yeni bir hayata başlamak birçok açıdan zordur ve ev sahibi ülkede yaşayan bireylerin empati olgusu çerçevesinde bu insanlarla olan ilişkileri onların ruh hallerine olumlu yönde katkıda bulunmasında oldukça önemlidir. Bu duruma, kampta gerçekleştirdiğim sanatsal proje sürecinde bizzat yaşayarak tanık oldum.” (Saime Uyar).

Tezin bu bölümünde, Malatya Mülteci Kampı'nda gerçekleştirilen “Gri Hayatları Renklendiriyoruz” projesi sürecinde mülteci vatandaşlarla doğrudan iletişim kurarak, sanatın mülteci hayatlar üzerindeki olumlu etkisini kanıtlayan sanatsal bir projenin süreçleri üzerinde durulacaktır.

Zorunlu olarak göçe maruz kalan bireyler arasında en savunmasız kalan grup kadınlar ve çocuklardır. Göç sürecinde ve sonrasında refakatsiz kalan çocuklar ise çok daha fazla zorlukla karşılaşmaktadırlar.

UNICEF'in 2016 Suriye krizi sonuçlarına göre sadece 2016 yılında 60'tan fazla saldırı Suriye'deki okullara ve hastanelere gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Suriye'deki çocukların maruz kaldığı şiddetin boyutlarını çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Savaş sonrası yaşanan dehşetin çocuklar üzerinde bıraktığı genel güvensizlik duygularının oluşması, insanlara ve hayata karşı korku psikolojisinin yerleşmesi kaçınılmaz gerçeklerdir (Fazel vd., 2012; Lustig vd., 2004).

Joanna Santa Barbara, savaşın çocuklukta etkilerinin onların yaşam yörüngelerini yetişkinlerden çok daha fazla etkilediğini belirtmektedir. “Savaşın Çocuklar Üzerindeki Etkisi ve Savaşı Bitirmek İçin Zorunluluk” adlı makalesinde

savaşın çocuklar üzerindeki etkilerini çarpıcı örneklerle ortaya koymaktadır. Çocuklar, savaşlarda hem fiziksel hem psikolojik olarak yetişkinlerden çok daha fazla etkilenmektedirler. Savaş sürecinde ve sonrasında bıraktığı yıkımları değerlendiren Barbara, savaşlarda çocukların yaralanmalarının yetişkinlere göre çok daha fazla olduğunu, sakat kalan milyonlarca çocuğun protez taktırması için ortalama 10 yıl kadar beklemesi gerektiğini, tecavüze uğrayan kız çocuklarının toplum tarafından ötekileştirildiğini, savaşta ebeveynlerini kaybetmiş milyonlarca refakatsiz çocuğun geçim için fuhuş ve tecavüz vakalarına maruz kalarak HIV/AIDS gibi ciddi hastalıklara yakalandıklarını ifade etmektedir (Barbara, 2006).

Ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanların göç sonrası karşılaştıkları faktörlerin ruh sağlıkları üzerindeki etkisine dair birtakım klinik çalışmalar yapılmıştır. Elde edilen bulgularda, adaptasyon güçlükleri, kültür kaybı korkusu, stres bozukluğu semptomları ve duygusal sıkıntılar gibi birçok durumun yaşandığı gözlemlenmiştir (Laban vd. 2005; Steel vd. 1999; Carswell vd. 2009).

Yine, yakın tarihimizde bir grup araştırmacı, savaşın ve yerinden edilmenin Suriyeli mülteci çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya çıkaran birtakım veri analizi ortaya koymuştur. Grup anlatım metodolojisi kullanılarak analiz edilen verilerde; savaşta yaşanan travmatik olaylar, farklı ülkelere kaçış sürecinde yaşanan trajediler, kamplarda karşılaşılan zorluklar, yoksulluk, sağlık ve eğitim sorunları, yerel halktan düşmanlık gibi sayısız sorunlarla karşılaşan mülteci çocuklarda fiziksel ve ruhsal sağlık sorunların oluştuğunu ortaya koymuşlardır (Rizkalla vd., 2019).

Eski yaşamlarından tamamen farklı bir yaşamla karşılaşan mültecilerin hayatlarında sosyal ve kültürel kayıplar gerçekleşmektedir. Savaştan etkilenen çocukların maruz kaldığı travmalar, yüksek oranda depresyon ve anksiyeteye yol açmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda savaş sonrasında da bu hayatların asla savaş öncesinde sahip oldukları potansiyele ulaşamayacakları gerçeğini ortaya koymaktadır (Ehlers ve Clark, 2000; Schottelkorb vd., 2012)

Ancak hayata uyum kapsamında birtakım düzeltici stratejiler ve rehabilite etme durumları üzerinde durmak özellikle savaş mağduru bu çocuklar için hayati önem taşımaktadır. Zarar görmüş çocukların iyileştirilebilmeleri yönünde dünya genelinde çeşitli girişimler gerçekleştirilmektedir (Ehlers ve Clark, 2000; Schottelkorb vd., 2012).

Mülteci çocuklara uygulanan travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) bilişsel bir modeli başarıyla uygulanmıştır (Ehlers, 2000). Yapılan bu kontrollü çalışmada hem çocuk merkezli oyun terapisi hem de travma odaklı bilişsel-davranışçı terapi, semptomları azaltmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Ehlers ve Clark, 2000; Schottelkorb vd., 2012).

Savaşın yaralarını sarmada ailenin varlığı önemli bir etkidir. Ailenin önemine dikkat çeken Kamboçyalı bir çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki mülteci aileler üzerinde yapılan analizler, ailenin yaşamın merkezi olduğu ve travma sonrası süreçte iyileştirici etkisinin büyük olduğu belirtilmiştir (Björn, 2013; Wycoff, 2011).

Dezavantajlı statüsünde yer alan mülteci çocukların yaşadığı sorunlar hayatlarının genelinde bir bütün olarak şekillenmektedirler. Birbiriyle bağlantılı olarak sosyal, ekonomik, psikolojik, sağlık, eğitim ve kültürel alanlardaki sorunlar diğer alanlara da yansımaktadır. Bu alanlar arasında sağlıklı bir bütünlüğün sağlanması için eğitim faaliyetleri mülteci çocuklar için hayati bir öneme sahiptir. Eğitim aracılığıyla bu çocuklar, psikolojik, sosyal ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilir, özgüven ve psikolojik dayanıklılık geliştirebilir ve ev sahibi ülke refahına da katkıda bulunma şansı elde edebilirler (Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği).

Tarihin en kara sayfalarına geçecek olan Suriye İç Savaşı, modern dünyayı geriye götüren toplu felaketlere sebep olmuştur. Özgürlüğü yansıtan Akdeniz'in mavi suları Suriyeli mültecilerin toplu mezarı haline gelmiştir. Savaş felaketinden kaçmaya çalışan binlerce insanın yaşama dair umutları bu sularda son bulmuştur

ve her geçen gün buna yenileri eklenmeye devam etmektedir. Bütün bu felaketlerin yaşanmasında modern görünümlü birçok Batılı ülkenin, yaşanan bu mülteci felaketlerine karşı sınırlarına duvar ördüğü gerçeği de en az savaşın kendisi kadar vahim bir tablodur. Bu durum, aynı zamanda mantaliteden bağımsız yalnızca teknolojiyle sınırlandırılmış bir modernleşmenin de açık bir göstergesidir.

Batı toplumlarına nazaran Türkiye'nin bu durum karşısında gösterdiği tutum, dünya tarihine adını altın harflerle yazdıracak bir öneme sahiptir. Türkiye'nin izlediği "açık kapı" politikası kapsamında milyonlarca Suriyeli mülteci için güvenli bir liman haline gelen Türkiye'de yaşama tutunmuşlardır.

Türkiye, Suriyeli mültecilere karşı yalnızca hukuksal haklar çerçevesinde hareket etmemiş, insanlık görevini de en cömert şekilde yerine getirerek tüm dünyaya örnek teşkil edecek faaliyetler de bulunmuştur ve bulunmaya devam etmektedir.

Ev sahibi toplumların yabancılara karşı edindikleri tutum ve davranışlarda ülkenin önde gelen siyasi liderlerin, yazılı basın ve sosyal medyanın etkisi oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu faktörler, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de yaşadığı süreç içerisinde toplumunun mültecilere yönelik algının şekillenmesinde de etkisini göstermiştir.

Elbette ki toplum içerisinde zaman zaman ayrışmalar oluşabilmektedir mülteciler konusunda. Gerek ekonomik gerek sosyal alanlarda olsun potansiyel suçlu olarak görülen mülteci kesimi her zaman için toplum tarafından sebep gösterilmeye maruz bir kitledir. Ancak, mültecilerin bir sorun değil bir sonuç olduğu gerçeğinin doğru yansıtılması son derece önemlidir. Aksi takdirde mültecilere yönelik olumsuz tutum ve davranışların, onların topluma entegre edilmesinin önünü kapatacağı gerçeği kaçınılmazdır. Bu bağlamda sosyal, siyasi ve idari yönergeleri geliştirmek uzun vadede olumlu sonuçlar yaratacaktır.

Sosyal ve idari yönergelerin yanısıra yeniden yerleşim sürecinde eğitimin önemi de son derece önemlidir. Gelecek nesillerin sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlamada hayati bir role sahiptir.

Bireyin toplumsal gelişimine katkı sağlayan eğitimin yanı sıra sanat, savaşla tanışan toplum üzerinde önemli bir mekanizma yaratmaktadır. Şiddetli savaş ortamlarına maruz kalan çocukların bozulmuş ruh hallerini tedavi etme sürecinde birçok kliniksel, sosyal, ekonomik desteğin yanında sanatın bu süreçteki katkısı oldukça önemli etkiye sahiptir. Sanat, acıyı üreten faktörü ortadan kaldırmaya yardımcı, düzeltici stratejilerle önemli rol oynar. Yalnızca akla değil yüreğe de seslenen özelliği sanatı farklı kılan ayrı bir özelliktir.

Her gün medyadan izlediğimiz Suriye'deki katliamların ve dramların maalesef ki modası geçti. Çocukların savaşta veya batan plastik bir botta hayatlarını kaybetmesi ile yaşaması arasında hiçbir farkın kalmadığı bir dönem içerisindeyiz. Sanatçı ve akademisyen Lütfiye Bozdağ'ın 2015'te savaş konulu bir konferansında belirttiği gibi; "İnsanlar artık savaşlarda ölen çocukların haberlerini sıcak yuvalarında akşam yemeği eşliğinde haber dinlerken izlemekteler ve kanıksamaktadırlar." Acıların, trajedinin göstergelere dönüştürülmesinden mülteciler de paylarına düşeni almaktadırlar.

Ancak bu hayatlara doğrudan tanık olduğunda modası geçen dramların oralarda her gün yaşandığını görmek mümkün. Bu satırların yazıldığı şu an dahi (13 Kasım 2020, 00:16.09) Göç Araştırmaları Derneği (GAR), son 3 günde 110'dan fazla göçmenin Akdeniz'in soğuk sularında hayatlarını kaybettiklerine dair haber geçmektedir. Dolayısıyla her anlamda küresel dünyanın bir parçası haline gelmiş bu sorunun sanatı etkilememesi düşünülemez.

Nisan 2019 tarihinde Türkiye'nin Malatya kentinde bulunan Mülteci Kampı, Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapmış Türkiye'deki kamplardan yalnızca biri. "2019'da bu mülteci kampında Görsel Sanatlar Öğretmeni olarak görevlendirildiğim

süreç içerisinde mülteci halkla yakın iletişim içerisinde kampta yaşayan her bireyin hüznü dolu hikâyelerine tanık oldum. Ancak rahatsız edici bu yaşam öyküleri, sanatı hayatına dâhil etmiş bireylerde birtakım huzursuzluk yaratmaktadır. Bu huzursuzluğun yarattığı etkiyle yeni yaratılara başlangıç yapmış oldum. Medyadan aşına olduğumuz mülteci hayatları trajedilerine birebir tanık olunca, bir Türk vatandaşı olarak ülkemizin ve devletimizin gösterdiği insanlığa katkıda bulunma sorumluluğu içerisinde, yerini yurdunu terk etmiş bu savunmasız insanların hayatlarını iyileştirici birtakım sanatsal faaliyetler gerçekleştirmeye başladım. Özellikle çocuklara yönelik gerçekleştirdiğim “Gri Hayatları Renklendiriyoruz” adını verdiğim bu sanatsal projeye Suriyeli mülteci çocukları dâhil ederek hep birlikte onların gri hayatlarını renklendirmeye çalıştık. Projede çocuklarla birlikte yetişkin gönüllü mülteciler de yer aldı. Aylarca süren proje süresince mülteci halkla daha yakın iletişim içerisinde olan biri olarak, iki halk arasında kültür etkileşimi sağlayan bu tür faaliyetlerin nasıl olumlu etkiler yarattığını bizzat gözlemlemiş oldum. Özellikle çocuklar üzerindeki o “yabancı” kimliğinin yerine “biz” olgusunun yerleştiğine tanık oldum. Ev sahibi ülke üyeleriyle ortak duygularda buluşmak onlar için son derece önemli bir durumdu.” (Saime Uyar).

Sanatın köprü rolü üstlendiği bu proje aracılığı ile planlanmış veya gelişmiş güzel birçok olumlamayı yarattığını görmek, bir kez daha sanatın yüceliğini kanıtlamıştır. Mülteci çocukların karşılıklı iş birliği içerisinde olumlu bir örgütlenme ile hayata karşı olumlu duygular geliştirilmesine imkân sağlanmıştır. Çocuklarda temel becerilerin kazandırılması, yaratıcılığın geliştirilmesi gibi olumlu kazanımlar da elde edilmiştir. Güven, saygı, sevgi ve huzurlu bir atmosferde gerçekleştirilen bu sanatsal faaliyette çocukların iç dünyalarını açabilecekleri bir ortam oluşturulmuştur.

Çocuklar için doğal bir iletişim dili olan sanat, iç dünyalarının yorumlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle savaş çocukları için ayrı bir önem ifade eden sanat, onların duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasında hayati öneme sahiptir.

“Gri Hayatları Renklendiriyoruz” projesi, Türkiye’deki mülteci çocuklara yönelik yapılan sanatsal faaliyetler içerisinde bir ilk olması açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu sanatsal projeyi kapsamlı bir şekilde irdeleyen bu çalışmanın entegrasyon sürecine de olumlu katkılar sağlaması beklenmektedir.

Görsel 60. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).

Hayatın gerçekleriyle erken yaşta tanışmak zorunda kalan savaşın çocukları, barışa, umuda, sevgiye hasret, savaşın tüm acımasızlığını bedenlerinde, ruhlarında taşırlar, hüznü de sevinci de sınırlı yaşarlar. Bir avuç toprağı paylaşamayanların dünyasında nedenini dahi anlayamadıkları bir savaşta geleceklerinden en ağır bedeli öderler. Tıpkı görsel 60’ta olduğu gibi. Eyad, henüz çocuk yaşta ancak yaşadıkları onu bir yetişkin gibi hayata bakmayı mecbur kılmıştır. Gerçekleri kavrayabilecek yaşta olması ve çocuk ruhuyla bunları yaşaması çok daha zor bir durumdur. Suriye’deki akrabalarını, arkadaşlarını, evlerini yüreğindeki sevgi ve özlem duvarıyla savaş bombardıman uçaklarından koruyan bu resminde, savaşın acımasızlığına karşı olan çaresizliği ve yarattığı bu eserine eklenen hüznü bakışları yaşananları en yalın haliyle sergilemektedir.

Proje süresince kampta yaşayan tüm çocukların duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmuştur. Kampın duvarlarında çocukların iç dünyalarından şekillenen sanatsal görsel çalışmalarla kamp alanı sıcak, rengârenk bir alana dönüştürülmüştür. Birçok sosyal aktiviteden mahrum bu çocuklar için bu aktiviteler hem ruhsal hem fiziksel anlamda oldukça etkili olmaktadır.

Görsel 61. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).

Kollektif olarak gerçekleştirdikleri çalışmalarda çocuklar, birbirinden aldıkları ilham ve cesaretle duygularını daha rahat bir şekilde ifade edebilmişlerdir (Görsel 61).

Görsel 62. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m).

Proje kapsamında yer alan birçok görselde de görüldüğü gibi, gülen çocukların dahi gözlerinde bir hüznün vardır. Gülmeye, kahkaha atmaya hakları yokmuş gibi ürkek, çekingen, mahcup bir ifade hâkimdir yüzlerinde. Birçoğumuzun algısında şekillenen, “Suriyeliler savaştan kaçıp ülkemize geldi.” cümlesi, onların yaşadıklarına yakından tanık olduğunda bu cümlenin ne kadar basit, yalın ve duygusuz olduğunu anlayabilmek mümkündür. “Tüm yaşanmışlıklara rağmen geçmişe güzel bir anı bırakmak adına birbirimize olan sevgimizi, hepimizin isimlerinin yer aldığı bir sevgi kalbinde birleştirdik” (Saime Uyar) (Görsel 62).

Kaybetme duygusunu en derinden yaşayan bu çocuklar, birbirlerinin isimlerini kalbin içerisine yazdıklarında dahi birlikte sığındıkları bu kamp alanından bir gün her birinin bir yere dağılacağına farkındalar ancak bu duvarlar üzerine bıraktıkları bu duygularla geleceklerine birer anı bırakmanın huzurunu yaşamışlardır.

Görsel 63. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 mx7m 2,4 m)

Savaşın tüm dehşetini küçücük yüreklerinde taşırlar ancak ufacık bir sevgiye, ilgiye tüm yürekleriyle karşılık verirler. İç dünyalarındaki trajediyi resmederken dahi gülen gözleri hayata adeta meydan okur. Yarattıkları her resimle gurur ve öz güven duygusunu yaşayıp bunu yaşlılarıyla paylaşmaları onların kamp sınırları içerisinde yapabilecekleri en verimli aktivite olmuştur (Görsel 63).

Görsel 64. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

“Her ne kadar savaş büyükler çıkarsa da asla çocukların gülüşlerini yok edemezler” düşüncesinin en net kanıtıdır bu fotoğraf (Görsel 64). Savaşlara rağmen

çocuklar yaşayacak, savaşlara rağmen çocuklar gülecek, umutlar tükense de daima yeni umutlar yeşerecektir.

“Çocuklarla birlikte kampın duvarlarına resimler yaptığım bir gün, yaşlı bir amcanın gelip “Hepimiz sana dua ediyoruz, çocuklarımızın yüzünü güldürdün.” demesi bende anlatılması güç, derin bir etki yarattı. Savaşı yaşamamış olsak da bizleri ortak noktada buluşturan sanat aracılığıyla aynı duyguları paylaşarak birbirimizin ruhuna dokunmanın verdiği ruhsal doyum sanatın ölçülemeyecek zenginliğinin kanıtıdır.” (Saime Uyar).

Hangi dilden, dinden, ırktan, milletten olursak olalım, aynı gökyüzünü paylaşıyoruz ve bu çocuklar hepimizin geleceği ve bütün bu farklılıkları tek çatı altında buluşturan sanat, daima tarihe tanıklık edecek ve tarihi etkileyecek önemli bir alandır.

Sanatın iyileştirici gücünü kamptaki çocukların yüzlerinden okumak, yapılan eylemin ne kadar gerekli olduğunun da bir kez daha farkında olmamızı sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler İçin Yüksek Komiser Politika Geliştirme ve Değerlendirme Hizmeti (PDES), aile içi şiddetten savaşla ilgili travmalara kadar çok çeşitli durumlarda hastaların tedavisine yönelik çeşitli sanat terapileri ve sanatsal faaliyetlerin etkisini araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre sanatın iyileştirici özelliklerinin anekdot bazında iyi bilindiğine dikkat çekilmiştir. Özellikle mülteci kamplarında gerçekteştirilen sanatsal faaliyetlerin etkililik oranlarını değerlendiren PDES, sanatsal faaliyetlerin mülteci bağlamalarında bütüncül insani gelişme için önemli bir araç olarak değerlendirilmesini savunmaktadır (Awet, 2011).

Görsel 65. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).

Suriye’de savaşta evlerine düşen bombanın düşmesi üzerine annesini kaybeden Nadia, o sırada komşusuna gittiğinden şans eseri hayatta kalabilmiş bir kız çocuğu. Babasının Suriye’de kaldığını ancak yaşayıp yaşamadığından yıllardır hiç haber alamamışlar. Babaannesi ve kardeşleriyle Türkiye’ye sığınan binlerce aileden sadece biri. Süreç içerisinde babaannesini kaybeden Nadia kardeşlerini de alarak Türkiye’deki bir akrabasında yaşamlarına devam etmeye çalışmaktadırlar.

Kampta eğitim hayatına devam eden Nadia, arkadaşlarıyla beraber proje süresince bir araya gelerek duygu ve düşüncelerini temsil eden görsel sunumlar gerçekleştirmişlerdir (Görsel 65, 66, 67). Çocuk yaşta kardeşlerine ebeveynlik yapan Nadia, bu sanatsal aktivitelerin kendisine huzur verdiğini, hayatında severek yaptığı tek şey olduğunu ifade etmiştir.

Görsel 66. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).

Görsel 67. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).

Görsel 68. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 2,7 m x 14,50 m).

Tarihsel süreç içerisinde sanatın farklı şekillerde değerlendirilebileceğini ifade eden sanatçı ve akademisyen Cebail Ötğün, Yansıtmacılık ve Marksist kurama dayanan Toplum Merkezli Yaklaşım biçiminde sanatın, dış dünyada gördüğümüz gerçekçiliğin bir yansıması olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda değerlendirdiğimizde, bu gerçeklikte yer alan mülteci hikâyeleri, buradaki sanatsal yapıların özünü oluşturmaktadır (Görsel 68) (Ötğün, 2008).

“Hep birlikte ortak duygularda buluşarak, hislerimizi, duygularımızı özgürce aktardığımız yeni bir yaşam alanı oluşturmuştuk. Ağaç dahi olmayan bu yaşam alanlarının bu şekilde sıcak, canlı renklerle donatılması en küçüğünden en yaşlısına kadar herkes üzerinde pozitif etki yaratmıştı. Özellikle kendi duygularının bu duvarlarda canlandığını görmeleri onlar için çok daha anlamlı ve önemliydi.” (Saime Uyar). Bu görselde (Görsel 68), kırmızı duvar üzerine işlenmiş ağaç yapraklarında Nadia ve arkadaşlarının geleceğe dair hayallerini yazdıkları ve bunların bir ağaçta yeşermesi dileğiyle görsel yaratılara dönüştürdükleri bir kompozisyon yer almaktadır.

Görsel 69. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 630 cm x 270 cm).

Görsel 70. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 630 cm x 270 cm).

Vatansızlığı en fazla vatanını kaybetmiş insanlar bilir. Çocuğu, genci, yaşlısı herkes vatan özleminin acısını ortak yaşar. Tüm çocukların vatan özlemi çekmeden büyüyecekleri bir dünyadan hepimiz sorumluyuz. Yukarıdaki görsel (Görsel 69, 70), kampın ana girişinde yer alan mekânda yer almaktadır. Tüm kamp sakinlerinin neredeyse her gün geçtiği mekânda yer alacak bir sanatsal yaratının herkese hitap

edebileceği ortak bir duyguyu vermesi düşüncesiyle oluşturulmuştur. Şair Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Memleket İsterim" adlı şiirinden alınan dizelerle mültecilerin vatan özlemlerine vurgu yapılmıştır.

Görsel 71. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).

Kamptaki kamusal alanda yer alan bu yapıt (Görsel 71,72,73) tüm mültecilere ithafen oluşturulan bir çalışmadır. Görseldeki portre herhangi bir kişiye ait değildir. Dünyanın merkezinde yer alan ancak kimliksiz, vatansız milyonlarca mülteciyi temsil eden bir ifadedir. Tıpkı mülteci çocukların gözlerindeki o ürkek, hüzün, korku dolu bakışlar burada da ön plana çıkarılmıştır. Her ne kadar kampın birçok alanında göze hoş gelebilecek, çocukların mutlu olabileceği sevimli, süslü, gösterişli görsel resimler oluşturulmaya çalışılmışsa da perdenin arkasındaki trajediyi görmezden gelmemiz imkânsızdır.

Görsel 72. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).

Görsel 73. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).

1957 yılında Duchamp “Sanat yapıtının sadece ve sadece sanatçı tarafından gerçekleştirilmediği”, izleyicinin bakış açısının da sanatın özündeki değişmez maddenin hayati önem taşıyan “tözel değişimini” etkilediği fikrini ileri sürdüğü “Yaratıcı Eylem” (The Creative Act) başlıklı konferansında da öne sürüldüğü gibi (Hopkins, 2018), bu çalışmada da her izleyici, temelinde acı olan farklı duygularla eseri tamamlayacaklardır. Kampa giren Türk bir idareci, siyasetçi, vatandaş ile vatanını kaybetmiş bir mültecinin kendi algısında oluşturacağı duygu farklı olacaktır ve her bireyin duygu ve düşüncesinde farklı tamamlanacaktır eser.

Görsel 74. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (1000 cm x 270 cm).

Hayatlarında ilk kez boyayla ve fırçayla tanışan bu küçücük çocuklar, duvara sürdükleri her bir fırça darbesiyle yeni bir yaratıyı, değişimi yapabilme mutluluğunu yaşayan bu küçücük çocuklar (Görsel 74) sanatın en masum yaratıcılarıdır. Onlar için kamp alanındaki bir duvarda resim yapmak, duvar yüzeyini boyamak belki de hayatlarında ilk kez değer ve saygı duygusunu da onlara yaşatmıştır. Çünkü mülteci ailerde özellikle Suriye kültürüne baktığımızda aile fertlerinin sayısı oldukça fazladır ve bu durum zaten mevcut imkânlarda çocuklara gösterilen ilgiyi daha da azaltmaktadır.

Görsel 75. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

Görsel 76. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 m x 7m 2,4 m).

“Daima önemli mesajlar verme kaygısıyla sanatını icra eden İngiliz sokak sanatçısı Banksy’nin eserlerinden esinlendiğimi ortaya koyan bu eserde (Görsel 75, 76), kampta yaşayan tüm halka özellikle çocuklara, her şeye rağmen “Hayat güzeldir” sloganının yer aldığı bu duvar resmiyle duygularımı iletmek istedim.”

(Saime Uyar). Umut, parçalanmış hayatlara iyi gelebilecek tek ilaçtır. Umudun yitirilmesi savaşta en yakını kaybeden bir insanın yaşayacağı yıkım kadar tehlikelidir. Sadece mülteci bireyler için değil tüm insanlar için geçerli durumlar vardır. Birey çoğu zaman karşılaştığı olumsuzluklarla nasıl baş edeceğini, nelerin çözüm olabileceğini bilir ancak buna rağmen ruh halini buna hazırlayabilecek bir duygusal yardıma ihtiyaç duyar. Bazen bir kitap bazen bir müzik veya bir resim, benliğin güçlendirilmesine yardımcı olabilmektedir. Özellikle hafızada kalıcılığı ve etkisi çok daha güçlü olan görsel imgeler bu tür durumlarda çok daha etkili olabilmektedirler. Bu yapıtta da bütün bunlar hedeflenerek oluşturulmuştur. Tüm yaşananlara rağmen hayatın yaşanılır olduğu ve her zaman için umudun varlığı vurgulanmıştır.

Görsel 77. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 3 m x 7m 2,4 m).

Yeryüzünde dili, dini, ırkı, rengi farklı olan binlerce, milyonlarca mülteci vardır ve bunların kaderlerinde daima bir göç vardır. Aidiyetsizlik duygusunun mülteci yaşamları boyunca hüküm sürdüğü bir gerçektir. Bu çalışmada (Görsel 77) göçmen kuşları temsil eden ancak baharın renk cümbüşüne rağmen siyahın bahtsızlığına bürünmüş olduğu vurgulanmaktadır.

Görsel 78. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Duvar üzerine akrilik, 640 cm x 270 cm).

Orta Doğu coğrafyasında çocuk olmak, korku ve ölümün gölgesinde yaşanmayan çocukluğun ifadesidir. Bu çocuklar hemen her şeyi dile getiremezler, hayatlarından nelerin çalındığının farkında olamazlar çoğu kez. Hayatın yalnızca Orta Doğu'da kendilerine çizilen kaderden ibaret olduğu yanılgısını yaşarlar. Bazen hayatları boyunca bu algının gölgesinde ömürlerini tüketirler, gerçeklerden habersiz. Onlara sunulan bir avuç sevginin, küçücük mutlulukların değeri oldukça büyüktür onlar için (Görsel 78). “Bu sanatsal faaliyetler aracılığıyla onlarla kurduğum iletişim sayesinde hayatlarına daha yakından dokunabildim. Onların da bir “yabancı”ya karşı olan çekingen halleri yerini güven, huzur ve sevgiye bırakmış oldu. Herhangi bir zamanda veya ortamda onlarla bu şekilde iletişim kurulması çok daha zor bir durumdur.” (Saime Uyar). Sanatın onlara sunduğu bu huzurlu atmosferde tüm sınırların kaldırıldığı, ortak bir sevgi dili kurulmuştur.

Görsel 79. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (3 m x7 m 2,4 m).

Görsel 80. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (3 m x7 m 2,4 m).

“Yaklaşık 10 mülteci vatandaşıla bir araya gelerek bu konteyner duvarına ne çizeceğimizi kararlaştırdığımız bir gün mülteci genç kızlar boş bir kalp çizelim ve içerisine hepimizin ortak düşüncesini ifade eden vurgulu bir cümle yazalım dediler. Ufak bir anket etkinliği gerçekleştirildi ve anket sonuçlarında “Savaşlar bitsin,

çocuklar mutlu olsun” mesajının yazılmasına karar verildi ve ankete katılan herkes bu cümleye birer harf çizerek mesajlarını görsel sunuma aktarmışlardır (Görsel 79, 80). Ankete çoğunlukla kadınlar ve genç kızlar katılmışlardır. Ancak fotoğraflarının çekilmesini istemediklerinden çalışma esnasında görüntüleri alınmamıştır.” (Saime Uyar).

“Kamp sakinlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan gençlerle bir araya gelip iletişim kurmak çocuklar ve yetişkinlere nazaran daha güç bir durumdur. Özellikle ergen yaşlardaki erkek bireyler için bu durum çok daha imkânsız bir durumdur. Ancak sanatın tüm bireylere ulaşabilme gibi mucizevi bir zenginliği vardır. Projeye dâhil olan gençlerin ilgi ve alakalarını göz önünde bulundurarak onlara, hayata pozitif bakabilmeyi sağlayıcı, onların dünyalarına hitap eden ve bütün bunları, onlar üzerinde etkili olabilecek bir karakterle birleştirerek sunmaya çalıştım. Ünlü müzisyen Bob Marley’in insanda pozitif etki bırakan gülümseyen portresi ve özlü sözlerinden biri olan “Yaşadığın hayatı sev, sevdiğin hayatı yaşa” ile gençlerin dünyasına seslenmeye çalıştım. (Görsel 81, 82) (Çalışmada kendileri de yer almıştır ancak fotoğraf çekirmek istemediklerinden görselleri mevcut değildir)” (Saime Uyar).

Görsel 81. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (5000 cm x 270 cm).

Görsel 82. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (5000 cm x 270 cm).

Görsel 83. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye).

Kimisi savaşı doğrudan yaşamış, savaşta sevdiklerini, yakınlarını kaybetmiş, kimisi Türkiye’de dünyaya gelmiş. Yakınlarını, ülkesini yalnızca bir fotoğraf karesinde görmüş çocuklardır. Türkiye’deki Suriyeliler içerisinde ülkelerindeki iç savaş dolayısıyla herhangi bir yakını kaybedenlerin oranı %95,1 gibi yüksek bir orana sahiptir. AFAD raporunda ise bu oran daha özele indirgenerek araştırılmış

olup ve elde edilen verilere göre bir aile üyesini kaybetmiş olanların oranı yaklaşık %34, aile üyelerinden birisinin yaralandığını belirtenlerin oranı %32 olarak belirlenmiştir (Koyuncu, 2014).

Ne herhangi bir göçte ne de mülteciliğe giden yolda hiçbir fikri sorulmayan, seçenek tanınmayan kesim şüphesiz ki çocuklardır. Leon ve Rebecca Grinberg'in de ifade ettiği gibi (1989) "Ebeveynler gönüllü olarak ya da istemeden göçmen olabilirler ancak çocuklar her zaman 'sürgün' edilmişlerdir. Ayrılmaya karar verenler onlar değildir ve istedikleri zaman dönmeye karar veremezler..." (Volkan, 2017).

"Dedesini, amcalarını, halalarını, teyzelerini, birçok akrabasını yalnızca isimleriyle tanıyan sayısız çocuktan yalnızca biri Roshan. Türkiye'de doğmuş ancak uzaklarda da olsa bir vatanının olduğunu ancak vatanında yaşamının mümkün olmadığını büyüklerinden öğrenmiş. Kamptaki tüm çocuklar gibi bu etkinlikte kamp duvarlarının herhangi bir yerinde resimler yapmak onlar için 'ben de varım' duygusunun en can alıcı noktasını oluşturuyordu. 'Bu duvar senin, içinden ne geliyorsa ne yapmak istiyorsan onu çiz' dediğimde Roshan masum bir dalgınlıktan sonra 'Suriye'deki dedemi, amcamı, kuzenlerimi ve Türkiye'deki ailemi bir arada çizmek istiyorum.' diye ifade etmişti. Roshan'ın hayali, arzusu parçalanmış ailesini bir arada görmeyi ve bunun resmini duvara çizerek (Görsel 83) duygularını ifade etmişti." (Saime Uyar).

"Proje süresince kampın kapısından içeri girdiğimde yolumu gözleyen çocuklarla karşılaşmak, akşam olmasını istemeyen çocuklarla kampın duvarlarında resimler yapmak, onlarla aynı duyguyu yaşamak, aynı atmosferi paylaşmak benim için de hayatımda unutamayacağım en değerli zamanlar olacaktır." (Saime Uyar).

3.4. Malatya Mülteci Kampı'ndaki Çocukların Fotoğraflar Üzerinden Yorumlanması

Sanat içerisinde ayrı bir öneme sahip olan fotoğrafın, gerçeği yansıtırma konusu yüzyıllardır bilinen bir gerçektir. İzleyiciyle doğrudan iletişime geçer, saf, katıksız bir gerçeklik sunar. Zamana tanıklık ederek yaşanan olayları objektif bir çizgide ve kronolojiyle sunma açısından tarihe kaynaklık etme konusunda da oldukça başarılıdır.

Fotoğraf sanatı, herkeste aynı etkiyi bırakmayabilir ancak gerçekçiliği konusunda herkeste yarattığı algı aynıdır. Sürekli olarak dijital bir çağa kayan küresel dünyada, sunulan görsel belgelerin yazılı metinlerden veya sözlü sunumlardan daha özgün ve daha gerçekçi olduğu aşikârdır.

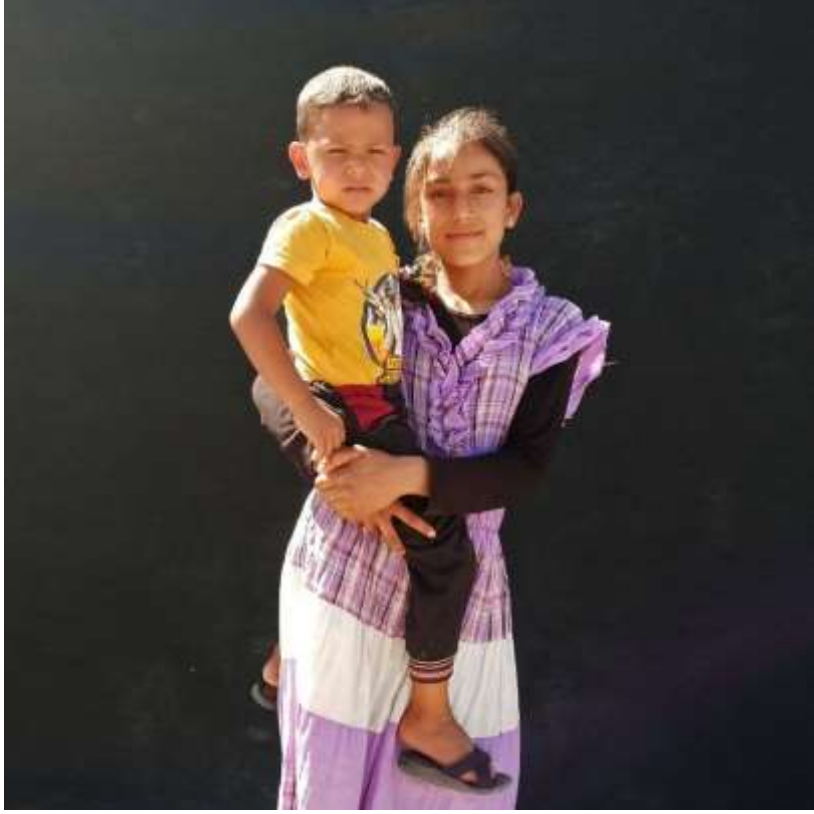
Özellikle toplumsal konularda hassasiyet gerektiren konularda birey/izleyici üzerinde potansiyel olarak oldukça etkilidir. Yalnızca sanat alanında değil hayatın her alanında görselliğin etki gücü daima daha kalıcıdır. İşitilen bir ögenin izleyicide bıraktığı etki gücü daha sınırlıyken fotoğrafın bıraktığı etki çok daha uzun süre etkili olabilmektedir. Çoğu durumda sözle ifade edilmeyeni tek bir karede sunan fotoğraf için Susan Sontag, "Fotoğraf, hayatımızı kuşatan televizyon, video, filmler gibi kesintisiz görüntülerden biridir. Ancak iş "hatırlama"ya geldiğinde fotoğrafın daha derinden bir can acıtma ve insan zihninde daha derin iz bırakma gücüne sahip olduğunu ifade etmiştir (Sontag, 2005).

Görsel 84. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

“Mülteci kampında çekilen bu fotoğraf kareleri, günün herhangi bir saatinde gerçekleştirilmiş anlık çekimlerdir. Gün içerisinde kamp alanında koşturup oynayan bu çocuklar, çocuk yüreklerinde ve yüzlerinde acıyı, korkuyu, isyanı, sevgiyi ve umudu derin bakışlarında hissettirirler. Çocuk bedenlerinde koca yükler taşırlar. Yukarıdaki fotoğraf karesinde (Görsel 84), Ayla adlı mülteci kız çocuğunun kardeşini kucağında ustaca taşıması, yüzündeki derin, hüznün dolu bakışlar o çocuk bedeninden ne kadar uzak olduğunun çok belirgin şekilde ortaya koymaktadır. Arka planda uzayıp giden mülteci konteynerleri ise mülteci krizinin sonsuzluğunu hissettirir gibi bir hava hissettirmektedir.” (Saime Uyar).

Sayırsız kız çocuğu Sevsen’le benzer kaderi yaşamaktadır (Görsel 85).

Görsel 85. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

Görsel 86. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

“Marwa, belki birçoğumuzun yetişkin yaşlarına geldiğimizde karşılaştığımız zorluklarla çocuk yaşta tanışan mülteci çocuklardan yalnızca biri (Görsel 86). Yaşından ve çocuk bedeninden büyük sorunlar ve sorumluluklar karşısında oldukça cesur ve sabırlı tutumuyla buruk bir hayranlık uyandırmıştı. Yüzünde her ne kadar hüznü dolu yaşanmışlıklar barındırıyor da hayata karşı dimdik, cesur, gelecek kokan umut dolu bakışlar tıpkı başındaki örtü kadar canlı ve etkileyicidir. Kendi elleriyle taktığı başörtüsündeki estetik biçim, her ne olursa olsun hayat devam ediyorsa en güzel haliyle hayatı yaşamak gerektiğinin sembolü gibidir. Hatta izleyicinin mülteci hayatlarına yönelik algısındaki umutsuzluğu silecek kadar etkilidir.” (Saime Uyar).

Görsel 87. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

“Bazı fotoğraf kareleri vardır, fotoğrafçı sadece sessizce çeker ve uzaklaşmak ister. Çünkü ölümsüzleştirmeye çalıştığı o karelerde zaten yaşanmamışlıklar, yok edilmişlikler vardır. Dolayısıyla varılmayan bir yaratıyı ölümsüzleştirme gibi bir çelişkiye girmiştir. Yukarıdaki fotoğraf karesinde sadece objektifime bakmasını rica ettiğim mülteci bir kız çocuğun bakışlarıyla yüzyüze geldiğim saniyelerde bende bıraktığı etkinin ölümsüzlüğünden emindim artık. Hüzün, öfke, kaybedilmişlik. Çalınan çocukluğunun ve geleceğinin öfkesini yansıtan oldukça etkileyici karelerden biridir (Görsel 87).” (Saime Uyar).

Görsel 88. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

“Bir kez daha savaşın bir insanlık suçu olduğunu hatırlatan çarpıcı bir kare (Görsel 88). İnsan ruhunda savaşın yol açtığı tahribatı, hiçbir şeyden haberi dahi olmayan küçücük bir çocuğun yüzündeki acı dışavurumu.” (Saime Uyar).

Savaşın, yerinden edilmenin, mülteci olmanın, tüm bu olup bitenlere akli eremeyecek kadar küçük olan çocukların kimi anlarında kahkaha saçan gülücükler kimi zaman da sanki tüm bu olanlardan haberdar bakışları son derece dokunaklıdır. Bazıları doğrudan savaşı yaşamamış olsa da savaşı yaşamış aile ortamında doğmuş olmak, büyümek onların hayatlarının şekillenmesinde son derece etkilidir. Savaşın etkisini önceden yaşayıp savaş kavramını sonradan öğrenecek olan sayısız çocuklardan yalnızca biri (Görsel 88).

Fotoğraf sanatının olanı tüm çıplaklığıyla aktardığı, görünmeyeni görünür kıldığı, anlatılmayanı anlattığı gerçeği, tüm bu fotoğraf karelerinde belirgin bir şekilde ortaya konulmuştur.

Kampta yaşayan bütün çocuklar aynı olmasa da yüzlerindeki ifadeler çoğunda ortaktır. Acı, hüzün, umut tüm duyguları en yoğun haliyle yüzlerinde barındırırlar. Yukardaki fotoğraftaki ifadede masumiyet, sevgi, hüzün ve o mahcubiyet, izleyicide derin suçluluk ve hüzün hissettirmektedir.

Görsel 89. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

Savaşın en ağır yükünü daima kadınlar çekmektedir. Yukarıdaki karede her şeye rağmen ayakta durmanın gücünü ifade eden bakışlar bir cesaret, güven duygusu sunmaktadır. Arka planda bir ailenin göç ettiği görüntüsü mevcuttur. Mülteciliğin kaderinde daima devam eden göçün en net kanıtıdır aynı zamanda. Belki de hayatları boyunca hep “yeni umutlar” peşinde ordan oraya savrulacak hayatların fragmanlarından yalnızca biridir görseldeki göçün hikâyesi (Görsel 89).

Görsel 90. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

Roshan, Suriyeli kadınlardan yalnızca biri. Kadınlar savaşta da barışta da duygu yüklüdürler. Acıyı iliklerine kadar hissederler. Savaşta parçalanmış ailelerinden uzakta çaresizliğin, yokluğun içerisinde çocuklarına umut olmak zorundadırlar. Kendilerini düşünecek lüksleri yoktur, kendilerini çocuklarına adanmış, tüm fedakârlıklarını cömertçe sundukları çocuklarına, ailelerine hayatlarını feda etmişlerdir. Ancak tüm bunlara rağmen ellerinden geldiğince yüreklerindeki sevgiyle hayatı güzelleştirmeye çalışırlar. Tıpkı görseldeki Roshan'ın hüznü dolu bakışlarının yanında giyimindeki zarafetin uyumu gibi. Kadınlar, savaşta da olsa güzelliğin, naifliğin ve estetiğin sembolüdür (Görsel 90).

Görsel 91. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

“Bazen bazı hayatlar vardır ki savaş dahi etkileyememiştir onları. Kaybedecek umutları yoktur onların. Savaşın tesir etmediği yalnız hayatlardır onlar. Fotoğraftaki kadın, o yitirilmiş hayatlardan yalnızca biri (Görsel 91). Savaşın dahi eşit davranmadığı hayatlardan biri. Hayatı boyunca yoksulluğun içerisinde yalnız başına çocuklarına kol kanat germiş bir kadın, bir anne. Savaşın ardından yerinden yurdundan edilmiş insanlardan yalnızca biri. Nereye gideceğini, nereye gönderileceğini, bundan sonraki hayatının nasıl olacağı hakkında hiçbir bilgisi yok. Tebessümlü bakışlarının ardında koca bir yitirilmişlik, dramlarla dolu bir geçmişi var. Hayat nereye savurursa oraya gidecek bir hayat. Çünkü tutunacağı hiçbir dalı yok. (Kendisiyle yaptığım özel bir röportajdan.)” (Saime Uyar).

Hakikatin yansıtılmasında güçlü bir rol üstlenen fotoğraf, bir baş kaldırıdır ve aynı zamanda ayna işlevi de görür ve bireyin kendini sorgulamasına aracılık eder.

Tüm bu görsel sunumlarda, sanatı gerçek hayattan ayıran sınırların tükendiğini görmekteyiz. “Burada amaç, dramatize edilmiş kişisel bir etkileşim yaratmak değildir. Sanatın gerçekliğe indirildiği bu fotoğraf karelerinde kendi duygularımdan bağımsız şekilde acı çeken bu insanların hüznü dolu sessiz çığlıklarını duyurmayı ve ev sahibi ülke olarak toplumumuzun karşı karşıya kaldığı bu sorunların farkında olmalarına katkıda bulunmaya çalışılmıştır.” (Saime Uyar).

Görsel 92. Saime Uyar, 2019. (Malatya Mülteci Kampı, Türkiye). (Fotoğraf).

Hron'a göre göçmenlik; evi kaybetmek, yiyecekleri kaybetmek, yerel müziği kaybetmek, sosyal gelenekleri kaybetmek, ana dili kaybetmek ve sevdiklerini kaybetmek gibi birtakım kayıplar içerir. Göçmeler kaybolan bütün bu kavramlar için yas tutarlar ve kendilerine ilişkin kayıplarla dolu bu görünüme kahrolurlar. Kayıplara ilişkin keder ve üzüntü var olmaya ilişkin bir çabayı beraberinde getirir. (Yürüten, 2019). Ancak bu kayıplar mülteciliğin kaderinde daima kalıcı hale dönüşür. Edindikleri her yeni mekân onlar için sadece geçici bir yaşam alanından ibaret olamamaktadır ve bu değişimde çoğu kez onların herhangi bir onayı yoktur ve ortalama 7-8 kişilik bir ailenin sahip olduğu yalnızca birkaç parça eşyadan ibarettir (Görsel 92).

“Mültecilerin kendi duvarlarına işlenen duygu ve yaşamlarını süreç içerisinde kendi tuvalerime de taşıdım (Görsel 93, 94, 95). Genellikle rahatsız olduğum temalar veya beni umuda sürükleyen etkileşimler tuvalime yansır. Burada da aidiyet duygusunu, bir yere bağlılığı simgeleyen ağaç kavramı ile hiçbir yere ait olamayan,

kimliksiz mülteci çocukların fotoğraflarıyla oluşturduğum armonide bir çelişkiyi vurgulamaya çalıştım. Umudu, yaşamı simgeleyen ağaç burada zifiri karanlıkta en kötü mevsimini yaşamaktadır. Belki şu an dünya üzerinde umuda yolculuk eden milyonlarca mülteci vardır ancak karanlığa gömülmüş sayısız mülteci yaşamdan koparıldı.” (Saime Uyar).

Görsel 93. Saime Uyar, 2019.(Tuval üzerine yağlı boya, 115 cm x 140 cm).

Görsel 94. Saime Uyar, 2019.(Tuval üzerine yağlı boya, 115 cm x 140 cm).

Görsel 95. Saime Uyar, 2019.(Tuval üzerine yağlı boya, 120 cm x 140 cm).

Görsel imgenin yazı dilinden daha güçlü ve etkileyici olduğu aşikârdır. Ancak bu görsel imgeye ses efekti eklendiğinde çok daha güçlü olabilmektedir. Bu bağlamda videoart, kısa belgesel gibi çalışmalar çoğu zaman bu duruma önemli katkılar sunmaktadır. Mülteci yaşamlarını en yalın haliyle izleyiciyle buluşturan iki videoart çalışması Malatya Mülteci Kampı'nda gerçekleştirilen “Gri Hayatları Renklendiriyoruz” adlı projenin içeriğinden oluşturulmuştur.

Üç kısa belgesel filmi, Malatya'da yaşayan farklı mülteci yaşamlarını konu edinmiştir.

Bir kısa belgesel film; İzmir Torbalı'da yaşamını sürdüren mültecilerin hayatlarını konu edinmektedir. Yine buradaki insanların hayatlarını konu edinen bir videoart çalışması yer almaktadır. “Mülteci Hayatlar Serisi” olarak adlandırılan bu çalışmaların detayları ayrıntılı şekilde bu bölüm içerisinde verilmektedir:

Mülteci Hayatlar 1: Bu çalışmada, Malatya Mülteci Kampı'nda yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşamlarından kesitler sunulmaktadır

Bu video çalışmasında; Suriyeli mültecilerin yaşamlarını sürdürdüğü Malatya Mülteci Kampı'ndan birçok farklı kare yer almaktadır. Özellikle 2019 yılında kamp içerisinde gerçekleştirilmiş olan “Gri Hayatları Renklendiriyoruz” adlı sanatsal proje süreci ele alınmıştır. Konteyner duvarlarına resim yapan çocuklar, onları izleyen akranları ve kamp sakinleri yer almaktadır. Sanatın gerçek hayatlarla buluştuğu bu kamusal alanda görselleşen karelerde tamamen spontane durumlar söz konusudur. Çalışmada yer alan fotoğraf ve video çekimleri kampta öğretmenlik yapan ve aynı zamanda projenin yürütücüsü ve uygulayıcısı olan Saime Uyar ve mülteci çocuklar tarafından çekilmiştir. (Çoğunlukla telefon ile çekimler gerçekleştirilmiştir).

Kamusal alanda gerçekleştirilen bu faaliyetler geniş çerçeveden ayarlanan kompozisyonlar halinde fotoğraf ve videoya dönüştürülmüştür.

Fotoğrafta “an”ı yakalama ve kaydederek ölümsüzleştirme isteği, fotoğraf sanatının ortaya çıkışıyla günümüze değin güncelliğini koruyan bir kaygı olmuştur. Burada da çocuklar yaptıkları resimlerle fotoğraf veya video çekimlerinde yer aldıklarında kendilerini daha değerli ve mutlu hissetmişlerdir. Özellikle, bir gün bu kamptan herkesin ayrılıp farklı yerlere dağılacağı söylentileri ardından yaşanan bu an’ları ölümsüzleştirme ve geleceğe birer anı bırakma duygusu çok daha belirgin bir hal almıştır.

“Onlar için çekilen bu karelerin kendilerinde olup olmamasının bir önemi yoktu, önemli olan kayıt altına alınmasıydı” (Saime Uyar).

Çekilen fotoğraf ve videoların büyük çoğunluğu profesyonelce çekilmemiştir. (Kamp koşulları, daha çok projenin uygulama süreciyle ilgilenilmesi ve “anın yaşanmasına” daha fazla önem verilmesi gibi etkenlerden dolayı).

Yapılan sanatsal çalışmalar, yaratıcıları ve izleyicileriyle aynı karede yer almaktadır. Gerçek hayatların, yaşanmışlıkların, yaşanmamışlıkların, acıların, anıların, özlemlerin, umutların ve sevinçlerin yer aldığı bu fotoğraf ve video kareleri en yalın ve saf haliyle bir bütünü oluşturmaktadır. Bu bütünden oluşan “Mülteci Hayatlar 1” adlı bu çalışma, mülteci hayatlar dramını tarihe not düşecek sanatsal bir belge niteliğindedir.

<p>Plan1</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan2</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan3</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan4</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan5</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>

<p>Plan6</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan7</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan8</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan9</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>

<p>Plan10</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan11</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan12</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan13</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan14</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>

<p>Plan15</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan16</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan17</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan18</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>

<p>Plan19</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan20</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan21</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan22</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan23</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>

<p>Plan24</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan25</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan26</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan27</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>
<p>Plan28</p>		<p>Mülteci Hayatlar 1</p>

Plan29		Mülteci Hayatlar 1
Plan30		Mülteci Hayatlar 1

Mülteci Hayatlar 2: Bu çalışmada Malatya Mülteci Kampı'nda yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşam alanlarında yer alan bir duvar resmindeki sloganın mülteci yaşamlarıyla tezzatlığı sorgulanmaktadır. Çalışmada; Saime öğretmen ve kamptaki mülteci çocuklar tarafından kamptaki bir konteyner okulun duvarına çizilmiş ünlü sanatçı Bob Marley'in portresi ve kendisine ait olan *"Yaşadığın hayatı sev, sevdiğin hayatı yaşa"* sloganı yer almaktadır. Bob Marley'in portresinin bu okul duvarında çizilmesi, daha çok ergen yaşta olan gençlere yönelik tercih edilmiş bir seçimdir. Mülteci bireyler arasında önemli bir nüfusa sahip genç bireyler için mülteci olmak, mülteci yaşamak çok daha zordur. Duygularını dışa aktarma konusunda daha çekingен ve ürkek olan bu kesime yönelik gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı; ilgi duyabilecekleri bir karakter seçimi, sanata ilgi duymalarını sağlamak ve bu vesileyle duygularını dışa aktarmalarına yardımcı olmaktır. Bob Marley'e ait bu özlü cümlelerin seçilmesi de yine tesadüfi değil, bireyin hayata daha umutla bakabilmeyi sağlamasına yardımcı olmaktır. Burada, söz dili ile görsel imgenin yaratacağı etki amaç edinilmiştir.

Ancak bu görsel yaratının videoya dökülmüş halinde tezzat bir durum söz konusudur. Videoda, duvardaki Bob Marley'in gülen portresine eşlik eden kamptaki

çocukların masum gülüşmelerini sonlandıran silah sesleri savaşın sonlandığı binlerce masum insanın gerçeğini yansıtmaktadır. Duvardaki “Yaşadığın hayatı sev, sevdiğin hayatı yaşa” cümlesinin mülteci hayatlar için uygulanabilirliği gerçeğinden uzak olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Plan31		Mülteci Hayatlar 2
Plan32		Mülteci Hayatlar 2
Plan33		Mülteci Hayatlar 2

<p>Plan34</p>		<p>Mülteci Hayatlar 2</p>
<p>Plan35</p>		<p>Mülteci Hayatlar 2</p>

Mülteci Hayatlar 3: Bu çalışmada Malatya’da yaşayan Suriyeli bir ailenin bir günlük yaşam öyküsü yansıtılmıştır.

“Bu çalışmada, Malatya’da yaşayan Suriyeli bir aile ile doğrudan görüşerek bir günlüğüne ailelerinin bir üyesiymişim gibi beni kabul etmeleri ricasında bulunduktan sonra gerçek bir hayatın içerisinde, onların yabancı bir toplum içerisinde karşılaştıkları olumlu/olumsuz durumu anlamaya, gözlemlemeye ve yaşamaya çalıştım. Bir “öteki” olarak bu role girdiğimde asıl amacım, onların toplum içerisindeki yerini ve toplumun onlara yönelik bakış açısını gözlemlemektir. Ancak her ne kadar rol gereği de olsa uzun süre etkisinde kalacağınız gerçekler ile yüzleşmiş oluyorsunuz.” (Saime Uyar).

Çalışmada, Suriyeli ailenin karşılaştığı sorunlardan yalnızca birkaç tanesi bir günlük zaman dilimi içerisinde farklı mekânlarda canlandırılmaya çalışılmıştır. İzleyiciyle ilk buluştuğunda her ne kadar bir film havasında olsa da evin hanımını canlandıran Saime Uyar, videonun son bölümünde evin gerçek hanımıyla birlikte yaşanan zorlukları dile getirerek, “gerçekten” bağımsız olmayan bir yapıt olduğunu sergilemektedir.

Çalışmada kullanılan müzik; kendisi de mülteci olan Afrikalı göçebe bir kızın hayat hikâyesini anlatan 2009 yapımı “Desert Flower” (Çöl Çiçeği) filminde kullanılan, bestecisi Martin Todsharow, Joy Denalane, Max Herre, Sekou'ya aittir.

“Dirie, 1965'te bir Afrikalı göçmen olarak doğdu ve 13 yaşında evlendirilmek üzere satıldı. Ancak 65 yaşındaki bir adamın dördüncü karısı olmak yerine, çölde günlerce tek başına seyahat etti. Mogadişu'da hiç tanışmadığı büyükannesinin izini sürmeye karar verdi. Daha sonra tek başına Londra'ya gitti ve bir McDonald's zeminini paspaslarken moda fotoğrafçısı tarafından keşfedildi.” (Merry, 2011).

<p>Plan36</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan37</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan38</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan39</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan40</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>

<p>Plan41</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan42</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan43</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan44</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan45</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>

<p>Plan46</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan47</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan48</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan49</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>
<p>Plan50</p>		<p>Mülteci Hayatlar 3</p>

Plan51		Mülteci Hayatlar 3
Plan52		Mülteci Hayatlar 3
Plan53		Mülteci Hayatlar 3
Plan54		Mülteci Hayatlar 3
Plan55		Mülteci Hayatlar 3

Plan56		Mülteci Hayatlar 3
Plan57	 <p>Ama savaş, hepsini yok etti, yıktı herşeyi...</p>	Mülteci Hayatlar 3
Plan58		Mülteci Hayatlar 3

Başka hayatları anlayabilmenin en etkili yollarından biri kendimizi onların yerine koymaktır. Bu durum, mevcut konu hakkındaki düşüncelerimizin dahi değişmesine sebep olabilmektedir bazen.

“Mülteci yaşamlarındaki dramı anlayabilmek için hayal etmemizin ötesinde bir çaba gerekmektedir. Gördüklerimiz kısmen yeterli olabilmektedir. Ancak aynı duygu durumlarını hissedip anlayabilmek için onların yerinde olmak gerekmektedir. Bu sebeple gerçekleştirilmiş olan bu iki performansta onların yaşadıkları duyguları birebir deneyimleyerek yaşamlarını ve yaşadıklarını anlamaya odaklanılmıştır. Toplum içerisinde insanların mültecilere olan yaklaşımını, “öteki” olarak karşılaştıkları sorunlara dikkat çekmeyi hedefleyen bu performansta ulaşılan sonuca göre gerçek ile medyada yansıtılanın birbiriyle uyuşmadığını söylemek gerekir. Elbette ki yalnızca bir durum üzerinden herhangi bir genellemeye varmak doğru değildir. Ancak zamanın toplum üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Örf ve adetlerimizde misafire verilen değer, uzayan süreç ile birlikte mültecilere olan bakış açısında da olumsuz bir değişim yarattığını söylemek mümkündür. Özellikle Malatya gibi metropol olmayan şehirlerde mülteci bireylere olan yaklaşım daima ılımlı şekilde yansıtılmaktadır. Gerek siyasi otoritenin gerek kültürel yakınlığın bu durum üzerindeki olumlu katkısı kaçınılmazdır. Ancak tüm bunlara rağmen genel tablonun arka perdesinde kişisel görüşlerin çok da olumlu olmadığını gözlemledim. Yani aslında “-mış gibi” bir tablodan ibaret olduğunu söylemek doğru olabilir. Vatandaşların mültecilere yönelik (Suriyelilerin geneline) bakış açıları oldukça olumsuz. Suriyeli bir kadının rolüne bürünerek toplum içerisinde geçirdiğim birkaç saatlik sürede dahi bu durumu çok net gözlemleyebildim. Ayrıca mültecilerin kamusal alanda karşılaştıkları zorlukları çok daha iyi anlayabildim ve bu durum gerçekten çok zor ve insanda “hiç”lik duygusu yaratmaktadır. Yaşamaya hakkı olmayan, insan olarak görülmeyen, potansiyel suçlu gözüyle bakılan bir varlık olarak nitelendirildiğiniz duygusunu yaşıyorsunuz. Örneğin iş aramak için evden çıktığınız sıradan bir günde, sadece bir adres sormanız bile tüm bu duyguları yaşamanıza sebep olabilmektedir. Aç da kalsanız başınızı soktuğunuz yıkık dökük eve bir an önce gidebilmenin tek kurtuluş olduğunu hissediyorsunuz. Mülteci temalı sayısız makale, dergi, kitap okudum, yaşam hikâyelerini dinledim, yaşamlarını

gözlemledim. Ruhsal olarak etkilendiğim birçok durumla karşılaştım ancak hiçbiri bu performansta yaşayıp hissettiklerim kadar etkili olamamıştır.” (Saime Uyar).

Mülteci Hayatlar 4: Bu çalışmada İzmir’in Torbalı ilçesinde yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşamlarından kesitler yansıtılmıştır.

Türkiye’nin birçok şehrinde farklı ülkelerden gelen mülteciler yaşamaktadır. Bunların büyük çoğunluğunu oluşturan Suriyeli mülteciler ise ülkenin birçok farklı yerleşim yerlerinde yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Yapılan incelemede; (Şubat, 2021) İzmir’in Torbalı ilçesi sınırları içerisinde kırsal bir alanda yaşamlarını sürdürmeye çalışan Suriyeli bu mülteciler için hayat oldukça zordur. Derme çatma kurdukları çadırlarda mülteci olmanın zorluğuna ilaveten doğal afetlere de savunmasız, çaresiz bir yaşam sürdürdükleri gözlemlenmiştir.

“Mülteci Hayatlar 4” adlı bu çalışmada yer alan karakterler, mekân, yaşantılar tamamen gerçek olay örüntüsünden oluşmaktadır. Ancak yapıtın birkaç sahnesinde yer alan Mahasen adlı karakteri Saime Uyar canlandırmaktadır. Bu kırsal alanda yaşamlarını sürdürmeye çalışan bu insanlarla doğrudan iletişim kurarak onların savaş sonrası yaşamlarında karşılaştıkları bu zorlu sürece tanıklık etmiştir.

“Mülteci hayatlar, bizim sokakta gördüğümüz yalın “yabancı” kimliksiz kişilerden ibaret değildir. Bu hayatların ardında işitilmesi, görülmesi hatta hayal edilmesi dahi travma yaratacak düzeyde ağır hayatlardır. Yalnızca 18 yaş altı izleyici kitlesini değil tüm izleyici kitlesi için hassasiyet yaratacak travmalar barındırmaktadır. Ailesinden, yakınlarından, sevdiklerinden kişilerin ölümlerine tanık olan bu insanlar, yaşananları anlatırken onların ölümlerinden çok nasıl öldüklerinden etkilendiklerini anlatıyorlardı. Eğer çok fazla acı çekmeden ölmüşlerse bu durum kendileri için sabır duygusu yaratmaktaydı. Medyaya yansıtılmayan, yazılmayan, çizilmeyen sayısız trajedi dolu hayatlar olduğuna tanık oluyorsunuz. Anlatılan o hayatlardan biri de Mahasen adlı genç bir kadının acı dolu hikâyesiydi. Bende derin etki bırakan Mahasen’in hikâyesine de bu çalışmamda yer vermek istedim. Ancak Mahasen, yaşadıklarını anlatırken gözyaşlarına hâkim

olamayacağını ifade ettiğinden Mahasen'in hikâyesini canlandırma rolünü üstlenmiş oldum." (Saime Uyar).

Suriye'de yaşanan iç savaş sırasında tüm ailesini kaybeden Mahasen, Suriye'de bir terzi atölyesinde çalışmaktadır. El sanatları alanında sahip olduğu yetenek ve becerinin bu zor zamanlarında kendisine nefes olabileceği belki kendisinin de asla tahmin edemeyeceği bir gerçek olmuştur. Sevdiklerini, evlerine düşen bombada kaybeden Mahasen onlarla beraber yuvasını, anılarını, her şeyini kaybetmiştir. Onlardan geriye anı kalabilecek bir fotoğrafları dahi kalmadığını söyleyen Mahasen, onların yüzlerini her an hafızasında yaşatmak için beyaz eski bir kumaş üzerine işlediği görsellere bakarak kendisini yalnız hissetmediğini, bir nebze de olsa huzur bulduğunu ifade etmektedir.

Bazen geceleri gözlerimi açtığımda onların yokluğunu hatırlayınca kalbimin sıkıştığını hissederim. Kendimi suçlu hissederim. Neden onlar öldü, neden ben hayattayım diye kendimi suçlarım. Onların yüzlerini işlediğim kumaş parçasını bağırma basar öyle yatarım, öyle kendimi sakinleştirmeye çalışırım. Sessiz sedasız gecenin karanlığında ağlarım. Hıçkırma hıçkırma ağlayıp nefes alabileceğim özgürlüğüm dahi yok. Çok zor... Siz hayatınızı yaşayıp bu dünyaya insanlığa dair iyi şeyler bırakabilme mücadelesi verirken hiç tanımadığınız ve asla tanıyamayacağınız birileri hayatınızı bir anda cehenneme dönüştürüyor. Öpmeye kıyamadığınız evlatlarınızın parçalanmış bedenlerini bir kumaş parçasına işleyerek hasret giderip nefes alıyorsunuz. Allah bu durumu bizi bu hale düşüren düşmanın dahi başına getirmesin, o kadar ki zordur. **Mahasen**

Plan		Mülteci Hayatlar 4
Plan		Mülteci Hayatlar 4
Plan		Mülteci Hayatlar 4
Plan		Mülteci Hayatlar 4
Plan		Mülteci Hayatlar 4

Plan	 A photograph showing two young girls in a refugee camp. The girl in the foreground is wearing a bright pink jacket and red pants, standing next to several large white plastic water jugs. Another girl in a blue shirt is partially visible behind her. In the background, there are makeshift tents and laundry hanging on lines.	Mülteci Hayatlar 4
Plan	 A photograph of a man sitting on a patterned rug inside a tent. He is wearing a dark jacket and a white shirt. To his left is a large, dark metal pot or kettle. The tent's interior is visible, showing a simple living space.	Mülteci Hayatlar 4
Plan	 A wide-angle photograph of a refugee camp. The ground is dirt and there are several makeshift tents made of fabric. People, including children, are seen walking around. In the background, there are utility poles and a fence.	Mülteci Hayatlar 4

Çalışmada, çadır kentte yaşayan birçok mülteci görselleri yer almaktadır. Çekilen fotoğraflar, yapılan röportajlar tamamen spontane biçimde gerçekleştirilmiştir.

Mülteci Hayatlar 5: Bu çalışmada İzmir'in Torbalı ilçesinde yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşamlarından kesitler fotoğraf kareleri üzerinden yansıtılmıştır. Bazı fotoğraflar renkli bazıları siyah-beyaz şekilde kullanılarak çocukların yüzlerindeki masum gülümsemenin ve yetişkinlerin bakışlarındaki hüznün bir arada sunulduğu izlenimi oluşturulmaktadır.

Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5

Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5
Plan		Mülteci Hayatlar 5

Mülteci Hayatlar 6:

Plan		Mülteci Hayatlar 6
Plan		Mülteci Hayatlar 6
Plan		Mülteci Hayatlar 6
Plan		Mülteci Hayatlar 6

Plan		Mülteci Hayatlar 6
Plan		Mülteci Hayatlar 6
Plan		Mülteci Hayatlar 6
Plan		Mülteci Hayatlar 6

“Mülteci Hayatlar 6” çalışmasında Suriye içsavaşından kaçarak Türkiye’ye sığınan mülteci bir ailenin kızları olan Rua’nın hayat hikâyesi anlatılmaktadır. Osmaniye, Kilis gibi farklı kentlerde geçici sürelerde kaldıktan sonra Malatya’ya yerleşen Rua ve annesi, birçok mülteci gibi çeşitli zorluklarla hayatlarına devam etmeye çalışmaktadırlar.

Savaşın, hayallerini elinden aldığı Rua için annesi: “Savaş Rua’nın hayatını ikiye böldü. Savaş öncesi ve savaş sonrası diye. Savaştan önce deli dolu olan o kız, savaştan sonra bambaşka biri oldu. Durgun göl gibi oldu kızım. Duygularını tamamen yüreğine gömdü, içine kapandı, hayata küstü.” İfadelerinde bulunmuştur.

Çocukluğundan beri müziğe olan tutkusunu üniversite konservatuar bölümünü kazanarak pekiştiren Rua, hayallerini gerçekleştirme yolunda canla başla mücadele etmektedir. Ancak çıkan iç savaş Rua’yı hayallerinden koparıp bambaşka topraklara sürüklemiştir. Artık müzik, onun için yalnızca ruhuna iyi gelen bir terapi olmuştur.

Çalışmada kullanılan mekân, Rua ve annesinin yaşadığı evdir. Karakterler; Rua’nın annesi ve Rua’nın karakterini canlandıran Saime Uyar’dır. (Rua’nın fotoğraf ve video görüntülerinde görünmek istememesinden dolayı böyle bir yol izlenmiştir).

Mülteci Hayatlar 7: “Mülteci Hayatlar 7” adlı bu çalışmanın başkahramanı Suriyeli mülteci Abdullah Salim. Türkiye’nin Malatya ilinde kendisi gibi mülteci arkadaşlarıyla yaşayan Abdullah’ın, yaşadıkları zorluklara karşın hayata dört elle tutunma hikâyesini anlatılmaktadır. Abdullah’ın yaşadığı ev, çalıştığı tekstil atölyesi ve hayatında önemli yer edinen resim çalışmalarını yaptığı bir okulun bahçesi mekân olarak yer almaktadır. Abdullah’ın yaşadığı bir günlük süreçten kesitlere yer verilmektedir. Çalışmada yer alan karakterler; Abdullah Salim, ev arkadaşları; Musab Alsamir, Fares Albayırlı, iş yerindeki arkadaşları ve okulun bahçesinde oynayan çocuklardır.

<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>

Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7

Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7

<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>
<p>Plan</p>		<p>Mülteci Hayatlar 7</p>

Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7
Plan		Mülteci Hayatlar 7

“Gerek güncel bir sorun olması gerek yaşamlarımızı doğrudan etkilemesi açısından mülteci sorunları üzerine çalışmaya başladığımda sürecin nasıl işleyeceği konusunda çok planlayıcı davranmadım, her şey olması gerektiği gibi akışında ilerledi. Süreç içerisinde yapılan çalışmalar kamptaki sakinlerden ziyade Türk vatandaşları üzerinde de etkili olmaya başladı. Mültecilere yönelik ön yargıların çürütülmesinde, onların da bu hayatı istemedikleri gibi birtakım empatik duyguların geliştiğine yakın çevremden örneklerini gözlemledim.

Yapılan sanatsal çalışmalar sosyal medya aracılığıyla kısa sürede birçok izleyiciye ulaştı. Kamp sakinleri kampta yapılan sanatsal çalışmalarını ve çocukların bu süreçteki mutluluklarını Suriye’deki aileleriyle canlı yayınlar yaparak paylaşıyordu. Oradakilerden, minnet duygularını ifade eden birçok dönütler almak küçük bir kampta yapılan bu sanatsal faaliyetlerin sınırların ötesinde uyandırdığı etkiyi gösteriyordu. Bu durum, günümüz sanatının herhangi bir çaba sarfetmeden medya kanallarıyla sesini oldukça geniş kitlelere duyurabildiğini ve amacına çok daha kısa bir sürede ulaştığını açıkça göstermektedir.” (Saime Uyar).

Görsel 96. "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" projesi ile ilgili ulusal kanalda çıkan bir haber.

Görsel 97. "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" projesi ile ilgili ulusal kanalda çıkan bir haber.

Görsel 98. "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" projesi ile ilgili ulusal radyoda çıkan bir haber.

Ulusal ve uluslararası alanda duygu ve düşüncelerini paylaşan insanların dönütleri, sanatın en etkili iletişim aracı olduğunu ve insanlar üzerindeki etkisinin gücünü bir kez daha ortaya koymuştur.

Bir çocuğun kalbine en yakın dil, resim çizmektir, ancak kelimeler kişinin duygularını ifade edemediğinde resim tüm bunları ifade edebilir ve binlerce kelimeyi anlatabilir. Sanatın amacı, sanatın karmaşıklığını ve estetiğini gerektirmeyen basit bir çizimle dahi daha fazla insanın duygularını kâğıda, duvara ve hatta taşta dökmektir. Kamptaki çocuk resimlerini gördüğümde resmin yalnızca sanat veya el boyaması renklerin bir karışımı olmadığını, savaş yıllarında çektikleri acı ve ıstırapın, biz ebeveynlerin vatan ve yuva özlemini çekerken onlara yansıttığımız bu boşluğun birer yansıması olduğunu anladım. Çocuklarımızın içlerinde yaşadıkları duygulardan haberdar olmadığımızı, savaşın verdiği perişanlıkla onların iç

dünyalarında nelerin olup bittiğinden haberdar olmadığımızı farkettim. Savaşın bize yaşattığı acıları, bizlerden aldığı onca şeyin acısını çocuklarımızın kamp alanlarına çizdikleri bu resimlerde bir kez daha yaşadım. Ancak bunlar, oturup düşünmemi sağladı. Kaybettiklerimizin derdine düşmekten şu an sahip olduğumuz tek gerçeğin, çocuklarımız olduğunu ve onların iç seslerini duyabilmemi, görebilmemi sağladı. **Adnan İsmael (Avukat)**

Herkesin içinde yaşama dair farklı duyguları vardır. Bir Suriyeli olarak benimde çok duygularım vardı ancak onların çoğu yıkıldı, yok oldu ve savaşın bende yarattığı tek duygu acı oldu. Ülkemi, evimi, akrabalarımı, arkadaşlarımı, hayallerimi, umutlarımı kaybetmenin acısı. Ve bu duygu hiç bitmiyor her gün bizimle beraber o da büyüyor. Bazen her şeyin bir kâbus olduğunu hayal etmek istiyorum ancak hayat zor ve her geçen gün artan zorluklar hayal kurmama dahi izin vermiyor. Kötü giden her şey arasında bizlere umut olan ufacık bir ışık dahi bizlere ilaç gibi geliyor. Yaşadığımız kampta Türk bir öğretmenin bizler için, bizim çocuklarımız için gerçekleştirdiği sanatsal faaliyetler bizlere değerli olduğumuzu, yalnız olmadığımızı hissettirdi. İçimdeki o umut duygusunun uyandığını hissettim, her şeyin bir gün güzel olacağı inancına vardım. Kardeşlerimle birlikte bu sanatsal projeye biz de katıldık. Gerçek hayatta yaşayamadıklarımızın hayallerini resimledik ve akşam olduğunda herkes evine çekildiğinde kampın çocukları, gündüz yaptıkları resimleri birbirlerine gösteriyorlardı. Bundan gurur duyuyorlardı. Büyüdüğümüzde hepimizin güzel bir geçmişi, anıları olamayacak, ancak kampta yaşadığımız bu birkaç aylık süreçte sanat sayesinde bizlerin de hatırlayacağı güzel bir anısı olacak. **Maher Rashwani (Üniversite öğrencisi)**

2013'te Suriye'den Türkiye'ye sığındığımızdan beri Malatya Konteyner Kent'te yaşadım ailemle birlikte. Suriye'de yaşadıklarımı unutmamak için bu süreç çok önemliydi. Kampta bizlere ait sadece küçücük bir konteynerden başka hiçbir şeyimiz yok. Ne bir bahçemiz ne bir ağacımız. Elbette ki yaşadıklarımızın yanında bunların olup olmaması çok bir şey ifade edemeyebilir. Zaten biz her şeyimizi kaybettik. Ancak insanoğlu, bir günlük de olsa kendisine yuva bildiği bir mekânı güzelleştirmek derdine düşer. Fakat bu kampta buna dair yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Bir gün kampta etkileyici bir hareketlilik gördüm, Türk bir öğretmen ve bizim çocuklar kampın duvarlarına resimler yapmaya başlamışlar. Kısa bir sürede kamp alanını rengârenk, çapcanlı bir ortama dönüştürdüler. Çiçek açmış ağaçlar, Suriye'mize olan özlem resimleri, bizleri temsil eden birçok anlamlı resim kampın eski soğuk ve sade halini tamamen değiştirmişti. Çocuklarımızın buradaki dünyaları renklenmişti. Hem yaptıkları resimlerden duydukları mutluluktan hem de buradaki yaşam alanlarının bir bahar mevsimine dönüşmesi onların kalplerini kıpır kıpır yapmıştı. Onların bu hallerini gördükçe ebevenler olarak bizler de çok mutlu olduk. Ancak bu sevincin yanında çok da üzüldüğümüzü belirtmek isterim çünkü yaklaşık 7 yıldır bu kampta yaşıyoruz ilk defa böyle güzel bir durumla karşılaştık. Keşke çok daha önce olsaydı ve çocuklarımız bu yeni yaratılan ortamda büyüselerdi. **Kotaiba Turkmani (Öğretmen)**

Mültecilerin yaşadığı sosyolojik ve psikolojik sorunlarla beraber son derece güç koşullarını belki izlediğimiz filmlerden ve belgesellerden müşahade ederek onlar adına üzüldüğümüz olmuştur fakat canlı bir şekilde kendi gözlerimizle görmeden gerçek anlamda neler yaşadıklarını hissedemeyeceğimize inanıyorum. İşte Saime Hoca'm gibi bizzat içlerinde yaşayarak hissedenler, onların da hislerine bazen ses bazen "renk" oluyorlar. Hele ki söz konusu hiç suçları olmayan ve belki de neler olduğunu bile anlamlandırmada güçlük çeken çocuklar ise acziyetimizin ve merhametimizin arttığını fark ederiz.

Haberi ilk olarak televizyonda izlemiştim. Spikerin, "Konteynerleri tuval olarak kullanıyor, bir resim öğretmeni Malatya'daki kampta savaş mağduru çocukların hayatına renk katıyor." diyerek habere giriş yapması bir eğitimci ve bir baba olarak

dikkatimi çekmişti. Çünkü “savaş mağduru çocuklar” ifadesi kalbi ile kalıbı bir olan her insanın yüreğine hüznün olarak yansır. Daha önce de ifade ettiğim üzere savaşın en masum tarafı çocuklar olduğu gibi savaşın sebep olduğu tüm olumsuzluklardan da en çok etkilenen sınıf yine çocuklardır. O an aklıma ailem özellikle de daha yaşına bile girmemiş oğlum geldi. Doğum yeri ve zamanı gibi durumlar insanın seçiminde olmayan, külli irade içerisinde sayılan hususlardır. Bu bağlamda biz de onların yerinde olabilir, bizim çocuklarımız da başka ülkelerde bu zor şartlar altında yaşamak zorunda kalabilirdi diye küçük bir empati yapınca tüm samimiyetle belirtmek isterim ki oradaki çocuklar adına çok mutlu oldum. Mazluma el uzatan, mültecilere elinden gelen yardımı yapan böyle bir milletin ferdi olmak ziyadesi ile beni mesut ederken bir de Saime Hoca'nın konteyner kenti, “renk cümbüşüne” dönüşürmesinin çocuklardaki farklı çağırışına ve bu sebeple yaşadıkları mutluluğa şahit olmak sevincimi artırdı. Her zaman olmasa da iyi insanların bir şekilde ihtiyaç duyulan yerlerde olması güzellikler adına yanan umut ışığımızı ziyadeleştiriyor. Haberleri veya videosunu izleyenler, çocukların Saime Hoca ile yürüdüğü bölümü hatırlar iseler arkada zıplayarak koşan çocuğu anımsayacaklardır. O çocuk, öğretmeni ile beraber umuda koşuyor.

Bu sanatsal projenin elbette farklı okumaları olacaktır ama benim en sade haliyle okumam şu şekilde oldu: “Savaşın müsebbipleri, hak ve hürriyetten bahseden sözüm ona özgürlük yanlısı devletler, kilometrelerce öteden hatta farklı kıtalardan başka devletler sizi görmezden gelse de ülkem gibi ben de sizi görmezden gelmedim. Hiç olmazsa şu kasvetli konteynerlerinizi renklendirerek yaşadığınız bu ortamın havasını değiştirmeye çalıştım. Duyguları ifade etmede görseller sözler kadar sınırlı değildir. Sen şimdi sınırsızca hayal kurabilirsin. Bu noktadan bakınca spikerin, “Çocukların hayatına renk katıyor.” ifadesini çok yerinde buluyorum.”

Çocukların zihin dünyası, hayalleri, olanlara bakışları yetişkinlerden çok farklıdır. Onlar safiyane bir zihinle düşündükleri için bazen kurdukları cümleler, yaptıkları işler ile yetişkinleri de şaşırtırlar. Orada bir kız çocuğu ile çiçekli bir ağaç görseli dikkatimi çekmişti. Kim bilir o küçük yavru kendi hayatını o çiçekle nasıl özdeşleştirmişti? O haberde bütün zorluklara ve olumsuzluklara rağmen çocukların neşesi ve enerjisi ile benim görebildiğim en güçlü unsur umut oldu. Eminim ki bir gün ülkelere dönüp özgür bir şekilde kendi hayatlarını ve hayallerini yaşamayı düşünüyorlar. Kim bilir belki de oradan çıkacak kaç sanatçının ilk öğretmeni olmuştur Saime öğretmen.

Şurası muhakkak ki zor şartlar altındaki çocukların bir nebze de olsa psikolojilerini müspet yönde etkileyen Saime öğretmen, kendisi gibi ileriye dönük hayalleri olan, daha iyi bir dünya ve yaşam enerjisine sahip çocuklara güç verdi. Bu noktada milletimizin merhametinin temsilcisi konumuna geçen ve çocukların umuda bağladıkları ipin gerilmesine izin vermeyen Saime Uyar Hoca'ya kendi adıma teşekkür ediyorum.

Ülkemize sığınan bu çocuklar hatta onların büyüklere olan yetişkinler de kendi ülkelerinde, göç sırasında ve gittikleri ülkelerde zorluklar ile karşılaşılıyorlar. Bu nedenle sığınmacı olarak gittikleri yerlerde psikososyal desteğe ihtiyaç duyuyorlar. Bazıları ise ruhsal travma içerisinde zor günler geçirebiliyorlar. Travma veya psikolojik sorunları tedavi etmenin birçok metodu olduğunu biliyoruz. Bunlardan birisi de sanattır. Sanatın, mekânın ve renklerin insan sağlığı ve psikolojisini etkileyen yönlerinin olduğu bilinen bir durumdur. Hatta tarihi süreç içerisinde bazı medeniyetlerin hastalarına renk terapisi uygulayarak tedavi metotları geliştirdiklerini de biliyoruz. Günümüzde de çeşitli işletmeler tarafından -bilhassa restoranlar-bir reklam aracı olarak müşterinin gözüne ve ruhuna dikkat çeken renkler kullanılmaktadır. Hatta bir kısım insanlar yaşadıkları yerin psikolojilerine olumlu tesirleri adına renk ve tasarım uyumu için iç mimarlara danışıyorlar. Saime Hoca'nın da bir nevi yaptığı budur. Fakat o bir mimar olarak değil, adeta aktivist bir sanatçı olarak bu işi yapmaktadır. Ayrıca sanatın veya renklendirme görsellerinin çevre psikolojisi açısından da pozitif çağırışım ve uyarılara katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısı ile Saime Hoca'nın güzel çalışmalarının çocuklarda psikolojik olarak ne gibi değişikliklere katkıda bulunduğunun araştırılmasını da tavsiye ediyorum. **Cemil Uysal (Öğretmen)**

Günlerden bir gün bir hocamız sizinle görüşmek istiyor denildi... Hocamızla görüştüm, bir projesinden bahsetti. Projesini okudum ve son derece yaratıcı ve özgün bir proje olduğunu düşündüğümünden ben de bu konuda üstüme düşen ne varsa gönül rahatlığıyla yapacağımı ifade ettim.

Yaklaşık 6 yıldır açık olan kampta ilk kez böyle yaratıcı, sanatsal ve en önemlisi de kampta yaşayan mülteci insanlar için gönüllü olarak yapılmak istenmesi son derece etkileyici olmuştu. İçişleri Bakanlığı Malatya Valiliği bünyesinde ilgili mülki idare birimlerinden gerekli izinleri alarak destek sunduğumuz bu projeyi verimli bir şekilde amacına ulaştıran Saime öğretmenimiz, oldukça cüzzî bir bütçeyle (5500 TL) tek başına proje sürecini başarılı bir şekilde yönetmiştir.

Öğretmenimizin, kısıtlı imkânlarla ve üstün bir özveriyle amaç edindiği o güzel duyguları kampın gri kenteyner duvarlarına ilmek ilmek işlemesi ve projeye dâhil ettiği mülteci çocukların yüreklerinde sevgi, güven ve umudu aşılması; yaratıcılığın ve güzel duyguların üzerine inşa edilen sanatın toplum için gerekliliğini açık bir şekilde göstermiştir.

İşte bu proje, burada anlattığım ve anlatamadığım birçok zorluklarla, umutlarla hayat buldu ve bu yüzdendir ki bu kadar ses getirdi. Öğretmenimizin fikir dünyasındaki nice güzel fikirlerin hayat bulması ümidiyle... Saygılar Saime hocam... **Ferhat Güzel (Malatya Mülteci Kampı Yönetici Yardımcısı)**

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye’de mültecilerin sorunlarının görünür olmasına katkı sunma amaçlı sanatsal bir deneyimin sonuçlarını ortaya koymaktadır. Sadece mültecilerin sorunlarına dikkat çekmek için değil aynı zamanda onların yaşam sevinci oluşturmalarına katkıda bulunmak, hayatlarına renk ve neşe katmak amaçlı bir sanatsal projenin (Gri Hayatları Renklendiriyoruz) paylaşılması açısından da önemlidir. Akademik alanda, özellikle de sanat alanında mülteci hayatlarını konu edinen bu tezin bir sanat projesine dönüştürülmesinin, yeni bir örnek oluşturmasıyla akademik camiaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İnsanlık tarihi süresince varlığını daima sürdüren sanat, yaşadığı çağa ayna tutma görevi görmüştür. Ancak çağların teknolojiyle ve ilerlemeyle değişime uğramalarıyla birlikte sanat da değişimler göstermiş, toplumsal sorunlara duyarlı hale gelmiştir. Çağdaş sanat, hayata ilişkin çok şey söylemektedir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini sanatın yeni formları ile söylemeye devam etmektedir. 21. Yüzyılda klasik sanatın kalıplarından uzaklaşan sanat, kendi iç dinamiklerinden hareket eden bir sanat yapma biçimi ile varlığını göstermektedir.

Çağdaş sanat değerlerine baktığımızda güzellik ideolojisinden uzak, herhangi bir beğeni bağlamı olmaksızın daha çok gerçeklikle iç içe geçmiş, yaratma sürecinin temelinde insan haklarının yer aldığı, güzel-çirkin veya iyi-kötü kalıplarının dışında ‘öteki’ni temsil eden, eleştirel, sorgulayıcı ve dışavurumcu bir merciye dönüştüğünü görmekteyiz.

Günümüzün önemli insani sorunlarından olan mülteci krizi, çağdaş sanatın odaklandığı konulardan birini oluşturmaktadır. Dijital iletişim çağında küreselleşen dünyayla beraber mülteci sorunu birçok devlet tarafından görmezden gelinmektedir. Bütün dünyayı sarsan bu insani krizin evrensel bir sorun olarak kabul edilmesi ve “İnsan Hakları Sözleşmesi” çerçevesinde çözülmesi gerekmektedir. Ancak bu sorunun ciddiye alınmaması yüzünden yüzlerce mülteci göç yollarında ölmekte, denizlerde boğulmaktadır. Bu trajediye dikkat çekmek ve konunun bir insanlık sorunu olduğunu vurgulamak için farklı coğrafyalardan sanatçılar farklı sanat formunda üretimler yaparak bu konuyla yüzleşmemizi sağlamışlardır.

Sanat bu üretimlerle, yalnızca sorunun ciddiyetine farkındalığı arttırma girişimlerinde bulunmamıştır, aynı zamanda göç ve sonrasında hayatları perişan olmuş mağdur insanların hayatlarına dokunabilme çabalarında da bulunmuştur. İnsanların iç dünyalarındaki travmaları, buhranları, acıları, özlemleri, korkuları, sevinçleri, umutları gibi hayati duyguları en yalın ve en özgün şekilde aktardıkları bir dışavurum alanıdır sanat. Bu bağlamda dünyanın farklı coğrafyalarında önemli sanatçı ve aktivistler, mültecilerin yoğunlukta yaşadıkları bölgelerde çeşitli aktivitelerde bulunarak onların yaşam kalitesini iyileştirme adına çeşitli sanatsal etkinlikler düzenlemişlerdir. Temel insan haklarına yönelik gaspların mültecilerde yarattığı ezikliği ve umutsuzluğu sanatsal dışavurumla sağalttıklarını, özgüven kazandıklarını ve hayata yeniden tutunduklarını söylemek doğru olacaktır.

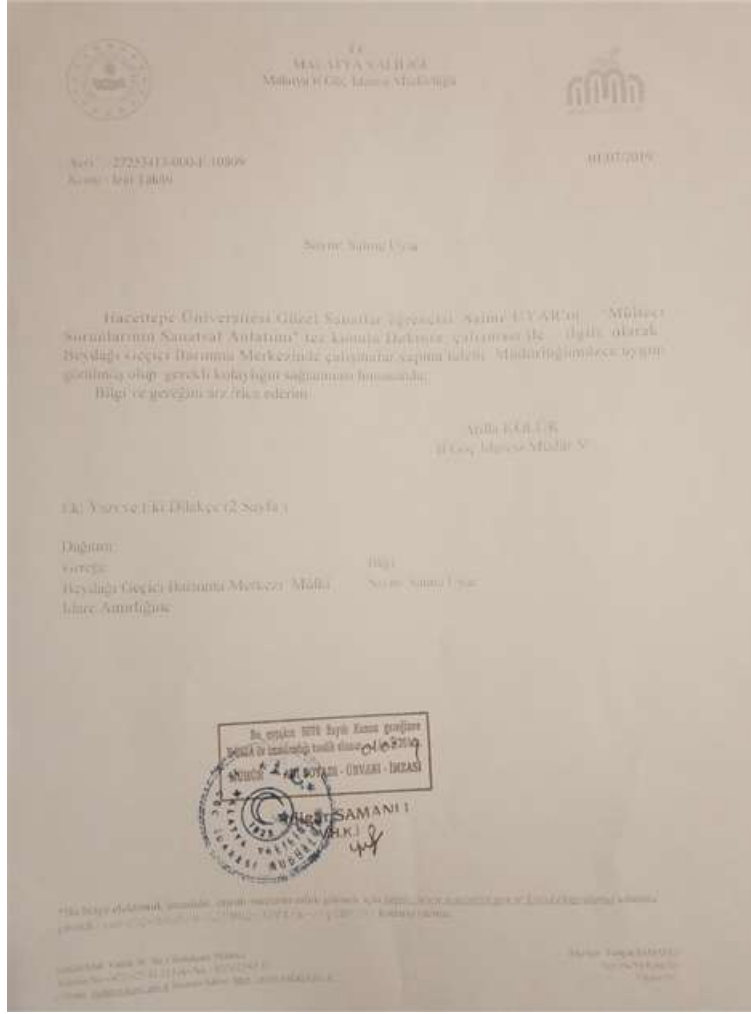
İlerleyen teknolojik gelişmeler ışığında sanatın alan ve sınırlarını genişletmesi, ele aldığı problemlere olumlu şekilde yansımıştır. 2 Eylül 2015'te küçük cansız bedeni kıyıya vuran 3 yaşındaki Suriyeli çocuk Alan Kurdi'nin ölümü, savaşta veya Akdeniz'in soğuk sularında can veren ne ilk ne de son mülteci çocuktur. Ancak mülteci krizinin trajedisini dünyaya duyuran, mülteci sorununun ele alınmasında ve buna yönelik yaptırımların gerçekleştirilmesinde bir dönüm noktası olmuştu. Peki, Alan Kurdi'nin ölümünü Ege ve Akdeniz'in soğuk sularında sessizce can veren onca mülteciye ayıran neydi? Görsel olgunun hafızalardaki etkisiydi elbette. Kıyıya vuran çocuğun narin ve çaresiz bedeninin görseli, insanlık vicdanının körleştiği durumun bir değerlendirilmesi olarak insanların yüzleşeceği insanlık dışı trajedinin sembolü haline geldi. Gelişen teknolojinin etkisiyle kısa sürede dünyanın birçok yerinde dili, dini, ırkı, milleti farklı insanlarda aynı ortak duyguyu yarattı. İnsanları, seyirci konumundan uzaklaştırarak başkalarının acısını vicdanlarında, yüreklerinde hissetmelerine ve somut çözümler için çaba göstermelerine vesile oldu. Alan Kurdi'nin küçük cansız bedenin fotoğraflanarak sosyal medyada paylaşılması ve dünyada infial uyandırması sayfalarca metnin açıklayamayacağı trajediyi bir fotoğrafın açıklaması görsel sanatların gücünü göstermektedir.

Mültecilerin olumsuz hayat şartlarına rağmen gerçekleştirilen sanatsal faaliyetler, kültürlerini korumada, yaratıcılıklarını geliştirmelerinde ve umutsuzluk

hissinin ortadan kaldırılmasında hayati önem arz etmektedir. Bireyin iç dünyasında olumsuzluklar yaratan sanat, özellikle savaş mağduru bu insanların dağılmış hayatlarının onarımında oldukça önemlidir. 2018 Eylül ayında Malatya Beydağı Geçici Barınma Merkezi Konteyner Kent sınırları içerisinde yer alan Süleyman Şah Ortaokulu'nda Görsel Sanatlar Öğretmeni olarak görev yaptığım dönemde "Gri Hayatları Renklendiriyoruz" adlı projeyle mülteci vatandaşlarla doğrudan iletişim kurarak, sanatın mülteci hayatlar üzerindeki olumlu etkisi sanatın sağaltım yapma gücünü gördüm. Bu kamp alanı içerisinde gerçekleştirilen bu uygulamaların yanısıra mülteci hayatlarını daha kapsamlı araştırma amacıyla Malatya kent genelinde ve İzmir'in Torbalı ilçesinde yaşamlarını sürdüren mültecilerin hayatları yakından incelenmiş, yaşadıkları problemler sanat aracılığıyla somut verilere aktarılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan fotoğraf, video ve kısa belgesel film çalışmalarla mülteci hayatlarında yaşanan problemlere farkındalık yaratılmış, ev sahibi toplumun "ötekilere" bakış açılarını sorgulamalarına katkı sunulmuştur. Sorunun çözümüne ilişkin belirli mercilerle iletişime geçilerek, yaşamlarını kolaylaştırıcı çeşitli katkılar sunulmuştur (Maddi, manevi katkılar).

Ancak çözümü yalnızca ekonomik, siyasi gibi mercilerle asla yeterli olamayacak olan savaş mağduru mülteci hayatların yaşadığı travmaları iyileştirici ve onarıcı katkılarıyla sanatın mucizevi zenginliği ve daima gerekliliği bir kez daha somut verilerle ortaya konmuştur.

Görsel 99. (Malatya Mülteci Kampı içerisinde Sanatta Yeterlik tez çalışmaları yapılacağına dair izin belgesi.)

KAYNAKLAR

Aygül, Hasan Hüseyin. Eke, Erdal. Erdal, Efe. (2019). 21.Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi. Ankara: Nobel

Akram, Susan. (2018). Assessing the Impact of the Global Compacts on Refugees and Migration in the Middle East. *International Journal of Refugee Law*, Cilt30, Sayı 4, s: 691–695.

Al Abachee, Omar. (2000) 2000 Sonrası Ortadoğuda Yaşanan Savaşların Sanata Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Altınbaş Üniversitesi, İstanbul.

Andemicael, Awet. (2011). Positive energy: A review of the role of artistic activities in refugee camps. United Nations High Commissioner for Refugees Policy Development and Evaluation Service Report.

Appadurai, Arjun. (2014). *The Social Life of Things*. New York: Cambridge University Press.

Arda, Balca. (2019). Contemporary art on the current refugee crisis: the problematic of aesthetics versus ethics. *British Journal of Middle Eastern Studies*. Cilt 46, Sayı 2. s: 310-327.

Arendt, Hannah. (2017). Biz Mülteciler. *Gazete Karınca*. Erişim: 27.05.2020. <https://gazetekarinca.com/2017/04/hannah-arendtten-biz-multeciler/>

Artnet. Erişim: 28.06.2020. <http://www.artnet.com/artists/tammam-azzam/?sort=6>

Artsome. Eriim: 24.01.2019. <http://blog.artsome.co/five-street-artists-to-look-out-for-today/>

Barbara, J. S. (2006). Impact of War on Children and Imperative to End War. *Croatian Medical Journal*, 47(6), 891–894. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2080482/>

Barry, Kaya. (2018). Art and materiality in the global refugee crisis: Ai Weiwei's artworks and the emerging aesthetics of mobilities. *Mobilities*. Cilt 14, Sayfa. 204-217.

Bauer, Wolfgang (2018). *Denize Gömülenler*. (S. Turhan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Bauman, Zygmunt. (2018). *Kapımızdaki Yabancılar*. (E. Barca, Çev). İstanbul. Ayrıntı.

BBC (Aralık, 2015). Erişim: 04.06.2020. <https://www.bbc.com/news/world-europe-35076976>

BBC (Ocak, 2020). Erişim: 07.01.2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51007614>

Bianet. Erişim: 17.06.2020. <https://bianet.org/bianet/kultur/102881-karamustafa-kadinlarin-gizli-dunyasina-bakiyor>

Biennale of Sydney. Erişim: 05.06.2020. <https://www.biennaleofsydney.art/artists/ai-weiwei/>

Bigg, Mathew Mpoke. (2019). New exhibition in Venice explores the experience of refugees. UNHCR. Erişim: 20.05.2020. <https://www.unhcr.org/news/latest/2019/5/5cd68f304/new-exhibition-venice-explores-experience-refugees.html>.

Biography (Aralık, 2014). Erişim: 14.06.2020. <https://www.biography.com/artist/jacob-lawrence>

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Sözleşme. 1951. Erişim: 13.06.2020. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Türkiye Ofisi (1951), *Mültecilerin Yasal Durumu Üzerine Sözleşme*.

Birleşmiş Milletler. Erişim: 19.12.2019. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/refugees/>

Björn, G. J., Bodén, C., Sydsjö, G., Gustafsson, P. A. (2013). Brief Family Therapy for Refugee Children. *The Family Journal*, 21(3), 272-278.

Bozdağlıoğlu, Yücel. (2014). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı: 3. s:9-32.

Bozkurt, B. Zernişan. (2016). Bruno Catalano'nun gezginleri, "Les Voyageurs". Gaiadergi. Erişim: 27.06.2020. <https://gaiadergi.com/bruno-catalanonun-gezinleri-les-voyageurs/>

Brittanica. Erişim: 24.06.2020. <https://www.britannica.com/biography/Marc-Chagall>

Brittanica. Erişim: 25.06.2020. <https://www.britannica.com/biography/Ben-Shahn>

Büyük Göç. New York Modern Sanat Müzesi.

Caludia Chiari. Erişim: 29.06.2020. <https://www.claudiachiari.com/en/giovanni-iudice-show-giuseppe-iannaccone-collection/>

Care. Erişim: 25.05.2020. <https://care.org/our-work/disaster-response/emergencies>

Carswell, K., Blackburn, P., Barker, C. (2009). The Relationship Between Trauma, Post-Migration Problems and the Psychological Well-Being of Refugees and Asylum Seekers. *International Journal of Social Psychiatry*, 57(2), 107-119

Cascone, Sarah. (2014). Old Banksy Works Resurface in Syria and Detroit. *Artnet*. Erişim: 24.01.2019. <https://news.artnet.com/art-world/old-banksy-works-resurface-in-syria-and-detroit-5385>

Cascone, Sarah. (2019). Ai Weiwei Is Suing Volkswagen for Using His Installation of Refugee Life Jackets in an Advertisement. *Artnet*. Erişim: 04.06.2020. <https://news.artnet.com/art-world/ai-wei-wei-volkswagen-1553350>

Chappa, Kristen. (2011). The Workers. *Frieze*, Erişim: 17.05.2020. <https://frieze.com/article/workers>

Chiari, Claudia (2018). Giovanni Iudice on show at the Giuseppe Iannaccone Collection. Erişim tarihi: 29.06.2020. <https://www.claudiachiari.com/en/giovanni-iudice-show-giuseppe-iannaccone-collection/>

Çeber, Tansel. (2018). Plastik Sanatlardaki Üretimlerde Ele Alınış Biçimiyle Göç Olgusu. *Sanat ve Tasarım Dergisi*. Sayı 22, Sayfalar 97 – 109.

Dafoe, Taylor. (2019). Street Art Pioneer Fab 5 Freddy Looks to Renaissance Art for Lessons About Race in His New BBC Film—and Rides a Horse While Doing It. *Artnet*. Erişim: 04.06.2020. <https://news.artnet.com/art-world/fab-5-freddy-renaissance-lessons-1606864>

DW. Erişim: 20.05.2020. <https://www.dw.com/en/essential-or-impudent-the-debate-about-art-and-refugees/a-39177781>

Ehlers, A., Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*. 15(3), 249-275.

Erdoğan, Murat. (2020). Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın erevesi. Orion Kitabevi.

Erl, Astrid. Nünning, Ansgar. (2019). *Media and Cultural Memory / Medien und kulturelle Erinnerung*. MSA Conference. Madrid.

Europeana. Erişim: 28.06.2020. <https://www.europeana.eu/en/blog/i-am-the-change-refugees-art-and-activism>

Facebook. Erişim: 25.06.2020. <https://www.facebook.com/Tesor67/photos/c%3%A2ndido-portinari-drought-refugees-1944/2369718779969214/>

Facebook. <https://www.facebook.com/watch/?v=407124157337901>. (Video hak sahibi: Vice.com). Erişim: 29.03.2021

Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266-282. doi: 10.1016/S0140-6736(11)60051-2

Gatrell, Peter. (2017). *The Question of Refugees: Past and Present. Origins*. Erişim: 13.05.2020. <https://origins.osu.edu/article/question-refugees-past-and-present>

Giray, Kıymet. (1998). Nuri İyem. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Goldstein, Caroline. (2019). Banksy Is Giving His Painting of Chimpanzees Overrunning Parliament a Special Appearance to Mark 'Brexit Day'. *Artnet* Erişim: 22.05.2019. <https://news.artnet.com/art-world/banksy-chimpanzees-brexit-day-1504156>

Gompertz, Will. (2019). Will Gompertz reviews the 2019 Venice Art Biennale. *BBC*. Erişim: 16.05.2020. <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-48219200>

Gökçe, Hüseyin (2016). Zamanının tanığı ve vicdanı: Nil Yalter. *Sanatatak*. Erişim: 18.06.2020. <http://www.sanatatak.com/view/zamaninin-tanigi-vicdani-nil-yalter>

Günaydın, Gülser (2020). Gülser GÜNAYDIN | Bunlar da var – Claire Fontaine (54. Sayı). *Kontrast Dergi*. Erişim: 28.06.2020. <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-claire-fontaine-54-sayi/>

Güneş, Şinasi. (2009). *Sokak Sanatı*. İstanbul: Artes.

Hadfield, Andrew. (2016). Refugees and riots in Shakespeare's England. *The Conversation*. Erişim: 13.05.2020. <https://theconversation.com/refugees-and-riots-in-shakespeares-england-56386>

Hicks, Alistair. (2015). *Küresel Sanat Pusulası – 21. Yüzyıl Sanatında Yeni Yönelimler*. (D. Şendil, M. Haydaroğlu, S. Evren. Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Hopkins, D. (2018). *Modern Sanattan Sonra 1945-2017*. (Çeviren: F. C. Erdoğan). İstanbul: Hayalperest Yayınevi

Horsti, Karina. (2016). *Imagining Europe's Borders: Commemorative Art on Migrant Tragedies*. Lynda Mannik (Ed.). *Migration by Boat: Discourses of Trauma, Exclusion and Survival*, s. 83-100. New York: Berghahn Books.

Hughes, Meghan. (2017). Banksy Was Here: State Strategy Versus Individual Tactics in the Form of Urban Art. *The Journal of Historical Studies*. Vol 6 No 1.

Humanities Center (Eylül, 2020). Erişim tarihi: 2 Ocak 2021. <https://humanitiescenter.byu.edu/facing-drought/>

Hypebeast. Erişim: 10.01.2021. <https://hypebeast.com/2019/5/banksy-migrant-child-mural-venice>

Ianvisits. Erişim: 17.05.2020. <https://www.ianvisits.co.uk/blog/2018/10/24/refugees-as-art-in-spitalfields>

Irwin, Rita. Barney, Daniel. Golparian, Shaya. (Belirsiz). *Görseli Yaratma*. (Kaynak belirsiz).

Issam Kourbaj. Erişim: 28.06.2020. <http://issamkourbaj.co.uk/another-day-lost/>

İyem, Nuri. (1959). Resimde konu. *Dost Dergisi*. 6 (27), 31-34.

Jacob Lawrance. Erişim: 14.06.2020. <https://lawrencemigration.phillipscollection.org/the-migration-series>

Joel Artista. Erişim: 08.06.2020. <https://joelartista.com/syrian-refugees-the-zaatari-project-jordan/>

Jones, Jonathan. (2014). Banksy wanted Clacton-on-Sea to confront racism – instead it confronted him. The Guardian. Erişim: 03.06.2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/oct/02/banksy-clacton-on-sea-racism-tendring-district-council-destroyed-immigration>

Kaplan, Mehmet Akif. (2018). Çağdaş Türk Sanatında Göç, Yersizyurtsuzlaşma Olgusunun Gülsün Karamustafa Sanat Çalışmaları Üzerinden İncelenmesi. Sobider. Sayı:29. s. 314-324

Kayam, Hüseyin Cevahir. (1993). Lozan Barış Antlaşmasına Göre TürkYunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM'de Görüşülmesi., Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: IX, Sayı: 27.

Koç, Damla Can. (2017). Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nuri İyem, Neşet Günal, Mehmet Pesen ve Nedret Sekban eserlerinin ön ve arka yapı kategorileri bakımından incelenmesi ve sanat eğitimine katkıları. (Doktora Tezi). Gazi üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı. Ankara.

Koroxenidis, Alexandra (2006). An installation about hope, suffering and human values. Ekhatimerini.com. Erişim tarihi: 23 Ekim 2020. <https://www.ekathimerini.com/culture/43687/an-installation-about-hope-suffering-and-human-values/>

Koyuncu, Ahmet. (2014). Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler. Konya: Çizgi

Kültürlimited. Erişim: 18.06.2020. <https://kulturlimited.com/2018/01/02/gulsun-karamustafa-ve-cengiz-tekin-turbulansta/>

Laban. C. J., Gernaat, H., Komproe, I. H., Van Der Tweel, I. (2005). Postmigration Living Problems and Common Psychiatric Disorders in Iraqi Asylum Seekers in the Netherlands. Journal of Nervous & Mental Disease, 193(12), 825-32.

Levesley, David. Pometsey, Olive. (2019). Marc Quinn: 'Our Blood came from a sense of outrage'. GQ Magazine. Erişim: 08.05.2019. <https://www.gq-magazine.co.uk/article/marc-quinn-our-blood>

Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, W. G., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J. D., Keane, T., Saxe, G. N. (2004). Review of Child and Adolescent Refugee Mental Health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24-36. doi: 10.1097/00004583-200401000-00012

Merry, Stephanie (2011). Director Sherry Hormann talks about 'Desert Flower'. *The Washington Post*. Erişim: 12 Nisan 2021. https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/director-sherry-hormann-talks-about-desert-flower/2011/03/15/ABIMhHx_story.html

Myartbroker. Erişim: 24.01.2019. <https://www.myartbroker.com/artist/banksy/girl-with-balloon>

National Gallery of Australia. Erişim: 13.06.2020. <https://artsearch.nga.gov.au/detail.cfm?irn=36787>

National Museum Australia. Erişim: 13.05.2020. <https://www.nma.gov.au/defining-moments/resources/vietnamese-refugees-boat-arrival>

Neş'e Erdok. Erişim: 30.06.2020. <http://www.neseerdok.com.tr>

Oran, Baskın. (2002), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim.

Owais Hussain. Erişim: 30.06.2020. <https://owaishusain.com/>

Ötgün, Cebrail. (2008). *Sanat Yapıtına Yaklaşım Biçimleri*. *Sanat ve Tasarım Dergisi*. Cilt 2008, Sayı 2.

Parater, Lauren. (2015). 7 art initiatives that are transforming the lives of refugees. UNHCR. Erişim: 21.12.2019. <https://www.unhcr.org/innovation/7-art-initiatives-that-are-transforming-the-lives-of-refugees/>

Pinterest. Erişim: 25.01.2019. <https://www.pinterest.de/pin/14144186309120691/>

Reena Saini Kallat (Tarih yok). Erişim tarihi: 10 Ocak 2021. <https://reenakallat.com>

Rizkalla, N., Arafa, R. M., Mallat, N., Soudi, L. (2019). Adverse Impacts of War and Displacement on Syrian Refugee Children. University of California, Berkeley. URL: https://www.researchgate.net/publication/335505021_Adverse_Impacts_of_War_and_Displacement_on_Syrian_Refugee_Children

Schottelkorb, A. A., Dumas, D. M., Garcia, R. (2012). Treatment for Childhood Refugee Trauma: A Randomized, Controlled Trial. *International Journal of Play Therapy*, 21(2), 57-73. doi: 10.1037/a0027430

Serin, H., Bozdağ, F. (2020). Refugee Children from the point of School Administrators and Teachers' Experiences. *European Journal of Educational Research*, 9(4), 1455-1472.

Sontag, Susan. (2005). *Başkalarının Acısına Bakmak* (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora

Steel, Z., Silove, D., Bird, K., McGorry, P., Mohan, P. (1999). Pathways from war trauma to posttraumatic stress symptoms among Tamil asylum seekers, refugees, and immigrants. *Journal of Traumatic Stress*, 12(3), 421-435.

Strauss, David Levi. (2017). Reflections on the Image of Alan Kurdi. Erişim: 25.11.2020. <https://artwriting.sva.edu/journal/post/reflections-on-the-image-of-alan-kurdi>

Şenyapılı, Önder. (2008). *Yirminci Yüzyıl*. İstanbul: Boyut

Tansuğ, Sezer. (2005). *Çağdaş Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi

The Economist (Mart, 2018). Erişim: 21.12.2019. <https://www.economist.com/the-economist-explains/2018/03/06/why-climate-migrants-do-not-have-refugee-status>

Thespaces. Erişim: 17.05.2020. <https://thespaces.com/how-i-work-artist-kalliopilemos>

Thor, T. (2018). Anonymous Urban Disruptions: Exploring Banksy as Artistic Activist and Social Critic. In: S. Ponzanesi, Adriano José Habed, ed., *Postcolonial Intellectuals in Europe: Critics, Artists, Movements, and their Publics*, Lanham: Rowman and Littlefield.

Unlimited. Erişim: 05.06.2020. <https://www.unlimitedrag.com/post/simdinin-sanatcisi-ai-weiwei>

Useum. Erişim: 26.06.2020. <https://useum.org/artwork/Emigrants-Eugene-Laermans-1896>

Uyar, Saime. (2020). The Role Of The Arts In The Integration Of Refugee Children. World Children Conference. Ekim 2020. Ankara, Türkiye.

Üner, Özlem. (2018). Sanat Eserleriyle Göçlere Tanıklık. Göç Sempozyumu 2018. Kazakistan.

Volkan, Vamık (2017). Göçmenler ve Mülteciler. Ankara: Pusula

War Museum. Erişim: 13.06.2020.
http://www.warmuseum.ca/cwm/exhibitions/artwar/artworks/ld_5210_refugees_e.html

Wycoff, S., Tinagon, R., & Dickson, S. (2011). Therapeutic practice with Cambodian refugee families: Trauma, adaptation, resiliency, and wellness. *The Family Journal*, 19,165–173.

Yapı Dergisi. Erişim: 10.01.2021. <https://yapidergisi.com/mustafa-salim-aktug-zamanin-huzunlu-akisinda-resim-sergisi/>

Yürüten, Şevval. (2019). 58. Venedik Bienali Hakkında Bilmeniz Gerekenler. *Vogue*. Erişim: 21.05.2020. <https://vogue.com.tr/metropol/58-venedik-bienali-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>

Zulfiqar, Salma. (2018). How an exhibition is exploring the struggles, hopes and dreams of refugee and migrant women through art. *The Independent*. Erişim: 21.12.2019. <https://www.independent.co.uk/news/world/refugee-women-art-migrant-blanket-stories-somalia-yemen-syria-pakistan-afghanistan-a8422921.html>

Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

- Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

21/06/2021

Saime UYAR

**Yüksek Lisans / Sanatta Yeterlik / Doktora Tezi / Sanat Çalışması
Raporu Orijinallik Raporu**

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Tez Başlığı: MÜLTECİ SORUNLARININ SANATSAL ANLATIMI

Yukarıda başlığı verilen Tez/Sanat Çalışması Raporumun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
21.06.2021	188	204762	14.06.2021	%4	1610165332

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (tarih 21/06/2021)

İmza
Saime UYAR

Öğrenci No.: N17140272
Anasanat Dalı: Resim
Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
	x		

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.

Dr. Öğr. Üy. Mustafa Salim AKTUĞ

**Master's / Proficiency in Art / PhD Thesis / Art Work Report
Originality Report**

HACETTEPE UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Title : ARTISTIC EXPRESSION OF REFUGEE PROBLEMS

The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
21.06.2021	188	204762	14.06.2021	%4	1610165332

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (21/06/2021)

Saime UYAR

Student No.: N17140272

Department: Painting

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
	X		

SUPERVISOR APPROVAL
APPROVED

Assist. Prof. Dr. Mustafa Salim AKTUĞ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporunun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren... yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

21/06/2021

Saime UYAR

---

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

EKLER

EK-A: Mülteci Hayatlar 1 Videosu

EK-B: Mülteci Hayatlar 2 Videosu

EK-C: Mülteci Hayatlar 3 Videosu

EK-D: Mülteci Hayatlar 4 Videosu

EK-E: Mülteci Hayatlar 5 Videosu

EK-F: Mülteci Hayatlar 6 Videosu

EK-G: Mülteci Hayatlar 7 Videosu

